

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİMDALI
SOSYOLOJİ BİLİMDALI

**KONYA'DA İKAMET EDEN AFGANİSTAN UYRUKLU
GÖÇMENLERİN SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ**

Rahmatullah RASULY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Gürcan Şevket AVCIOĞLU

KONYA-2025

Bu çalışma, 13.05.2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji
Bilim Dalı Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Savunma

Tez Jürisi

Prof. Dr. Gürçan Şevken AVCIOĞLU
Selçuk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Erhan TECİM
Selçuk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi. Döne AYHAN
Karatay Üniversitesi
Sosyoloji Bölümü

ÖNSÖZ

Araştırma sürecinde Afganistan'dan göç eden insanların hikâyelerini dinlemek, onların yaşadığı zorluklara daha yakından tanık olmama vesile oldu. Bu çalışma onların sesi olma gayesiyle kaleme alınmıştır.

“Konya’da İkamet Eden Afganistan Uyraklı Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri” başlıklı tez çalışmamda, görüşleri, önerileri ve sınırsız yardımlarıyla bana yön veren değerli hocam Sayın Prof. Dr. Gürcan Şevket **AVCIOĞLU**'na, jürimdeki ve üzerimde emeği bulunan tüm hocalarıma, her zaman yanımda duran ve destek veren **sevgili eşime**, ayrıca teşvikleriyle cesaret veren **abilerime**, saygı ve minnetlerimi sunarım.

ÖZET

Bu tez çalışmasında, Afganistanlı göçmenlerin Türkiye'ye göç süreçleri, göç deneyimleri, yaşam koşulları, iş hayatları, aile içi ilişkileri ve toplumsal uyum süreçleri derinlemesine incelemeye alınmıştır. Bu araştırma, Konya ilinin Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerinde ikamet eden Afganistan uyruklu göçmenleri kapsamaktadır. Göç, bireylerin hayatının tüm boyutlarında kaçınılmaz olarak olumlu ve olumsuz etkilere yol açmaktadır. Ayrıca, göç süreci, bireylerin yeniden sosyalleşmesi olarak da değerlendirilebilir. Ancak, bu sosyalleşme süreci bazı dezavantajlar da barındırmaktadır. Bu çalışmanın amacı, göçün bu olumsuz etkilerini ve dezavantajlarını incelemektir. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden en yaygın olarak kullanılan yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle, Konya merkez ilçelerinde yaşayan 30 kadın ve erkek Afganistan uyruklu göçmenle mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar tamamlandıktan sonra, Afganistanlı göçmenlerden elde edilen veriler, araştırma bulguları çerçevesinde 'Göç Süreci ve Göç Deneyimi', 'Aile ve İlişkiler', 'İş Hayatı ve Mesleki Uyumluluk', 'Toplumsal Uyum ve Sosyal Entegrasyon Süreçleri' başlıkları altında toplanmıştır.

Araştırma bulguları, göçmenlerin büyük çoğunluğunun düzensiz göç yollarıyla Türkiye'ye ulaştığını ve bu süreçte ciddi güvenlik, ekonomik ve psikolojik sorunlar yaşadıklarını ortaya koymuştur. Göçmenlerin ekonomik zorluklar ve güvenlik kaygılarıyla Türkiye'ye geldikleri, geçici ve güvencesiz işlerde çalıştıkları, dil ve kültürel uyumda zorluklar yaşadıkları, kadınların daha kırılgan koşullarda yaşadığı ve entegrasyon sürecinde yapısal desteklere ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Araştırma, göçün bireysel, toplumsal ve kültürel etkilerini gözler önüne sererek, insan odaklı ve kapsayıcı göç politikalarının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Anahtar kelimeler: Göç, Afganistanlı Mülteci, Sığınmacı, Entegrasyon, Toplumsal Uyum, Konya.

ABSTRACT

In this thesis, the migration processes, migration experiences, living conditions, work lives, family relationships, and social integration processes of Afghan migrants in Turkey have been examined in depth. This research covers Afghan migrants residing in the Selçuklu, Meram and Karatay districts of Konya province. Migration inevitably leads to both positive and negative impacts on all aspects of individuals' lives. Additionally, the migration process can also be considered as a process of re-socialization for individuals. However, this process of re-socialization also involves some disadvantages. The aim of this study is to examine the negative effects and disadvantages of migration. In this study, the semi-structured interview technique, one of the most commonly used qualitative research methods, was employed to conduct interviews with 30 male and female Afghan migrants residing in the central districts of Konya. After the interviews were completed, the data obtained from the Afghan migrants were categorized under the headings 'Migration Process and Migration Experience', 'Family and Relationships', 'Work Life and Professional Integration', and 'Social Integration and Socialization Processes' within the framework of the research findings.

Research findings have revealed that the vast majority of migrants reach Turkey through irregular migration routes and face significant security, economic, and psychological challenges during this process. It has been determined that migrants come to Turkey due to economic hardships and security concerns, work in temporary and insecure jobs, experience difficulties in language and cultural adaptation, that women live under more vulnerable conditions, and that there is a need for structural support in the integration process. The research highlights the individual, social, and cultural impacts of migration and emphasizes the necessity of human-centered and inclusive migration policies.

Keywords: Migration, Afghan Refugee, Asylum Seeker, Integration, Social Cohesion, Konya.

KISALTMALAR

BM:	Birleşmiş Milletler
AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
BMKP:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNDP:	United Nations Development Programme
GİGM:	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
TDK:	Türk Dil Kurumu
IOM:	International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
UNESCO:	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNICEF:	United Nations International Children's Emergency Fund/ United Nations Children's Fund (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu)
ILO:	International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
WHO:	World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
UNHCR:	United Nations High Commissioner for Refugees
BMMYK:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
TÜBA:	Türkiye Bilimler Akademisi /Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü
YUKK:	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
ÜYEK:	Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler/ IDPs (Internally Displaced People)

NATO:	North Atlantic Treaty Organization (Küzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
MDG:	Millennium Development Goals (Milenyum Kalkınma Hedefleri)
ANDS:	Afghanistan National Development Strategy (Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi)
BBC:	British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SİGAR:	Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction
YUNAMA:	United Nations Assistance Mission in Afghanistan
ISAF:	International Security Assistance Force (Uluslararası Güvenlik Destek Gücü)
FBI:	Federal Bureau of Investigation (ABD Federal Soruşturma Bürosu)
CIA:	Central Intelligence Agency (ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
KISALTMALAR.....	IV
İÇİNDEKİLER	VI
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	4
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	4
1.1. Araştırmanın Konusu	4
1.2. Araştırma Amacı ve Önemi	7
1.3. Araştırmanın Problem Cümlesi.....	9
1.4. Araştırma Yöntemi ve Modeli	10
1.5. Sınırlılıklar	12
1.6. Veri Toplama Teknikleri ve Veri Analizi	13
2. BÖLÜM	15
ULUSLARARASI GÖÇ TEORİLERİ VE GÖÇ KAVRAMLARI	15
2.1. Göç Kavramları ve Göç Çeşitleri	15
2.1.1. Göç Olgusu	15
2.1.2. Göçün Tanımı	18
2.1.3. Göçmen.....	19
2.1.4. Mülteci.....	20
2.1.5. Sığınmacı	21
2.1.6. Yabancı Uyruklu	21

2.1.7. Göçlerin Sınıflandırılmaları/ Göç Türleri.....	22
2.1.8. Uluslararası Göçün Nedenleri	27
2.2. Göç Teorileri	28
2.2.1. Göçün Temel Teorileri	28
2.2.2. Neoklasik Göç Teorileri	32
2.2.3. İtme Çekme Faktörleri Teorisi	34
2.2.4. Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Teorisi	38
2.2.5. Göç Sistemleri Teorisi	40
2.2.6. İlişkiler Ağı Teorisi	42
3. BÖLÜM	45
AFGANİSTAN'IN ÖZELLİKLERİ VE TÜRKİYE'YE YÖNELİK	
AFGANİSTANLI GÖÇMENLERİN GÖÇÜ.....	45
3.1. Afganistan	45
3.1.1. Afganistan Hakkında Bilgi	45
3.1.1.1. Afganistan'ın Demografik Yapısı ve Coğrafi Özellikleri	46
3.1.1.2. Afganistan'ın Etnik Yapısı	47
3.1.1.3. Afganistan'da Aile Yapısı	50
3.1.1.4. Afganistan'ın Ekonomik Yapısı	51
3.1.1.6. Afganistan'da Güvenlik ve Sağlık Durumu	55
3.2. Onbir Eylül Terör Olayları ve Afganistan	57
3.2.1. Onbir Eylül Terör Olayları Sonrası Afganistan.....	57
3.2.2. Onbir Eylül Sonrası Afganistan'ın Yeni Devleti.....	63
3.2.3. Afganistan ve Demokrasi	64
3.3. Afganistan ve Göç.....	67
3.3.1. Konya'daki Afganistanlı Göçmenlerin Özellikleri	71

4. BÖLÜM	74
ARAŞTIRMANIN BULGULARI	74
4.1. Göç Süreci ve Göç Deneyimi	77
4.1.1. Sosyal Ağların Rolü	78
4.1.2. Göç Yolculuğunda Fiziksel Zorluklar ve Hayatta Kalma Mücadelesi	79
4.1.3. Göçün Temel Nedenleri	80
4.1.4. Kadınların Durumu	82
4.1.5. Türkiye'nin Çekiciliği	83
4.1.6. Avrupa'ya Göç Hedefi	85
4.1.7. Göçmenlerin Yasal Statüleri ve Uluslararası Koruma Başvurusu	86
4.2. Aile ve İlişkiler	88
4.2.1. Erken Evlilikler	88
4.2.2. Çocuk Sayısı ve Eğitim Zorlukları	89
4.2.3. Göçün Aile İlişkilerine Etkisi	91
4.2.4. Kadın-Erkek Eşitliği ve Kadınların Toplumsal Konumu	96
4.3. İş Hayatı ve Mesleki Uyumluluk	100
4.3.1. Göçten Önceki Meslek ve Göçten Sonraki İş Hayatı	100
4.3.2. Meslek Uyumsuzluğu	101
4.3.3. İş Hayatındaki Zorluklar ve ekonomik sıkıntılar	102
4.3.4. Kadınların Çalışma Durumu	103
4.3.5. Çalışma Saatleri ve Düşük Ücretler	104
4.3.6. Sosyal Güvence, Sosyal Yardım Eksiklikleri ve Kimlik Sorunu	105
4.3.7. İş Bulma İmkânları ve Güvenlik	108
4.4. Toplumsal Uyum ve Sosyal Entegrasyon Süreçleri	110
4.4.1. Entegrasyon Süreci	110

4.4.2. Dil Öğrenme ve Yeni Bir Yaşam Tarzına Uyum Zorlukları	112
4.4.3. Kültürel Uyum ve Kimlik Dengelemesi.....	114
4.4.4. Nesiller Arası Kültürel Farklılıklar	115
4.4.5. Yeni Toplumda İletişim ve Engeller	117
4.4.6. Entegrasyon Sürecinde Destek İhtiyacı.....	119
4.4.7. Yerel Halk ile İlişkilerde Olumlu ve Olumsuz Deneyimler	119
5. BÖLÜM	123
SONUÇ	123
1. Değerlendirme ve Sonuç	123
KAYNAKÇA	129
EKLER	138
EK -1 ETİK KURUL KARARI	138
EK- 2 BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	139
EK- 3 MÜLAKAT FORMU	140
EK -4 MÜLAKAT FORMU (FARŞÇA ÇEVİRİSİ)	148

GİRİŞ

Göç, tüm dünyada yaygın bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya genelinde neredeyse her ülkede, insanların bir kısmı göçten etkilenmiştir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısı ile 21. yüzyılın başlarında göç eden nüfusun büyük kısmını erkeklerin yanı sıra kadınlar da oluşturmaktadır. Göç olgusu, sosyal bir olgu olarak hem olumlu hem de olumsuz etkiler yaratabilir. Göç, iki yönlü bir olgudur; bir yandan göç eden kişi, gittiği ülkenin büyümesine ve refahına katkı sağlar, kültürel, ekonomik ve sosyal anlamda olumlu değişimlere yol açar; diğer yandan ise nüfus artışı, işsizlik, güvensizlik ve genel anlamda sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlara yol açabilir. Göç olgusu, insan yaşamında uzun bir geçmişe sahiptir. Belirli bir coğrafi bölgedeki insanlar, ihtiyaçlarının farkına vardıkça bu ihtiyaçlarını çözmeye yönelik çabalar içerisine girmişlerdir. Tarihsel süreçte, göç, insanın arzularına ulaşmasının ve ihtiyaçlarını karşılamasının en etkili yollarından biri olarak görülmüştür. Göç kavramı, İslam tarihinde de önemli bir yer tutar. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre, İslam hicri takviminin başlangıcı olarak bilinen 'Hicret' (TDK, 2019), Peygamberimiz ve Mekkeli müslümanların, miladi 622 yılında, peygamberliğin on üçüncü yılında Mekke'den Medine'ye göç etmelerini ifade eder (Unat, 2004). Sözlük anlamıyla, birey ya da bireylerin bulundukları yerden göç ederek ayrılımlarına hicret denir. Hicret, İslam tarihinde ve Peygamberimizin yaşamında kuşkusuz en önemli olaylardan biri olarak kabul edilmektedir.

Afganistan'ın göç hareketlerine bakıldığında, ülkenin göç geçmişinin siyasi ve sosyal karmaşıklığıyla doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Afganistan halkının tarihsel kimliği, göç kavramıyla özdeşleşmiş olup, ilk göçlerinin kesin bir tarihi bulunmamaktadır. Ancak, Afganistan'ın çağdaş tarihinde meydana gelen göç hareketleri, bunların nedenleri ve etkileri üzerine konuşulabilir. Afganistan'ın çağdaş tarihinde kaydedilen ilk büyük göç 1860 yılında Avustralya'ya gerçekleşmiştir. Karada develer ve katırlar, suda ise gemiler taşıma aracı olarak kullanılarak, bu göç sürecine katılan yaklaşık 70 ailenin yolculuğu aylar sürmüştür. Avustralya'ya iş amacıyla göç eden bu Afganlar, Avustralya'da İslam'ın yayılmasına ve ticari malların taşınmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır (İrfani, 2018).

Avustralya'daki Afganistanlı göçmenler ilk Afganistan uyruklu göçmen grubu değildir, çünkü bu tarihten çok önce Afganistanlılar Orta Asya, Hindistan, İran ve Irak'a göç etmiş ve buralarda kalıcı olarak yerleşmişlerdir. Afganistan'da, yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren dört büyük göç dalgası meydana gelmiştir. İlk göç dalgası, 1979 Aralık ayında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a müdahalesiyle başlamıştır. İkinci göç dalgası ise, 1996 yılında Taliban'ın Afganistan başkenti Kabil'i ele geçirmesiyle başlamıştır (Yıldırım, 2018, s. 134). 21. yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Afganistan'a saldırısı, üçüncü büyük göç dalgasını tetiklemiştir. Dördüncü göç dalgası ise, ağustos 2021'de Taliban'ın ikinci kez iktidara gelmesiyle ortaya çıkmıştır.

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Afganistan, dünyanın en fazla göç veren ülkelerinden biri hâline gelmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) 2018 Küresel Eğilimler Raporu'na göre, dünya genelindeki mülteci ve göçmenlerin %67'si yalnızca beş ülkeden kaynaklanmakta olup, yaklaşık 3 milyon kayıtlı mülteciyle Afganistan bu ülkeler arasında ikinci sırada yer almaktadır. Afganistanlı mültecilerin en yoğun olarak yöneldiği ülkeler arasında İran, Pakistan ve Türkiye bulunmaktadır. 21. yüzyılın başlarında ABD'nin askeri müdahalesi, Taliban saldırıları ve Afganistan hükümetinin devrilmesi gibi gelişmeler, milyonlarca Afganistanlı'nın ülkeden ayrılmasına neden olmuştur. Bu süreçte, Türkiye birçok Afganistanlı göçmen tarafından ya transit geçiş noktası ya da hedef ülke olarak tercih edilmiş ve bu durum, ülkedeki Afganistan nüfusunun giderek artmasına yol açmıştır. 2021 yılında Türkiye'deki Afganistanlı göçmenlerin sayısının 500 bin kişi olduğu tahmin edilmişti, (Yazıcıoğlu & Karabulut, 2021, s. 12) ancak, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 20 Ağustos 2021'de yaptığı açıklamada Türkiye'de 300 bin Afganistan uyruklu göçmenin bulunduğunu söylemiştir (Euronews, 2021).

Bu tez, Türkiye Cumhuriyeti'nin Konya iline bağlı Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerinde yaşayan Afganistan uyruklu göçmenlerin sosyo-ekonomik özelliklerini ele almaktadır. Bu çalışma, doğrudan bir sorun tespitinden ziyade, göçmenlerin mevcut durumunu anlamaya yönelik olarak tasarlanmıştır. Araştırma kapsamında, göçmen

bireylerin Türkiye'ye geliş nedenleri, yaşam ve sağlık koşulları, ekonomik durumları ile aile içi ilişkilerinin göç süreciyle nasıl etkilendiği gibi temel konular ele alınmakta; bu süreçte karşılaştıkları zorluklar derinlemesine incelenmektedir.

Göçmenler, yeni bir topluma uyum sağlama sürecinde yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda kültürel, psikolojik ve sosyal düzeyde de ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışma, hem Konya örneği özelinde hem de daha genel bir bakış açısıyla, göçmen gruplarının sosyo-ekonomik yaşantılarına dair önemli bilgiler sunmayı hedeflemektedir. Araştırma, Türkiye'deki göçmen politikaları ve entegrasyon mekanizmalarının daha iyi anlaşılmasına zemin hazırlayacak veriler sağlamayı amaçlamaktadır. Konya odağında gerçekleştirilen bu analiz, göçmenlerin bireysel yaşam koşullarıyla birlikte toplumsal uyum süreçlerine dair kapsamlı bir perspektif sunarak, alandaki çalışmalara önemli bir katkı sağlayacaktır.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu tezin konusu, Türkiye Cumhuriyeti'nin, Konya İlinin, Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerinde ikamet eden Afganistan uyruklu göçmenlerin sosyo-ekonomik özellikleridir. Bu çalışmada Afganistan uyruklu göçmenlerin yaşam koşulları, ekonomik durumu, iş ve çalışma durumu, sağlık durumu, aile içi ilişkilerinin göç sürecinden ne kadar ve nasıl etkilendiği ve göçün onların üzerindeki etkileri çalışılmaktadır.

Göç olgusu, insanlık tarihi boyunca önemli bir yer tutmuştur. Belirli bir bölgede yaşayan bireyler, ihtiyaçlarını fark ettikten ve bunları kavradıktan sonra, bu gereksinimleri gidermek için sürekli çaba göstermişlerdir. İnsanlar, tarih boyunca göçü, isteklerine ulaşmanın ve ihtiyaçlarını karşılamanın en etkili yollarından biri olarak görmüşlerdir. Göç kavramı, İslam tarihinde de önemli bir yer tutar. Sözlükte 'Hicret', bireylerin bulundukları yerden ayrılması anlamına gelirken; terim olarak, Peygamberimizin ve Mekkeli Müslümanların, peygamberliğin 13. yılında Miladi 622 yılında Mekke'den Medine'ye gerçekleştirdiği göçü ifade eder (TDK, 2019; Unat, 2004, s. 4). Dolayısıyla, Hicret, İslam tarihi ve Peygamberimizin hayatı açısından büyük öneme sahiptir.

Göç olgusu sosyal bir faktör olarak olumlu ve olumsuz işlevlere sahiptir. Hem göç veren ülke hemde hedef ülke göçlerden orta ve uzun vadeli etkilenebilir, yani göç, iki boyutlu bir olgudur. Çünkü bir yandan göç eden kişi, işgücüne katılımıyla genel ekonomik koşullara olumlu katkıda bulunarak yeni ülkelerinin büyümesine ve refahına sebep olabilir ve olumlu bir kültürel, ekonomik ve sosyal değişim yaratabilir (Memişoğlu & Yiğit, 2019, s. 47-49; Aktaş, 2015, s. 38); öte yandan işsizlik ve istihdam sorunlara neden olabilir (İnliceliler, 2019, s. 62) ve genel olarak sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar yaratabilir.

Kişiler ve toplumlar farklı dönemlerde ortaya çıkan farklı nedenlerle göç etmek zorunda kalmıştır ya da göç etmeyi tercih etmişlerdir. Dünya tarihine göz attığımızda, göç hareketlerinin her zaman mevcut olduğunu ve göçe bağlı kavramların her zaman farklı dillerde farklı şekillerde kullanıldığını anlamak mümkündür. Doğanay ve arkadaşlarına göre, kıtalararası büyük göç hareketleri, Amerika kıtasının keşfi ile mümkün olmuştur. Dünyanın gelişmemiş ülkelerinden gelişmiş ülkelere göç, on dokuzuncu yüzyılda, iş bulmak amacıyla, başlamış ve yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren daha da yoğunlaşmıştır (Doğanay, vd., 2011, s. 9).

Afganistan’da göç hareketlerine göz attığımızda yirminci yüzyılın son çeyreğinden beri dört büyük göç dalgası ortaya çıkmıştır. Birinci göç dalgası aralık 1979’da Sovyetler Birliği’nin Afganistan’a müdahalesi ile başlamıştır. Afganistan Sovyet savaşı şubat 1989’a kadar, yaklaşık 9 yıl süren bir savaştır (Obayd & Karataş, 2021, s. 77-78). Bu savaşta 2 milyona yakın Afganistan halkı canlarını kaybetmiştir ve sekiz milyona yakın kişi de yerlerinden edilmişlerdir. Afganistanlı mültecilerin büyük bir kısmı Pakistan’a sığınırken, yaklaşık dört milyon mülteci ise İran’a sığınmış ve bunların az bir kısmı ise Türkiye ve AB (Avrupa Birliği) ülkelerine geçebilmişlerdir. İkinci göç dalgası Afganistan başkenti Kabil’in 1996 yılında Taliban örgütü tarafından işgal edilmesiyle başlamıştır (Yıldırım, 2018, s. 134). Sovyet işgalinin sona ermesinin ardından ülkede içsavaşlar devam ederken Taliban Örgütü ortaya çıktı. Taliban, sovyetler’e karşı savaşan bütün mucahit liderlere ve onlara bağlı partilere karşı savaş ilan etti. Yine bu savaşlardan en çok etkilenen Afganistan’ın tarafsız ve mazlum halkı oldu. Afganistan Sovyet savaşının sona ermesinden sonra ülkeye geri dönüş yapan mülteciler, savaş nedeniyle bir daha yerlerinden edildi, sonuçta ikinci göç dalgası ortaya çıktı. Yirmibirinci yüzyılın başında Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Afganistan’a saldırı düzenledikten sonra yeni bir göç dalgası yani üçüncü göç dalgası ortaya çıktı. Üçüncü göç dalgası, daha çok AB ülkelerine yönelik bir göç dalgasıydı. Bu dalga, aynı dönemde gerçekleşen ABD’nin Irak saldırısı ve Suriye savaşı ile paralel bir şekilde, AB ülkelerinin daha fazla mülteci kabul etmesine yol açtı. Bu durum, yıllardır savaşın içinde yaşayan Afganistan halkı için çekici bir faktör oldu ve

Afganistanlıların göç sürecini daha da hızlandırdı. Dördüncü göç dalgası ise ağustos 2021’de Taliban’ın ikinci kez iktidara gelmesiyle başlamıştır.

Göç büyük bir problem olarak tüm dünyada yaygın bir şekilde yaşanmaktadır. Dünya genelinde hemen hemen her ülkenin insanlarının bir kısmı göçten etkilenmiştir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısı ve 21. yüzyılın başlarında göç eden nüfusun en büyük kısmını erkeklerin yanında kadınlar oluşturmuştur. Bu göçmenler genelde çok fazla problemle karşı karşıyadırlar. Göç sürecinde kadınlar hem göçmen hemde kadın olarak çifte yük taşımaktadırlar. Göç mobilitesinde savunmasız gruplar kadınlar ve çocuklardan ibarettir. Göçün sağlığa olumsuz etkisi, erkeklere göre kadınları daha çok etkilemektedir. Sonuçta; göç sürecinde en çok zararlar karşı karşıya kalan aile kurumudur.

Türkiye’de ikamet eden Afganistanlı ailelerin sayısı, tek başına yaşayan genç Afganistan uyruklu işçilere göre daha az olduğu için, şimdiye kadar gerçekleştirilen çalışmalarda daha çok bu genç işçilerin Türkiye’de işsizlik üzerinde farklı etkiler meydana getirdiklerinden, sosyal ve kültürel düzensizliklere sebep olduklarından bahsedilmiştir. Afganistanlı ailelerin gerçek durumlarından bahsedilmeyip, sadece genel olarak söylem analiziyle yetinilmiştir. Bu sebeplerden dolayı Afganistan uyruklu göçmen ailelerin sosyo-ekonomik durumları ne kadar kötü olsa ve ne kadar sorunları çok olsa bile, yine de Türkiye’de çok dikkat çeken göçmen gruplardan sayılmamaktadır ve uluslararası kurumlar tarafından da çok yardım edilmemektedir.

Son yıllarda yoksulluk, şiddet ve savaş, Afganistanlıların hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde Sovyetler Birliği’nin, yirmi birinci yüzyılın başında ise ABD’nin işgaline maruz kalan Afganistan’da istikrarsızlık hala devam etmektedir. Ağustos 2021’de ABD ve müttefikleri Afganistan’ı terk etti, ancak yerine sağlam ve demokratik bir devlet bırakmadıkları için ülke halkını zor durumda bıraktılar. Bu durum, birçok insanın her şeyini terk ederek hayatını kurtarmak ve biraz olsun daha rahat bir yaşam sürmek amacıyla önce Türkiye’ye, ardından da Avrupa ülkelerine ulaşmak için yola çıkmasına neden olmuştur. Göç edenlerin büyük bir kısmı Türkiye ve İran sınırlarında birçok tehlikeyi kabul ederek Türkiye’ye giriş yaparken bir kısmı da Türkiye’den Avrupa ülkelerine geçmek için büyük riskleri göze alarak hayatlarını

tehlikeye atılmaktadırlar. Bu sebeplerden dolayı göç kavramı, Afganistan kelimesiyle içiçe olmuş ve ilişkilendirilmiştir. Göç, ülke tarihinden ve Afganistanlıların hayatlarından eksilmeyen olgulardan biri olarak tanınmıştır.

Bu çalışmada sorun tespitinden ziyade durum tespitine ulaşılması hedeflenmiştir. Bu araştırmada Türkiye Cumhuriyetinin, Konya İl merkezinin Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerinde ikamet eden Afganistan uyruklu göçmenlerin şimdiki yaşam koşulları, göç sürecinde yaşadıkları sorunlar ve bu sorunların göçmenlerin üzerindeki etkileri, Türkiye’de sosyal hayata katılmaları, iş ve çalışma durumları ele alınmaktadır. Bu göçmenlerin Türkiye’ye geliş nedenleri, Türkiye’de kalış nedenleri, gelecek planları ve amaçları sosyal ve ekonomik özellikleri incelenmekte ve çalışmaya konu olan Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerinde, Afganistanlı göçmen grubu üzerinde bir araştırma yapılmaktadır.

Bu çalışma, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilimsel Etik Değerlendirme Kurulu'ndan 21.05.2024 tarihinde alınan 2024/097 sayılı onay doğrultusunda yürütülmüştür. Etik kurul onayına ilişkin belge, Ekler kısmında sunulmuştur.

1.2. Araştırma Amacı ve Önemi

Her ne kadar tüm toplumlarda ve dönemlerde göç olgusu söz konusu olsa da göçün doğası, nedenleri, sorunları ve etkileri farklı toplumlarda aynı değildir. Savaş, güvensizlik, insan hakkı ihlalleri, kıtlık ve işsizlik, yüzyıllardır göçün önemli nedenleridir. Bu nedenlerin her biri Afganistanlıların hareket etmeye ve göç etmeye zorlanmasının nedenleri olabilir. Afganistanlı göçmenlerin göç sonrası hayat koşullarının, göç öncesine göre az bir değişim geçirdiği söz konusu olsa da yine de yaşam koşulları açısından ciddi eksikliklerin halâ var olduğunu görebiliriz. Dolayısıyla bu araştırma, yaklaşık 5 milyon nüfusu yurtdışında göçmen olarak yaşayan Afganistan için önem taşımaktadır.

Türkiye göç sürecinde, göç alan, göç veren ve yıllardır transit göç yolu olarak kullanılan bir ülkedir. Türkiye Afganistan göçmenleri için en önemli ülkelerden biridir. (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM], 2016 ve 2020) raporu ve bazı araştırmalara (Yazıcıoğlu & Karabulut, 2021, s. 12) göre, Afganistan uyruklu göçmenler, Türkiye’de

Suriyelilerden sonra kayıtlı resmi ve kayıtsız sayı olarak en büyük ikinci göçmen grubudur. Türkiye'ye göç eden Afganistanlıların büyük bir kısmı da Konya ilinde yerleşmeyi tercih ederler, çünkü Konya, dini, sosyal ve kültürel yakınlıklar nedeniyle Afganistanlı göçmenlere çok uygun görünmektedir. Bu yakınlıklara rağmen, göçün kaçınılmaz olumlu ve olumsuz etkileri vardır, aynı zamanda göç bireylerin yeniden sosyalleşmesidir. Sosyalleşme sürecinde de bazı dezavantajlar vardır. Bu çalışmada göçün bu olumsuz etkilerini incelemek için bu konu üzerine odaklanmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi bu araştırma, Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerinde ikamet eden Afganistan uyruklu göçmenleri kapsamaktadır. Bu çalışmanın Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerinde yapılmasının temel olarak iki nedeni bulunmaktadır. Biri Türkiye'de ikamet eden Afganistanlı mülteciler üzerine yapılan ve gelecekte yapılacak çalışmalara katkıda bulunmak; bir diğeri ise çalışma alanının Araştırmacıya yakın olmasıdır.

Çalışmamızın temel amaçları ise;

- 1- Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerinde ikamet eden Afganistan göçmenlerin mevcut koşullarını, ihtiyaçlarını, sosyal yaşamla ilgili sorunlarını ve ekonomik sorunlarını tespit edebilmek,
- 2- Türkiye'de ikamet eden özelde Afganistan uyruklu mülteciler, genelde tüm göçmenler üzerine yapılan ve gelecekte yapılacak araştırmalara katkıda bulunmak,
- 3- Afganistan uyruklu göçmenlerin sosyo-ekonomik özelliklerine yönelik yeterli bilimsel araştırma bulunmadığından dolayı bu alanda literatüre katkı sağlamaktır.

Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerini kapsayan bu çalışma konusuyla doğrudan ilişkili, yerel düzeyde yapılmış kapsamlı bir akademik araştırmaya literatür taramasında ulaşılamamıştır. Ama Türkiye genelinde ve diğer bazı ülkelerde, ele alınan araştırma konusunun anahtar kavramları ile yakından ilişkili birçok araştırma yapılmıştır ve

uluslararası göç üzerine yoğun bir çalışma bulunmaktadır. Bu nedenlerle, Afganistan uyruklu göçmenlerin yaşam koşullarını incelemesi, çalışmanın özgünlüğünü vurgulayan bir özellik olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla bu çalışma, Afganistan'ın göç konusundaki literatüre katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmanın teorik önemi, göçün farklı toplumsal boyutlarının birlikte değerlendirilmesine imkân tanıyan bütüncül bir yaklaşım sunmasında yatmaktadır. Çalışmanın pratik önemi ise, Afganistanlıların göç deneyimini ve göçün Afganistanlı ailelerin üzerindeki sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerini ve göçmenlerin mevcut koşullarını, ihtiyaçlarını ve sorunlarını tespit etmeye çalışmasıdır.

Çalışmamıza değer katan başka bir önemli husus da, bu çalışmanın, Türkiye Cumhuriyeti'nin Konya ilinde, Afganistan göçmenlerinin göç sürecinde karşı karşıya kaldıkları zorluklar ve bu zorlukların göçmenlerin üzerindeki sosyo-kültürel ve ekonomik etkileriyle birlikte çalışmış olmasıdır. Göçün, Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerinde ikamet eden Afganistan göçmenlerin ve özellikle ailelerin sağlık, ekonomik, kültürel ve aile içi ilişkileri üzerindeki etkilerini dikkate alarak incelemeyi amaçlayan bu araştırma, aynı zamanda Afganistanlıların göç öncesi hayat koşulları hakkında bilgi vermek konusunda da büyük bir önem taşımaktadır.

1.3. Araştırmanın Problem Cümlesi

Afganistan göçmenlerin Türkiye'ye göçleri sürecinde ne kadar zorluk çektiği, sağlık ve eğitimle ilgili problemler, ekonomik durumu ve aile içi ilişkilerinin ne kadar ve nasıl etkilendiği konusu bu araştırmanın odaklandığı temel konudur. Öte yandan Konya'nın Afganistan göçmenleri tarafından yerleşmede tercih edilen bir şehir olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenlerden dolayı bu tezin cevap vermeyi hedeflediği sorular şunlardan ibarettir:

- ❖ Afganistanlıların ülkelerinden ayrılma sebebi, Türkiye'ye göç etmelerindeki temel sebepler ve Konya'yı tercih etme sebepleri nelerdir?

- ❖ Afganistan uyruklu göçmenler sosyal yaşam ve kültürel hayatın olağan akışına katılarak Türkiye'nin toplumsal yapısına uyum sağlayabilmekte midir?
- ❖ Göç, Afganistanlı göçmenlerin aile düzenini ve aile içi ilişkilerini, nasıl etkilemektedir? Afganistan göçmenleri aile içinde sağlıklı iletişim ve etkileşim kurmayı başarabilmekte midir?
- ❖ Afganistanlı göçmenlerin ekonomik durum ve yaşam koşulları, özellikle sosyal refah, sosyal statü ve sağlık açısından bakıldığında, yaşama biçimini etkileyen koşullar nasıldır?

Bu sorulara cevap bulmak için Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerinde ikamet eden Afganistan göçmenlerin mevcut hayat koşulları, sorunları ve ihtiyaçları, göç sürecinde yaşadıkları sıkıntılar ve bu sıkıntıların göçmenlerin üzerindeki etkileriyle ilgili, yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak 30 Afganistan uyruklu göçmen ailesi ile mülakat gerçekleştirilmektedir.

1.4. Araştırma Yöntemi ve Modeli

Bu araştırma, Konya'da ikamet eden Afganistan uyruklu göçmenlerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerini, göçmenlik sürecinde yaşadıkları deneyimler üzerinden katılımcı görüşleri doğrultusunda değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla çalışma, nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek ve bu yaklaşım içerisinde yer alan fenomenoloji (olgubilim) modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada kullanılan fenomenoloji modeli, bireylerin belli bir olguya ilişkin öznel yaşantılarını ve bu yaşantıların onlar için taşıdığı anlamları incelemeye odaklanmaktadır (Şimşek & Yıldırım, 2018, s. 72). Modelin doğasına uygun olarak veriler, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Bu teknik, katılımcıların yaşantılarına dair düşüncelerini serbestçe ifade etmelerine ve araştırmacının da gerekli durumlarda derinlemesine sorular yöneltmesine olanak tanımaktadır. Tam olarak anlamlandıramadığımız ancak tamamen de yabancı olmadığımız olguları incelemeyi amaçlayan araştırmalar için fenomenoloji uygun bir yöntemsel zemin sunar (Şimşek & Yıldırım, 2018, s. 69).

Nitel araştırma yöntemleri sosyal bilimlerde ortaya çıkmış ve bu alanda yaygın olarak kullanılan yöntemler arasında yer almaktadır. Toplumun ve toplumda yaşayan bireylerin ne düşündüğünü anlamak çoğu zaman güçtür. Nitel araştırma yöntemleri ise iletişimsel ve açıklayıcı yapısıyla bu düşünceleri anlamamıza olanak tanır. Bu yöntem, olayları ve olguları doğal ortamları içinde tümevarıma dayalı bir yaklaşımla ele alır ve katılımcıların bakış açılarını anlamaya odaklanır (Aydın, 2018, s. 3).

Nitel araştırma yöntemi ile niçin, nasıl ve ne şekilde sorularına yanıt aranır. Sosyal konuların nicel yöntemlerle ölçülmesi bireylerin nasıl davrandığını gösterir; ancak bu davranışların nedenini açıklamakta yetersiz kalır. İnsan ve grup davranışlarının altında yatan nedenleri anlamaya yönelik çalışmalar, nitel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilir (Aydın, 2018, s. 3). Nitel araştırma, açık iletişim ve görüşme yoluyla verilere ulaşmayı amaçlayan bir yöntemdir. Bu yöntem, katılımcıların yanıtlarına dayanarak daha derin ve çeşitli sorular sorma imkânı sağlar. Nitel yöntemler daha açıklayıcıdır ve elde edilen verilerden anlamlı sonuçlar çıkarılmasını kolaylaştırır.

Nitel araştırmalarda temel amaç, kavramların tanımlanması, sınıflandırılması ve bu kavramlardan sonuçlar çıkarılmasıdır. Bu süreç genellikle metin incelemeleri veya uzman görüşlerine dayalı olarak yürütülür. Veri toplamada başlıca araçlar mülakatlar ve kütüphane araştırmalarıdır. Ayrıca gözlem, görüşme, not alma, fotoğraf ve video kaydı ile kontrol listeleri gibi araçlar da kullanılmaktadır (Berg & Lune, akt. Doğan, 2019, s. 5). İçli'ye göre bilimsel bir araştırma, bilimin amaçlarına ulaşmak üzere başvurulmuş sistemli bir uğraştır. Araştırmaların genel amacı, toplumsal hayata bilimsel yöntem ve teknikleri uygulayarak sorulara yanıt bulmaktır (İçli, 2012, s. 52). Bu doğrultuda, çalışmanın amacına ulaşmak için nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği tercih edilmiştir.

Akademik araştırmalarda, çalışmanın evreni ve örneklemini araştırmanın planlama aşamasında belirlenmelidir. Evren, araştırmanın kapsadığı veya sonuçların genellenebileceği tüm birimlerin oluşturduğu kümedir (Doğan, 2019, s. 5). Ancak evren

çoğu zaman bir araştırmacının erişemeyeceği kadar büyüktür. Bu nedenle, evreni temsil etme gücüne sahip sınırlı sayıda birey, olay veya olgunun araştırmaya dâhil edilmesi daha pratik bir çözüm sunar (Şimşek & Yıldırım, 2018, s. 113). Bu sorunu çözmek için bilim insanları örneklem kavramını geliştirmiştir.

Bu tanımlamalara göre, araştırmamızın evrenini Konya’da ikamet eden Afganistan uyruklu göçmenler oluşturmaktadır. Konya’daki tüm Afganistan uyruklu göçmenlerle görüşmek pratikte mümkün olmadığından, araştırmanın örnekleme kartopu örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Bu teknik, evreni oluşturan birimlere ulaşmanın güç olduğu ya da evren hakkında yeterli bilgiye (örneğin büyüklüğü veya bilgi derinliği gibi) sahip olunmadığı durumlarda tercih edilmektedir (Patton, akt. Baltacı, 2018, s. 253). Verilerin toplanmasında ise nitel araştırmalarda yaygın biçimde kullanılan yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden yararlanılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, Konya ili ile sınırlıdır. Bu araştırma Konya ilinin, Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerinde ikamet eden Afganistan uyruklu göçmenler ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada kullanacağımız nitel araştırma yöntemi olan görüşme ve mülakat söz konusu olunca, bazen gerçekleri tam olarak yansıtmayan cevaplarla karşılaşmamız mümkündür, bu gibi durumlar veriye ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

Bu alanda benzer bir çalışmanın bulunmaması ya da konu ile doğrudan ilgili bir araştırmanın bulunmaması, araştırmacının zorlukları arasında yer almaktadır.

Afganistan uyruklu göçmenlerin sosyo-ekonomik özelliklerinin incelenecği bu çalışmada, araştırmaya katılanların davranışları ve düşüncelerinin zaman içinde değişebileceği düşünülebilir. Dolayısıyla bu tez çalışması, içinde yapıldığı zaman dilimiyle sınırlıdır.

1.6. Veri Toplama Teknikleri ve Veri Analizi

Yukarıda da belirttiğimiz gibi araştırmanın örnekleme, göç araştırmalarında sıkça tercih edilen ve nitel araştırma yöntemlerinde yaygın olarak kullanılan kartopu örnekleme tekniğiyle oluşturulmuştur. Veri toplama yöntemi olarak ise, yine nitel araştırmalarda yaygın biçimde kullanılan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği tercih edilmiştir.

Araştırmada, Türkçe ve Farsça dillerinde toplam 55 sorudan oluşan iki ayrı mülakat formu hazırlanmıştır. Mülakat formunda sorular, birbirini destekleyecek biçimde sıralanmış ve beş ana bölüme ayrılmıştır:

1. Sosyo-demografik sorular
2. Göç süreci ile ilgili sorular
3. Aile hayatıyla ilgili sorular
4. İş ve çalışma ile ilgili sorular
5. Uyum sağlama ile ilgili sorular

Araştırma kapsamında, Konya ilinin Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerinde ikamet eden, 18 yaşını doldurmuş ve evli olan 30 Afganistan uyruklu göçmen ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında belirlenen konu başlıklarına bağlı kalınmakla birlikte, katılımcıların verdikleri yanıtlardan hareketle yeni sorular da geliştirilmiş ve bu sorularla görüşmeler derinleştirilmiştir. Görüşmelerin bir kısmı katılımcıların evlerinde, bir kısmı yardım almak amacıyla başvurdukları bir dernek şubesinde, bir kısmı ise dış ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, Ekim ve Kasım 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Toplanan veriler, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım çerçevesinde elde edilen veriler, önceden belirlenen temalar doğrultusunda özetlenip yorumlanır (Şimşek & Yıldırım, 2018, s. 239). Bu analiz sürecinde, katılımcı ifadeleri dikkatle incelenmiş; tekrar eden örüntüler, temalar ve alt temalar belirlenerek veriler sistematik bir şekilde yorumlanmıştır.

Tablo 1: Katılımcı Afganistanlı Göçmenler

No	Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Seviyesi	Hane Halkı Nüfusu	Aile Aylık Geliri
1	K1	32	Kadın	Lisans	4	19000 TL
2	K2	27	Kadın	Okumamış	5	18000 TL
3	K3	39	Kadın	Orta Okul	6	20000 TL
4	K4	53	Kadın	Okumamış	5	17000 TL
5	K5	20	Kadın	Okumamış	3	20000 TL
6	K6	31	Kadın	Okumamış	8	15000-20000 TL
7	K7	61	Kadın	Okumamış	9	29000 TL
8	K8	31	Kadın	Okumamış	8	15000-20000 TL
9	K9	33	Kadın	Okumamış	7	20000-25000 TL
10	K10	58	Kadın	Okumamış	3	5000 TL
11	K11	43	Kadın	İlk Okul	9	19000 TL
12	K12	66	Kadın	Okumamış	2	10000-15000 TL
13	K13	24	Kadın	Okumamış	6	17000 TL
14	E1	33	Erkek	Yüksek Lisans	3	17500 TL
15	E2	29	Erkek	Orta Okul	4	30000 TL
16	E3	35	Erkek	Okumamış	6	17500 TL
17	E4	35	Erkek	İlk Okul	8	15000 TL
18	E5	31	Erkek	Lisans	3	30000 TL
19	E6	42	Erkek	Orta Okul	4	22000 TL
20	E7	33	Erkek	Lisans	3	23000 TL
21	E8	21	Erkek	Lise	2	23000 TL
22	E9	26	Erkek	Orta Okul	3	17500 TL
23	E10	19	Erkek	Orta Okul	3	24000 TL
24	E11	44	Erkek	Lise	10	40000-50000 TL

25	E12	45	Erkek	Lise	6	30000 TL
26	E13	25	Erkek	Okumamış	5	20000-25000 TL
27	E14	59	Erkek	Lise	5	23000 TL
28	E15	41	Erkek	Lise	5	24000 TL
29	E16	27	Erkek	İlk Okul	2	23000 TL
30	E17	30	Erkek	Orta Okul	5	18000

2. BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇ TEORİLERİ VE GÖÇ KAVRAMLARI

2.1. Göç Kavramları ve Göç Çeşitleri

2.1.1. Göç Olgusu

Göç olgusu, insanın kaderine ve geçmişine bağlı olmakla birlikte, Her zaman sosyolojik ve demografik çalışmalar açısından önemli bir hareket ve konu olarak kabul edilmiştir. Geçmişte, insanların doğup büyüdüğü topraklardan ayrılmak zorunda kalması (Develi, 2017, s. 1344), sadece savaş, zorunlu sebepler ve doğal afetlerin tehditleri ile ilgiliyken, bugün buna kültürel, ekonomik ve turistik sebepler gibi birçok faktör eklenmektedir. İnsanoğlunun en yaygın eylemlerinden birisi olan göç, soğuk savaş döneminin bitmesiyle daha da belirginleşmiş ve tüm toplumsal yaşamları etkisi altına almış küreselleşme sonucunda; çok taraflı ve karmaşık bir hale gelmiştir (Çağlar, 2018, s. 30). Bir başka deyişle göç, günümüzde dünya çapında belirgin bir duruma gelmekte, topluluklar ve ülkelerin sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarını olumlu veya olumsuz şekilde etkilemektedir.

İnsanların bir yerleşim yerinden başka bir yere hareketi olarak tanımlanan göç kavramı, yirmibirinci yüzyılda dünya genelinde sorun haline gelmiş ve 21. yüzyılda sorunları daha da artmış evrensel bir olgudur, dolayısıyla ülkelerin beraber kararlar almasını ve ortak yasalarla hareket etmesini gerektirmektedir (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 2). Göç, dünya genelinde demografik değişimleri etkileyen ve ülkelerin nüfus sayısının değişmesinde en önemli dış faktörlerden biridir. Dünya nüfusun hareketinde en dikkat

çekici özelliklerden biri de göç etme özelliğidir. Göç olgusu yeni bir konu değildir, bu olgu, insan varlığının ilk anlarından itibaren dünyada var olmuştur. İnsan her zaman hareket halindedir ve yiyecek birşeyler bulmak için bir yerden başka yerlere gitmiştir ve insanların yerleşmesinden sonra da, bu hareketler devam etmiştir. Göç konusu gün geçtikçe daha fazla küresel bir yaklaşım ile eşgüdümlü müdahale gerektiren bir mesele olarak kabul edilmektedir. Devletler, göç konusunu artık yalnızca ikili düzeyde değil, aynı zamanda bölgesel ve son dönemde olduğu gibi küresel düzeyde de tartışmaktadırlar. (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 1). Göçe, coğrafik, demografik, ekonomik, sosyal psikolojik ve politik bir olgudur diyebiliriz; göç, hem göç veren hem de hedef yerlerinde toplumsal sistemleri ve kültürel yapıyı etkilemektedir, göçmenlerin de etkilenmesine neden olduğundan dolayı sosyolojik bir olgudur (Doğan, 2019, s. 21).

Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu 1990'da Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Haklarını Korunmasına İlişkin Dünya Sözleşmesini 45/158 sayılı kararıyla kabul edildikten sonra, 1 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiş (Bilgi Bankası, 2021). Daha önce 2002'de göçün küreselleşmesiyle birlikte, 18 Aralık, uluslararası göçmenler Günü olarak kabul edilmiştir. Göçün genişlemesi nedeniyle zamanın geçişi ile Uluslararası Göç Günü'nün önemi artmaktadır. Bunlar da organizasyonları, bireyleri, sivil toplumu ve hükümetleri göçmenlere daha fazla ilgi göstermeye teşvik etmektedir. BM, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), BM Kadınları, UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü), UNICEF (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi çeşitli kuruluşlar bu güne önem vererek, önemli kararlar alabilmek ve göç sorununu çözebilmek üzere bir araya gelmektedirler.

Son yıllarda göçmenlik de önemli bir tartışma konusu olmaktadır. Özellikle, Orta Doğu vatandaşlarının 1970'lerden sonra göç dalgaları, bölgedeki ekonomik, siyasi ve toplumsal değişimlerin bir sonucu olarak yoğunlaşmaktadır (Nas, 2017). 1970'lerden sonra Orta Doğu vatandaşlarının üç büyük göç dalgası vardır (Musavi, 2015, s. 2): 1970'lerde ekonomik göçmen dalgası, ucuz işgücüne ihtiyaç duyan petrol zengini ülkelere doğru olmuştur. Yani petrol zengini ülkeler işçiye ihtiyaç duyuyordu, o yüzden fakir ülkelere

göçmen olarak işçi kabul etmekteydi. İkinci göç dalgası, 1980'lerde ortaya çıkan politik ve savaş koşullarından kaynaklanmaktaydı. Üçüncü göç dalgası da 1990'lardan beri göçmenlerin Batı Avrupa ülkelerine göç etmeleri ile devam ediyor. Üçüncü göç dalgasının sebepleri şunlardır: Kötü ekonomik durum, siyasi sistemdeki değişimler, köktenci ve radikal grupların büyümesi ve iç savaşların büyümesi (Musavi, 2015, s. 2). Üçüncü göç dalgası Batı Avrupa Ülkeleri için büyük endişe ve güvenlik sorunlar yaratmıştır. Çünkü göç edenlerin içinde göçmen ismini kullanıp Avrupa ülkelerine yerleşen birçok terör örgütünün üyeleri olabilir (Sözcü Gazetesi, 2019). Öte yandan göçmenlerin birçoğu gelişmemiş ülkelerden ve çok farklı kültürlerden Avrupa'ya göç etmiştir, bu da toplumsal düzensizliğe sebep olmaktadır; bu sebeplerden dolayı Avrupa ülkeleri bir süredir sınırlarını ve kapılarını göçmenlere kapatmış durumundadır.

Afganistan İslam Cumhuriyeti 20. yüzyılın son çeyreğinden beri en büyük göç veren ülkelerden biri sayılır. UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees/Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)'nin 2018 yılındaki küresel eğilimler raporuna göre, dünyadaki göçmen ve mültecilerin yüzde 67'si 5 ülkeden gelmektedir ve bu sıralamada Afganistan yaklaşık 3 milyon resmi kayıtlarda bulunmuş mülteciyle ikinci sırada yer almıştır. Savaşlardan dolayı zorla yerinden edilmiş Afganistanlı mültecilerin sayısı neredeyse 5 milyonu geçmiştir. Beş milyon Afganistanlının 1.8 milyonunu ülke içi yerinden edilmiş kişiler ve yaklaşık 3 milyonunu ise yurt dışına göç eden sığınmacılar veya mülteciler oluşturmaktadırlar (Global Trends, Forced Displacement, 2018). Afganistan göçmenlerine en çok İran, Pakistan ve Türkiye Cumhuriyeti ev sahipliği yapmaktadır. Genel olarak resmi olmayan kaynaklara göre, Türkiye'deki Afganistanlı göçmen sayısının 500 bin kişi olduğu söylenir ama Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 20 Ağustos 2021'de yaptığı açıklamada Türkiye'de 300 bin Afganistan uyruklu göçmenin bulunduğunu söylemiştir (Euronews, 2021). Yirmibirinci yüzyılın başında Amerika Birleşik Devletleri'nin saldırısı ve ardından Taliban örgütünün saldırılarından kaynaklanan göç sürecine katılan Afganistanlı göçmenlerin bir kısmı yine Türkiye'yi transit ve hedef ülke olarak tercih etmiştir ve yeniden Türkiye'deki Afganistanlı göçmen ve mülteci sayısı artmaya başlamıştır. 2021 yılının ikinci yarısına kadar Türkiye'deki Afganistanlı göçmenlerin

sayısının en az 500 bin kişi olduğu tahmin edilmektedir (Yazıcıoğlu & Karabulut, 2021: 12).

2.1.2. Göçün Tanımı

Göç, iki coğrafi birim arasında gerçekleşen bir nüfusun mekânsal hareketliliğinin bir şeklidir. Göç olgusu, sosyoloji, coğrafya ve ekonomi gibi birçok bilim araştırmacılarının ilgisini çeken karmaşık bir olgudur. Çeşitli bilim dallarının kapsamına girmesi ve her bilim dalının farklı bakış açıları nedeniyle de göçün tanımlanması zorlaşmaktadır (Şen, aktaran Oral & Çetinkaya 2017, s. 2). Bu yüzden göç için belirli boyutları tanımlayan birçok göç tanımı vardır. Göç, bireylerin ya da grupların anavatanlarını terk ederek başka bir ülkede kısa süreli, uzun süreli ya da sürekli olarak ikamet etmeleri sürecidir (Uslu Ak, 2021, s. 1750-1751). Dini bakışta göç "Hicret" terimi, inanç ve inancın temellerini korumak ve pekiştirmek için veya islâm dinini daha iyi yaşamak için bir toprağı bırakmak ve başka bir yere yerleşmek anlamına gelmektedir (Avcı, 2022). Göç terimler sözlüğünde de göç şöyle tanımlanmıştır: Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Yapısı, süresi ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 35). Süresine göre, yapısına ve nedenine göre, göçler farklı gruplara ayrılmaktadır, bunların her biri ayrı başlıklar altında ele alınacaktır.

Eski Türkçe de şimdiki özbek edebiyatında kullanıldığı gibi “köç” taşınma, taşınan yük sözcüğünden evrilmiş ve “köç” kalkıp gitmek, taşınmak fiillerinden evrilmiştir. (Akyıldız, 2016, s. 130). TDK sözlüğüne göre göç, ekonomik, toplumsal ve siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi veya taşınmasıdır (TDK, 2019). Yukarıda belirttiğimiz gibi her bilim dalının farklı bakış açıları nedeniyle göçün farklı tanımları vardır ve bilimsel literatürde de göç ile ilgili farklı tanımlara yer verilmektedir. Göç için geniş bir tanım aradığımız zaman ilk TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi)’nin göç tanımı ile karşılaşmaktayız. Göç, Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü’nde ekonomik, toplumsal, siyasal ya da savaş, kıtlık, doğal yıkım gibi nedenlerle, kişilerin ya da toplulukların, çalışmak ya da

daha iyi yaşam koşulları bulmak umuduyla bir yerden başka bir yere kesin ya da geçici olarak yerleşmeleri olarak tanımlanmaktadır (TÜBA, 2013).

Baş ve arkadaşlarına göre göç, kişilerin yaşantılarını geçirmek için, sürekli ya da geçici olarak başka bir yerleşim bölgesine yaptıkları bir değişim sürecidir (Baş vd, 2017, s. 3). Göç, kişinin, memnun olmadığı yaşam koşullarını değiştirmek amacıyla ya da doğal, ekonomik, siyasal v.b. zorunluluklar sonucunda, yaşadığı yeri değiştirmesi olayına verilen genel addır (Yılmaz, 2008, s. 2). Göç, kısaca, anavatanın terk edilmesi ve geçici veya kalıcı olarak başka bir ülkeye yerleşilmesidir. Göç, her zaman bireylere çevreye uyum sağlama ve zorlukların üstesinden gelme çabalarında, yardımcı olan yollardan biri olmaktadır. Göç kelimesinin anlamındaki değişiklikler bazıları için önemsiz görünebilir, ancak bu konuda araştırma ve tartışmalara katılanlar için şüphesiz çok önemlidir. Tarih boyunca göç akışı olumlu yönlerini ortaya koysa da olumsuz yönleri de son dönemlerde daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır ve bu eğilimin sosyal ve ekonomik etkileri kalkınma ve ekonomi bağlamında ele alınmıştır. Göçün olumlu ve olumsuz yönlerini göz önünde tutarak değerlendirirken, bütün boyutuyla ele almak gerekmektedir.

2.1.3. Göçmen

Nüfus hareketine ve göç sürecine katılan bireyler, durumlarına, hedeflerine, kalış sürelerine ve göç nedenlerine göre adlandırılmaktadır. Uluslararası göç çerçevesinde bireylerin statülerine yönelik farklı kavramlar ve kelimeler kullanılmaktadır. Mcneile göre “göç tartışmasında kavramlar önemlidir” (Mcneil, aktaran BBC, 2015).

Genel olarak, göç mobilitesine ve sürecine katılan bireylere göçmen denir. Göçmen, daha iyi bir hayat arayan kişidir. Çalışmak, evlenmek, ya da eşine ve ailesine katılmak üzere ülkesini terk eden ve başka bir ülkede yaşayan şahıslara göçmen denir. Göç Terimler Sözlüğüne göre, uluslararası düzeyde genel olarak kabul edilmiş bir “göçmen” tanımı bulunmamaktadır (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 2; Perruchoud & Redpath, 2013, s. 22). Göçmen teriminin, “kişisel rahatlık” amacıyla, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın ilgili kişinin özgür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek hem

de kendileri veya ailelerine ilişkin beklentilerini arttırmak amacıyla başka bir ülkeye veya yerleşim yerine giden kişiler ve aile fertlerini kapsamaktadır (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 35). Akademik tartışmalarda, ülkelerini terk eden ve başka bir ülkede yaşayan herkes, genel olarak "göçmen" kavramıyla tanımlanır. TÜBA, Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü'nde, daha iyi geçim koşulları bulma umudu ya da siyasi nedenlerle kendi ülkesinden başka bir ülkeye göç eden, orada yerleşen kimse için göçmen kelimesi kullanılmaktadır (TÜBA, 2013).

2.1.4. Mülteci

Mülteci kavramı, Göç Terimler Sözlüğünde, Göç İstatistik Raporunda ve Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde: “vatandaşı olduğu ülkenin dışındaki başka bir ülkede bulunan ve ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal oluşumla olan ilişkisi veya siyasi düşüncesi nedeniyle haklı sebeplerle zulme uğramaktan korktuğundan vatandaşı olduğu ülkenin korumasından faydalanamayan veya korkudan dolayı faydalanmak istemeyen veya belli bir ülkenin vatandaşı olmayıp öncesinde yaşadığı ülke dışında bulunan ve tekrar o ülkeye dönemeyen ya da yaşadığı korkulardan dolayı dönmek istemeyen kişiler olarak tanımlanmaktadır (Göç İstatistik Raporu, 2017; Türkiye Göç Raporu, 2017; Perruchoud & Redpath, 2013, s. 65).

Türkiye’de yaşayan yabancı uyruklu kişilere yönelik önemli düzenlemelerin yer aldığı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)’unda “mülteci”, “şartlı mülteci” ve “ikinci koruma” olarak üç ayrı hukuki statü tanımlanmaktadır. YUKK’un “mülteci ve şartlı mülteci” tanımlarında dikkat çekici önemli hususlar Avrupa ülkelerinden gelen kişiler, Avrupa ülkeleri dışından gelen kişiler ve üçüncü ülke, konularıdır. YUKK’a göre Avrupa ülkeleri dışından haklı sebeplerle zulme maruz kalmaktan korktuğu için gelen şahıslar mülteci olarak kabul edilmemektedir. Bu kanuna göre Avrupa’nın dışındaki ülkelere Türkiye’ye gelenler bir üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar şartlı mülteci olarak kabul edilmektedir. Şartlı mülteci şöyle tanımlanmıştır: Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz

konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında “şartlı mülteci” statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilmektedir (YUKK, 2013). Yukarıda belirtildiği gibi Mülteci ve Şartlı Mülteci kavramlarının tanımları hemen hemen aynıdır ancak, bunları birbirinden farklı yapan hususlar şunlardır: Avrupa ülkelerinden gelen kişilere şartlı mülteci statüsü verilmeyecektir, bu statü Avrupa ülkeleri dışından gelen kişilere mahsustur ve şartlı mültecilere üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmalarına izin verilir.

2.1.5. Sığınmacı

Sığınmacı ise zulüm veya ciddi zarara uğramaktan korktuğu için, vatandaşı olduğu ülkenin dışındaki bir ülkede, ilgili ulusal ve uluslararası belgeler çerçevesinde güvenlik arayışında olan ve mültecilik statüsü ile ilgili yaptığı başvurunun sonucu henüz belli olmayan yabancı olarak tanımlanmaktadır (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 74). Mülteci ve sığınmacı kavramlarının tanımları birbirine çok yakındır, ancak arasında çok küçük bir fark vardır. Tanımlara göre, kendi ülkesinin dışındaki bir ülkeye sığınma başvurusunda bulunan şahısa “sığınmacı” ve yaptığı başvuru sonucunda kabul edilen kişiler ise “mülteci” denilmektedir. “Göçmen” vatandaşı olduğu ülkenin korumasından faydalanmaya devam ederken, “mülteciler ve sığınmacılar” yurttaşı olduğu ülkenin korumasından faydalanamamaktadır (Beter, aktaran Doğan, 2019, s. 22).

2.1.6. Yabancı Uyruklu

Uluslararası göç tartışmasında, “yabancı uyruklu” kavramı da çok kullanıma sahip ve önemli kavramlardan sayılmaktadır. Göç terimler sözlüğünde yabancı kelimesi: Belirli bir devlet açısından o devletin uyruğunda olmayan kişi olarak tanımlanırken (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 74); Uyruk kelimesi ise: Bir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olma durumu, tebaa olarak geçmektedir (Doğan, 2019, s. 21). Yabancı uyruklu kavramı da bir ülke veya devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olmayan şahıs olarak tanımlanabilir. Buna göre göçmenler, mülteciler ve sığınmacılara da yabancı uyruklu kavramı kullanılabilir.

2.1.7. Göçlerin Sınıflandırılmaları/ Göç Türleri

Göç, çok çeşitliliğe sahip olan en önemli nüfus hareketliliğidir. Göç sınıflandırmalarının her biri özel ve farklı kriterlere göre değerlendirilebilir. Göçün tüm boyutlarını göz önüne aldığımız zaman, göçün süresine, alanına, yasal statüsüne, sebebine ve amacına göre sınıflandırılmalar yapılabilmektedir. Thomas Faist'e göre göçü kategorilere ayırmada beş kriter çok önemlidir: göç alanı (iç göçler-dış göçler), göç süresi (geçici-kalıcı), göç boyutu (bireysel-kitlesel), göç sebebi (gönüllü göçler-zorunlu göçler) ve yasal statüsü (yasal-yasadışı) (Faist 2003, aktaran Adıgüzel, 2019, s. 22). Göçler bunun dışında da farklı biçimlerde farklı sınıflara ayrılmıştır. Her zaman belirli ülkelere özel sözleşmelerle düzenli olarak göç eden veya daha iyi bir iş imkânı bulmak amacı ile yerleşim yerini terk edip başka bir ülke veya bölgeye yerleşen birçok insan vardır, buna uluslararası işgücü göçü denir. Profesyoneller ve uzmanlar her zaman göçmenler listesinde yer almaktadırlar, buna beyin göçü denilebilir. Bunun gibi ülkelerindeki savaş nedeniyle veya siyasi nedenlerle başka ülkelere kaçmak zorunda kalan zorunlu göçmenler bulunmaktadır. Bir göçün ekonomik olup olmaması, aynı zamanda zorunlu olup olmaması ile bağlantılı olabilmektedir (Adıgüzel, 2019, s. 22). Başka bir sınıflandırmaya göre göçler kalıcı ve geçici olarak de ikiye ayrılmaktadır. Kalıcı göçte göçmen anavatanına geri dönmeyi düşünmeyecektir, ama tersine geçici göçlerde göçmen, göçtüğü bölge veya ülkede bir müddet yaşadıktan sonra anavatanına geri dönecektir. Özkalp'ın göç sınıflamasına göre, göçler, göçmen grupların özelliklerine göre grup göçü ve bireysel veya aile göçü olarak ikiye ayrılmaktadır. Grup göçler; eski zamanlarda görülen, genellikle kabile yaşam tarzında rastlanan, bir yerleşim yerinden başka bir bölgeye yapılan göç hareketidir. Bireysel veya aile göçü ise her çağda görülen, göçmenlerin gelişmemiş veya az gelişmiş ülke ve bölgelerden gelişmiş ülke ve bölgelere doğru göç hareketleridir (Özkalp, aktaran Çağlar, 2018, s. 33). Bu sınıflamaların yanı sıra, birçok düşünür göçleri, kısa mesafeli-uzun mesafeli, ekonomik ve ekonomik olmayan gibi, türlü ve farklı şekillerde sınıflandırmış ve kavramlaştırmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi göçlerin farklı sınıflandırmaları ve farklı türleri mevcuttur tümünü detaylı bir şekilde bu çalışmada yer vermek güçtür, dolayısıyla

göç çeşitleri üç kategori (gönüllü ve zorunlu göçler, yönüne göre göçler veya iç ve dış göçler ve göçmenin niteliklerine göre göçler) içerisinde ele alınabilir.

Göç olgusu insanlara iyi yaşam koşulları gibi büyük fırsatlar yaratmasıyla birlikte belirsizlikler içerdiği için riskli bir süreç olduğunu unutmamalıyız, bu yüzden göçlerin gönüllü olup olmaması önem taşımaktadır. Gönüllü göç; göçmenin iradesine veya isteğine göre gerçekleşen göçlerdir. İnsanlar, daha iyi iş bulmak, daha iyi eğitim almak ve daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için kendi hür iradesiyle anavatanlarını terk edip hedef ülke veya ulaşmak istedikleri bölgeye doğru hareket etmeleriyle gönüllü göçünü gerçekleştirmiş olurlar. Gönüllü göçlere Serbest Göçler denilmektedir. Başka bir tanıma göre gönüllü göç, göçmenlerin iradesinin belirleyici etken olduğu göç tipidir (Özcan, 2017, s. 194). Psikolojik sıkıntılardan dolayı, içinde bulunulan toplumu beğenmeyip mekân değiştirmenin yanı sıra göçmenlerin ekonomik ve sosyal durumunu düzeltmek için yapılan göçler de gönüllü göç sayılmaktadır. Gönüllü göçü, diğer göç tiplerinden farklı kılan mühim neden de insanları bulundukları yerden dışarıya itme durumunun bulunmamasıdır.

Zorunlu göç; göçmenin rızası olmadan veya kişinin isteğine karşı gerçekleşen yer değiştirme hareketidir. Sağbaş'a göre, zorunlu göç, gönüllü göçün aksine göçmenin iradesi dışında farklı faktörlerden dolayı yapılan göç hareketleridir (Sağbaş, 2009, s. 27). Zorunlu göçü, gönüllü göç türünden ayıran en mühim neden de göçmenlerin göçe itilme durumlarının yaşanmasıdır (Özcan, 2017, s. 194), örneğin, bir savaş sırasında savaş bölgesinde veya savaş bölgenin yakınlarında yaşayan kişiler daha güvenli bir alana göç etmektedirler. Devletler, kişilerin ekonomik, sosyal ve siyasal hak ve özgürlüğünü kısıtlayarak zor durumda bırakıp, o insanları yerlerini terk etmeye mecbur ederken, diğer toplumsal değişiklikler, tehdit, güvenlik sorunları ve doğal afetler gibi nedenler de her gün zorunlu göçü arttırabilmektedir. Bir ülkenin yasalarını ihlal ederek o ülkenin sınırlarını kaçak şekilde kullanan, düzensiz göçler de ihlalin çaresizlikten kaynaklanması nedeniyle zorunluluk esasına dayanmaktadır (Sağbaş, 2009, s. 27) genellikle maddi sıkıntısı olmayan kişiler izinsiz, yasadışı yollardan ve kaçak şekilde göç hareketine katılmayı tercih etmezler, çünkü bu kişilerin yasal göçü için şartlar sağlanmıştır. Aksine, yoksullar veya bütün mal

varlığını bırakarak göç etmek zorunda kalan insanlar hedef ülkeye varmak için çaresizlikten dolayı kaçak yolları kullanmaktadırlar. Zorunlu göçler ile ilgili bir başka husus, dünya genelinde toplam mülteci nüfusunun yaklaşık (%66) üçte ikisinin uzun süreli zorunlu göçmen statüsünde bulunan kişilerden oluşmasıdır (Memişoğlu & Yiğit, 2019, s. 44).

Göçler yönüne göre yapılan sınıflandırmalarda ise iç göç ve dış göç türlerine ayrılmaktadır. İç göç, bir ülke sınırlarının içinde gerçekleşen göçtür. İç göç çerçevesinde, şehirden şehire, kentten kıra, kırdan kente, kırdan kıra göç hareketleri gibi il içi ve il dışı göçlerden de bahsedilebilir. Bir ülkede yaşayan insanların ulusal sınırlar içindeki hareketinin bir sonucu olan iç göç türü, “Bir ülke içinde bölge, kent, kasaba ve köy gibi yerlerin birinden ötekine yerleşme amacıyla yapılan devinim” olarak tanımlanmaktadır (Keleş, aktaran Sağbaş, 2009, s. 21). İç savaş ve çatışmalar, askeri operasyonlar, kıtlık, yoksulluk, işsizlik, can ve mal güvenliği tehlikesi ve deprem, heyelan ve sel gibi doğal afetler iç göçlerin en önemli nedenlerinden sayılmaktadır (UNHCR ÜYEK raporu, 2015). Özellikle Afganistan için Afganistan-Sovyet savaşından (1979) bugüne kadar ülkenin sınırlarının içerisindeki yer değiştirme hareketleri, bir başka deyişle iç göçlerinin en önemli nedeni savaş ve silahlı çatışmalar olduğu söylenebilir.

Ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin sayısı küresel olarak çoğalmaktadır; ülke içinde yerinden edilmiş kişiler iç göç kategorisinde yer alabildiği için, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin sayısının çoğalması, iç göçlerin artması anlamına gelmektedir. Bir göç niteliğine göre iç göç olabilir ve aynı zamanda zorunlu bir göç de olabilmektedir, yukarıda bahsettiğimiz, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin hareketi, hem iç göç hemde zorunlu göç sayılabilir. Bu tür göçlerde, insanlar istemeden göç etmek zorunda kalabilmektedir. Her zorlamanın hoş sonuçları olmadığından, zorunlu iç göçlerin de birden fazla olumsuz sonucu olabilir. Büyük şehirlerin, genellikle kentlerin çekici özelliklerinden ve kırsal bölgelerin iticiliğinden dolayı meydana gelen iç göçlerin, farklı ülkelerde farklı nedenleri olabilmektedir, lakin insanların yaşamına olumsuz etkileri aynı şekilde ortaya çıkmaktadır.

Dış göç ise; ülkeler arasında gerçekleşen ve göçmenlerin sınırları geçerek bir ülkeden diğer bir ülkeye yer değiştirmeleridir. Keleş’e göre dış göçler, bir kent, bölge veya bir

ülkenin sınırlarını aşarak uzun süre kalmak, çalışmak ya da yerleşmek amacıyla, uluslararası sınırlarda gerçekleşen nüfus devinimi olarak tanımlanmaktadır (Keleş, aktaran Sağbaş, 2009, s. 23). Bahsettiğimiz dış göçler; sığınmacı, mülteci, eğitim amaçlı göçü, kısa dönem veya devamlı işgücü göçü, emeklilik göçü, alternatif yaşam tercihi kaynaklı göç (Doğan, 2019, s. 24), beyin göçü ve transit göçlerini kapsamaktadır. İç savaşlar, bölgesel çatışmalar, doğal afetler, sınırların değişimi, ülkeler arasındaki ilişkiler kapsamında yapılan anlaşmalı nüfus değişimi, eğitim, “dünyanın belirli bölgelerinin gelişmiş olması belirli bölgelerinin gelişmemiş olması yani bölgeler arasındaki gelir uçurumunun varlığı” (Keleş, aktaran Sağbaş, 2009, s. 23) daha doğrusu ekonomik sıkıntılar gibi itici ve çekici faktörler, dış göçün nedenleri olarak sayılabilirler.

Uzun zamanlardan beri ve özellikle yirmibirinci yüzyılında Afganistan dünyanın büyük göç veren ve Türkiye de dünyanın büyük göç alan ve transit ülkeleri arasında yer almaktadır. Hem göç veren, hem göç alan ülkeler, hem transit ülkeler, dış göç sürecinden olumlu veya olumsuz etkilenmektedirler. Yılmaz (2008, s. 8), dış göçlerin sonuçları olarak menşe ülkede nüfusun azalmasına, bunun aksine göç alan ülkenin nüfusunun artmasına ve ülkeler arası kültürel ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine vurgu yapmaktadır. Şanlıöz (2016, s. 143), dış göçün ekonomik etkilerinin yanında toplumsal hayatta da birtakım sorunları beraberinde getirdiğini söylemektedir. Şanlıöz’ün bahsettiği sorunlar şunlardan ibarettir: Göçmenin dil öğrenme sürecinin toplumda bir iletişim sorunu yaratması, göçmenin göç ettiği ülkenin ona hangi hakları tanıdığını ve bu haklardan nasıl faydalanabileceğini bilmemesi, göçmen kişilerdeki bulaşıcı hastalıkların hem topluma hem de göçmen kişilerce zor bir durum yaşatması ve göçmenlerin göç ettikleri toplumun kültürel yapısına ayak uydurmaması, var olan toplumsal normlara uyum sağlamaması.

Göçler niteliklerine göre işgücü göçü ve beyin göçü olarak ikiye ayrılmaktadır. İçduygu, işgücü göçünün, bir ülke sınırları içinde bir kentten diğer kente ve bir ülkeden diğer ülkeye olmak üzere iki şekilde gerçekleşebileceğini söylemektedir. Şahısların daha iyi ekonomik ve sosyal şartlarda yaşayabilecekleri inancıyla, yaşadıkları bölgeden, ülke sınırlarını geçmeden başka bir bölge veya kente göç etmeleri ülke içi işgücü göçünü,

şahısların iş bulmak veya daha iyi koşullarda çalışmak ya da kendilerine ve ailelerine daha iyi yaşam koşulları yaratmak amacıyla bir ülkenin sınırlarını geçerek diğer ülkeye yerleşmesi de uluslararası işgücü göçünü oluşturmaktadır (İçduygu, aktaran Taştan & Koçlar, 2019, s. 22). Neredeyse on dokuzuncu yüzyılın başından itibaren, Sanayi Devrimi'nin ardından insanların hayatında meydana gelen büyük değişikliklerin yanı sıra göç türleri de çoğalmaya başlamaktadır. Sanayi fabrikalarının işgücü ihtiyacının bir sonucu olarak, kırsaldan kentlere doğru nüfus hareketliliği büyük ölçüde ortaya çıkmaktadır. Kırdan kente doğru göçlerin çoğalması da kentlerin çekiciliğinden ve kırsalın iticiliğinden kaynaklanmaktadır. Kırsal ve kent arasındaki göçe ekonomik açıdan bakıldığında, kırsalın itici faktörleri çok, çekici faktörleri yok demek kadar azdır ve aksine kentlerin çekici faktörleri çok ve itici faktörleri az görünmektedir.

Beyin göçü de işgücü göçü gibi uluslararası göçlerin bir çeşidi olarak tariflenebilir. Göç terimleri sözlüğünde beyin göçü, eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin anavatanlarından diğer bir ülkeye, anavatanın beceri kaynaklarında azalmayla sonuçlanacak şekilde göç etmesi olarak tanımlanırken (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 14), bir başka tanımda yüksek vasıflı beyin ve amaç boyutlarına vurgu yapılarak, “beyin göçü iyi eğitim görmüş, seçkin, nitelikli, kalifiye, uzman ve yetenekli işgücünün, en verimli olduğu dönemde, yetiştiği az gelişmiş veya gelişmekte olan bir ülkeden gelişmiş bir ülkeye çalışmak veya araştırma yapmak amacıyla göç etmesi” olarak tanımlanmaktadır (Kaya, aktaran Bayraklı: 2007, s. 25).

Bartram, Poros ve Monforte (2017, s. 55), “Göç Meselesinde Temel Kavramlar” adlı kitaplarında beyin göçünü, beyin göçü, beyin kazanımı ve beyin dolaşımı olarak üç boyutta ele almaktadırlar: Beyin göçü; dış göç sebebiyle, gelişmemiş ülkeler ve özellikle gelişmekte olan ülkelere, çok iyi eğitim almış insanların kaybı olarak tanımlarken, aksine, beyin kazanımını dış göç yoluyla çok iyi eğitim almış kişileri, gelişmiş ülkelerin özellikle gelişmekte olan ülkelere, kazanması olarak tanımlamaktadır. Beyin dolaşımı ise iyi eğitim almış kişilerin, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında yaptıkları iki yönlü hareketi olarak tariflenmiştir. Bartram ve arkadaşlarının beyin göçü tanımlarına göz

attığımızda, beyin göçü sürecinde, göç veren ülkelerin, iyi eğitim görmüş ve nitelikli insanlarını elden kaçıırken daha da geriye kalacaklarını, diğer taraftan, göç alan (gelişmiş) ülkelerin, nitelikli ve iyi eğitim görmüş insanları kazanmasıyla daha da gelişeceklerini ve sonuçta gelişmiş ve gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerin arasındaki farkın daha da büyüyeceğini söyleyebiliriz.

2.1.8. Uluslararası Göçün Nedenleri

Göç olgusu, sosyo-ekonomik kalkınma sürecinin önemli boyutlarından sayılmaktadır, öte yandan sanayi devrimi, göç olgusunun büyümesi ve gelişmesinde temel bir faktör olarak sayılabilmektedir (Yılmaz, 2008, s. 4). Dünyanın farklı bölgelerinde insanoğlunun eşi görülmemiş hareketi, yirminci ve yirmibirinci yüzyılların en büyük değişikliklerinden biridir. Bunlar göçün ne kadar önemli olduğunu ve sosyal bilimlerin en önemli konuları arasında gündemde yer aldığını göstermektedir. Tarih boyunca dünyanın hemen hemen tüm ülkeler ve toplumlarını etkisi altına alan göçün en önemli nedenleri genel olarak; deprem ve heyelan gibi doğa olayları, iş aramak ve daha iyi bir hayat seviyesine sahip olma isteği gibi ekonomik nedenler, can ve mal güvenliği tehlikesi, terör ve kan davası gibi güvenlik ve siyasi nedenler, evlilik, sağlık, ebeveynin veya eşinin göç etmesi, daha iyi bir eğitim alma isteği, iş değişikliği gibi bireysel, ailevi ve sosyo-kültürel sebeplerden ibarettir. Bunlarla birlikte töre veya namus cinayetleri nedeniyle gerçekleşen göçler, profesyonel olan kişilerin gelişmiş ülkelere beyin göçü ve göçmenin psikolojik durumuna bağlı olarak yapılan göçler, diğer nedenler olarak düşünülebilir (Sağbaş, 2009, s. 6).

Göç sürecinin iki temel modeli vardır, ilk modele göre göç, daha iyi bir iş bulma veya daha iyi yaşanacak bir yer bulmaya yönelik akılcı ve amaçlı bir araştırma olarak düşünülmektedir. İkinci modele göre göç, muhtemelen başka yolları düşünmeden, göçmeni hareket etmeye mecbur eden koşullara istemsiz bir tepkidir (Muhamadi, 2021, s. 1). Göçün nedenleri, kişi, toplum ve ülkeye göre değişir. Göç ve nedenleriyle ilgili birçok teori mevcuttur, göçün nedenlerini ve niteliklerini iyi bir şekilde anlamak için mevcut göç teorileri kuramsal çerçeve başlığı altında ele alınacaktır.

2.2. Göç Teorileri

2.2.1. Göçün Temel Teorileri

Göç, belirli bir dönem veya bir dönemde yaşayan belirli bir toplumla sınırlı olmayan bir olgudur; hemen hemen tüm ülkeler ve uluslar göç sürecine dâhildir. Bir yandan nüfus artışının, diğer yandan sosyal değişimin sonuçları olan göç ve kentleşme olgusu, dünyanın farklı bölgelerinde yayılmakta ve farklı ülkelerde farklı açılardan ele alınmaktadır.

Geçtiğimiz yüzyılda, göçün özellikle uluslararası göçün, nedenleri ve sonuçları hakkında teorisyenler tarafından çeşitli alanlarda, özellikle de sosyal bilimler ve sosyoloji alanında farklı biçimlerde kategorize edilen teoriler önerilmiştir. Bazı görüşler ve teorisyenler bu olguyu eleştirerek kalkınmaya engel olduğunu savunmuş, bazıları ise göçü bir kalkınma faktörü olarak tanımlamış ve ülkelerin gelişiminde önemli bir rol oynadığını düşünmüştür (Wusuki & Hujjeti, 2012, s. 23). Teoriler genel olarak göçün nedenleri, süreci, yapısı ve sonuçlarına odaklanmaktadır. Ernest George Ravenstein, göç yasalarına teorik bir açıklama getirmeye çalışan ilk kişilerden biri sayılmaktadır. Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında yayımlanan iki makalede, göç olgusunun bir tesadüf olmadığını ve yasalarla yönetildiğini savunmuştur. Ravenstein, sanayi ve ticari faaliyetler, bir başka deyişle ekonomik faaliyetler ile ulaşım olanaklarındaki artışı göçün ana faktörü olarak ele almaktadır (Aktaş, 2015, s. 41).

Göç olgusunu, İngiltere’de yapılmış nüfus sayımı istatistiklerini temel alarak teorik açıdan ele alan Ravenstein, yazdığı göç kanunları başlıklı makalesinde, dönemin koşulları içerisinde artan kentleşmeye bağlı iç göçün nedenlerini incelemiş ve bu çalışma sonucunda yedi genel göç yasasına ulaşmıştır (Şahin, 2018, s. 9). Ravenstein’in bu çalışmaları sonucunda ortaya koyduğu yedi kanun aşağıdaki gibi özetlenebilir (Ravenstein, 1885, aktaran Develi, 2017, s. 1345; Aydemir & Şahin, 2017, s. 362; Çağlayan, 2006, s. 68):

1. Göç ve mesafe: Ravenstein’a göre göçmenlerin büyük çoğunluğu kısa mesafe kat ederler, bir başka deyişle kısa mesafedeki çekim merkezlerine doğru hareket ederler, ama mesafeler arttıkça göç oranında azalma ortaya çıkar yani göç oranı

gidilen yerin mesafesiyle ilgilidir. Kısa mesafeli göçler gidilen yerde göç dalgaları yaratabilir. Yaratılan bu göç dalgaları, çekicilik özelliği daha güçlü olan büyük endüstri ve ticaret merkezlerine doğru yönelmektedir.

2. Göç ve basamakları: Ravenstien'a göre göç, basamaklarda gerçekleşen bir olgudur ve göçlerin akışı genel olarak ticari ve endüstriyel merkezler yönünde olmaktadır. Çağlayan'ın (2006, s. 69) açıklamasına göre: büyük kentlerde ve çekim merkezlerinde meydana gelen hızlı ekonomik büyüme, kentin etrafında yer alan yakın yerlerdeki kişileri hızla kente çekmektedir. "Kentin etrafında yer alan kırsal kesimde meydana gelen seyrelme, uzak bölgelerden gelen göçmenlerce doldurulmaktadır" (Adıgüzel, 2019, s. 25). Uzak bölgelerden gelen göçmenlerin kendi yaşadıkları yerlerde yani ana yurtlarında yarattıkları seyrelme de o bölgelere daha yakın yerlerden gelen kişilerle doldurulmaktadır. Ravenstein'a göre, göçmenler çekim merkezlerine doğru ilerledikçe, arkalarında bırakılan seyrelmeler daha uzak bölgelerden gelen kişiler tarafından doldurulur ve bu şekilde ülkede göç dalgaları ortaya çıkacak ve ülkenin her yerinde göç hareketi hissedilir. Ravenstein'ın ikinci kanunu birinci kanununun açıklayıcısı veya tamamlayıcısı olarak görünmektedir. Bu kanuna göre göç, kırsal kesimlerden daha yakın ticari ve sanayi merkezlerine ve daha küçük şehirlere ve oradan da daha büyük ticari ve endüstri merkezlerine ve büyük şehirlere yönelik gerçekleşmektedir.
3. Yayılma ve emme süreci: Ravenstein'a göre bir bölgeden göç etme süreci, aksine o boşalan bölgeye doğuru bir göç akımına yol açmaktadır. Develi'nin açıklamasına göre bu yayılma süreci göçle gelen nüfus dağılım süreci'nin veya emme süreci'nin tersidir, ancak onunla benzer özellikler göstermektedir (Develi, 2027, s. 3). Bu benzer özelliğin en önemli noktası da ulaşılmak istenilen amaçtır, yani Ravenstein, "bu süreçlerin birbirleriyle bağlantılı olduğuna ve bir amaç birlikteliğine sahip olduklarına inanmaktadır" (Sağbaş, 2009, s. 9). Buna göre göç kendi başına amaç sayılamaz ve kişiler sadece göç etmek istedikleri için yer değiştirmemektedirler, onların amacı kentteki büyüyen ekonomi ve

gelişen ticari faaliyetlerin getirisinden pay almaktır. Kentin büyüyen ekonomi ve ticari faaliyetlerin getirisinden pay alma isteği ve daha iyi yaşam koşullarına ulaşma arzusu gibi faktörler, yayılma sürecini desteklemektedir. Yeni ve hızlı bir şekilde gelişmekte olan sanayinin ihtiyaç duyduğu işgücü, göçlerle karşılanmakta ve böylece göçle gelen dalga, kentsel endüstri merkezleri tarafından emilmektedir.

4. Göç dalgası ve karşı dalga veya göç zincirleri: Göç dalgalarının her biri telafi edici ve dengeleyici bir karşı göç akımı yaratmaktadır (Develi, 2017, s. 3). Ravenstein, göçün zamanla zincirleme olarak geliştiğine vurgu yapmaktadır. Yani göç alan bölgelerin zamanla göç vermeye başlamasını belirtmiştir. Böylece göç dalgaları birbirini tetikleyici etki göstererek zincir şeklinde devam etmektedir (Çağlayan, 2006, s. 70).
5. Doğrudan göç: Uzun mesafeli göçlerde, göçmenlerin tercihi daha çok büyük ticari ve endüstri merkezleridir. Ravenstein, ilk dört kanununda göç zincirlerinden ve basamaklı göçlerden bahsetmiştir, ancak beşinci kanunu ilk dört kanununda açıkladığından farklı bir tür göçü anlatmaktadır. Uzak mesafeli göçler, zincirleme ve kısa mesafeli göçler gibi basamaklı değildir, bu göçlerde, göç eden kişiler doğrudan büyük ticaret ve sanayi merkezlerinin bulunduğu yerlere yerleşmeyi hedef almaktadırlar (Sağbaş, 2009, s. 10; Çağlayan, 2006, s. 70). Çağlayan'a göre, Ravenstein ortaya koyduğu ilk beş göç kanununda, aslında iki göç modelini ele almaktadır. Buna göre ilk modelde göç, basamaklı bir şekilde, kısa mesafeli ve zincirleme olarak endüstri ve ticaret merkezlerine doğru yapılmaktadır; ikinci modelde ise göç, basamaksız, uzun mesafeli ve doğrudan endüstri ve ticaret merkezlerine yönelmektedir (Çağlayan, 2006, s. 70). Bu göç modelleri çerçevesinde mevcut ortak nokta ise göçmenlerin, ticaretin büyüdüğü ve endüstrinin geliştiği büyük kentleri tercih etmeleridir.
6. Kır kent yerleşimcileri farkı: Ravenstein'in göç kanunlarının bir diğerine göre, şehir merkezlerinin sakinleri kırsal bölgelerde yaşayanlardan daha az göç etme eğilimindedirler. Şehir merkezlerine yönelik gerçekleşen göç hareketleri, şehir

de yaşayan yerleşikleri çok fazla yerinden oynatmamaktadır. Hâlbuki kırsal bölgeden, kırsal bölgeye gerçekleşen göç hareketleri, kırsal bölgenin sakinlerini yerinden oynatabilmekte, göç dalgaları ve basamaklı göçler yaratabilmektedir (Sağbaş, 2009, s. 10).

7. Kadın erkek farkı veya kısa mesafeli göçlerde, göçmenler arasında artan kadın sayısı: Ravenstein, yedinci göç kanununda cinsiyet veya kadın erkek farkından bahsetmektedir. Bu kanun, kısa mesafeli göçlerde, göçmenler arasında kadınların sayısını erkeklere göre daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Ravenstein, kadınlardaki göç eğiliminin erkeklere oranla daha fazla olduğuna vurgu yapmaktadır (Sağbaş, 2009, s. 10; Çağlayan, 2006, s. 70-71).

Ravenstein'in "göç yasaları" başlıklı 1885 ve 1889'da yayınlanan her iki makalesinde de yukarıdaki yedi kanunundan bahsedilmektedir; Ravenstein bu makalelerinde hem iç göç, hem de dış göç sürecinin temel mekanizmalarını ortaya koymaya çalışmıştır (Jackson, aktaran Çağlayan, 2006, s. 71). Çağlayan'a göre Ravenstein'in 1889'da yayınladığı makalenin birinci makalesinden en önemli farkı, uluslararası göç hakkında da bilgiler verilmesidir. Görüldüğü gibi Ravenstein'in ilk başta iç göçler sonradan dış göçlerle ilgili analizi kendisinden sonra geliştirilmiş olan göç teorilerinin ve göç çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Çalışmanın, göç alanında bilimsel araştırmaların ilk örneği olmasına rağmen Ravenstein'in göç yasaları, o dönemin koşulları içerisinde yer alan göç hareketlerinin temel nedenleri ve faktörlerini yansıtmak yerine daha fazla göçmenlerin göç etme karakteristiklerini yansıtmaktadır (Saraçlı, 2011, aktaran Şahin, 2018, s. 10). Göç sürecinin temel mekanizmalarını ortaya koymaya çalışan ve bilimsel araştırmaların ilk örneği olan bu çalışma, göçün tüm boyutlarını, gerçeklerini ve tüm çeşitlerini yeterli ve eksiksiz olarak kapsamamaktadır (Aydemir & Şahin, 2017, s. 363). Örneğin, bu çalışmanın günümüzdeki çok boyutlu, çok etmenli ve mültecilik ve sığınmacılık gibi çok çeşitli göç olgusunun, anlaşılması noktasında yetersiz kaldığı belirtilmiştir. Bu sebeplerden dolayı Ravenstein'in ortaya koyduğu teorisi bir takım eleştirilere maruz kalsa da, göç ile ilgili ilk bilimsel çalışma olduğu ve yasalarla birlikte itme çekme faktörlerini ilk kez gündeme

getirdiği için, sonraki çalışmalar için önemli ve anlamlı bir örnek olma özelliği ile kuşkusuz büyük değer taşımaktadır.

Göçün tüm çeşitli yönleri, eğilimleri, süreçleri ve kalıpları, tek bir kapsamlı kuram kullanılarak ve sadece bir disiplini veya bir analiz düzeyini vurgulayarak açıklanamayacağı aşikârdır. Göç olgusu, çeşitli perspektifleri, basamakları ve hipotezleri kapsayan karmaşık teoriler gerektirir. Dolayısıyla 19. yüzyılın teorileri 20. yüzyılın toplumbilimcileri tarafından eksik ve yetersiz sayılmakla birlikte, çeşitli kavramlar, çeşitli hipotezler ve çeşitli kalıplar oluşturularak farklı ve yeni teorik modeller geliştirilmiştir (Sağbaş, 2009, s. 10). Geçmişten günümüze tartışılan bu çeşitli teorilerin tümünü bu çalışmamızda yer vermek mümkün olmadığından, göç teorilerinden bir kaç önemli ve bilimsel alanda çok tartışılan teori hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

2.2.2. Neoklasik Göç Teorileri

Neoklasik ekonomi göç teorisi, göç alanındaki ilk sistematik ve en çok üstünde durulan ekonomik gelişmeyle ilgili olarak geliştirilmiş uluslararası göç teorisidir (Güllüpinar, 2012, s. 56). Akyıldız'a göre, ekonomik temelli yaklaşımlarda ücret ve bölgesel farklılıklar baz alınmaktadır (Akyıldız, 2016, s. 136). Göçün ortaya çıkmasında, kötü ya da baskıcı yasalar, ağır vergiler, iklim sorunu, olumsuz sosyal koşullar ve hatta zorlama gibi faktörler etkili olmakla birlikte, bu faktörlerin hiçbiri maddi ve ekonomik etkenler kadar önemli ve etkili değildir. Lewis, Sjaastad ve Harris-Todaro her biri 1954, 1962 ve 1970 yıllarında, yaptıkları incelemelerde, göçün kalkınma üzerindeki etkisine değinerek işgücünün fazlasına sahip olan ülkelere, işgücüne ihtiyacı olan ülkelere göçlerin gerçekleşmesi sonrasında göç hareketlerinin kalkınmaya pozitif bir etki yapacağını vurgulamışlardır (Akyıldız, 2016, s. 136). Neoklasikler büyük ölçüde Ravenstein'den etkilenerek kendi teorilerini geliştirmişlerdir. Ravenstein'in "Göç Yasaları" başlıklı 1885'te yayınlanan makalesinde de yazıldığı gibi, göçün kalkınma üzerindeki rolü hakkında önemli görüşlere sahiptir. Neoklasiklerin göç yaklaşımlarına göz atarak, Ravenstein'in teorilerinin onların üzerine ne kadar etkisi olduğunun farkına varırız. Neoklasik ve diğer ekonomik yaklaşımlar arasındaki önemli bir fark ise, neoklasiklerin daha çok küçük ve bireysel

değişkenlere vurgu yapmalarıdır. Neoklasikler dünyasında göçün rolü, ücret eşitleme faktörü olarak kabul edilmiştir. Uzun yıllar boyunca, neoklasik göç ve kalkınma görüşü, uluslararası finans kurumlarının dikkatini çeken en önemli görüşlerden sayılır (Develi, 2027, s. 1346; Akyıldız, 2016, s. 136-142).

Neoklasik teorisi makro ve mikro olmak üzere iki farklı yaklaşıma ayrılmaktadır. Makro yaklaşıma göre, uluslararası göçler ülkeler arası ücret ve istihdam koşullarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır (Develi, 2017, s. 1346). Makro düzeyde neoklasikler, emek arzının sermayeye nazaran fazla olan ülkelerde ücretlerin düşük ve aksine sermayeye nazaran emek arzının sınırlı olan ülkelerde de ücretlerin yüksek olduğuna inanmaktadırlar. Bu durum ücretlerin düşük olduğu bölgeden ücretlerin yüksek olduğu bölgeye işgücü göçünü teşvik etmekte ve ücretler ile emek arasında bir denge oluşturmaktadır. Makro yaklaşım ile bağlantılı olan mikro model ise, bireyin davranışları, tecrübe, yaş ve medeni durumu gibi bireysel değişkenlerin göç kararında belirleyici ve önemli olduğunu belirtmektedir (Todaro & Maruszko, 1987, s. 102; Sjaastad, 1962, s. 85; Massey, 1999, s. 35. aktaran Develi, 2017, s. 1346). Neoklasik mikroekonomi kurama göre, göçmenler ve aileleri daha iyi ekonomik kazançlar elde etmek için ve daha iyi hayat koşullarına sahip olabilmek için bir yerden başka bir yere göç etmede, düşünme ve karar verme yeteneğine sahip aktörler olarak görünmektedirler. Bireyler göç etmeye karar vermeden önce, maliyet-fayda analizi yaptıktan sonra, taşınma ve yol masrafları, gidilecek ülkenin dilini öğrenme ve taşınacağı ülke veya bölgeye uyum sağlama gibi konularda az çok yatırım yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bireyler bu masraflarının karşılığında daha çok kazanç sağlayabilecekleri bir ülkeyi tercih etmektedirler. Dolayısıyla neoklasik mikro kuramına göre, göçmenler göç kararını rasyonel olarak, kendi sosyal sermayesine en çok katkıyı sağlayacak ve en çok kazancı elde edecek şekilde almaktadırlar (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 7; Güllüpınar, 2012, s. 59-62)

2.2.3. İtme Çekme Faktörleri Teorisi

İtme çekme faktörleri teorisi on dokuzuncu yüzyılın son çeyreği ve yirminci yüzyılın başlarının en önemli ve en çok tartışılan teorisi; teorisyenlerin göç olgusunun boyutlarını ve göçmenlerin durumunu inceledikleri bir teoridir. Dünya’da bölgeler arasında özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında büyük eşitsizliklerin olduğu, özellikle sosyal ve ekonomik açıdan müsavatsızlıkların olduğu, bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Genel olarak bu müsavatsızlığın göç hareketi üzerinde şüphesiz büyük etkisi vardır. İtme çekme faktörleri teorisi ise göçün nedenlerini ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizlikleri göz önünde bulundurarak hem menşe ülkeler açısından hem de hedef ülkeler açısından inceleme yaparak sistematik bir analiz ortaya koymaya çalışmaktadır (Sağbaş, 2009, s. 48).

Daha önceki yıllarda farklı kişiler tarafından incelenen itme çekme kavramları teorik olarak ilk kez Everett Lee’nin (A Theory of Migration) başlıklı 1966 yılında yayınlanan makalesinde bahsedilmiştir, daha sonrasında da çeşitli kişiler çeşitli katkılarda bulunarak geliştirmişlerdir. Lee, Ravenstein’in göç yasaları analizinden yola çıkarak ve onun teorisini eleştirerek yeni bir teori ortaya koymaktadır (Develi, 2017, s. 1346). Lee, “yayınladığı makalesinde o zamana kadar yapılan göç çalışmalarda daha çok göçe odaklanıldığını, göçmen konusunun dikkate alınmadığını belirterek göçe yönelik geçerli bir genelleme yapılamadığını belirtmiştir” (Doğan, 2019, s. 26). İtme çekme modellerinde, teorisyenler genellikle faktörleri iki kategoride ele almışlardır:

- a) İtme faktörleri veya insanları ikamet ettikleri yerden ya da menşe ülkeden iten faktörler.
- b) Çekme faktörleri veya insanları hedef bölgeye doğru çeken faktörler.

İtme çekme modeline göre, anavatandaki uygun olmayan ekonomik ve maddi faktörler, bireylerin yaşadıkları yeri terk etmelerine ve ekonomik, sosyal ve maddi koşullarda daha iyi ve daha uygun olan başka bir yere göç etmelerine neden olmaktadır. Buna karşın hedef veya gelişmiş ülkelerdeki refah, ekonomik gelişme, teknolojik gelişme, siyasi istikrar ve insanlar için sunulan geniş imkânlar ve yardımlar bireyleri kendine doğru

çekmektedir. Lee'nin teorisine göre uluslararası göç eğilimini etkileyen faktörler, aşağıdaki çerçevelerde incelenebilir (Lee, 1966, aktaran Şahin, 2018, s. 13; Mukaddes & Şerifi, 2019, s. 174; Doğan, 2019, s. 26).

Bireysel etmenler; Menşe veya anavatanla ilgili etmenler; Hedef veya varış yeri ile ilgili etmenler; İşe veya sürece karışan etmenler veya engeller.

Hedef veya varış yeri ile ilgili olan etmenler çekici faktörler, menşe veya yaşanan yerle ilgili olan etmenler ise itici faktörler olarak tanımlanmaktadır.

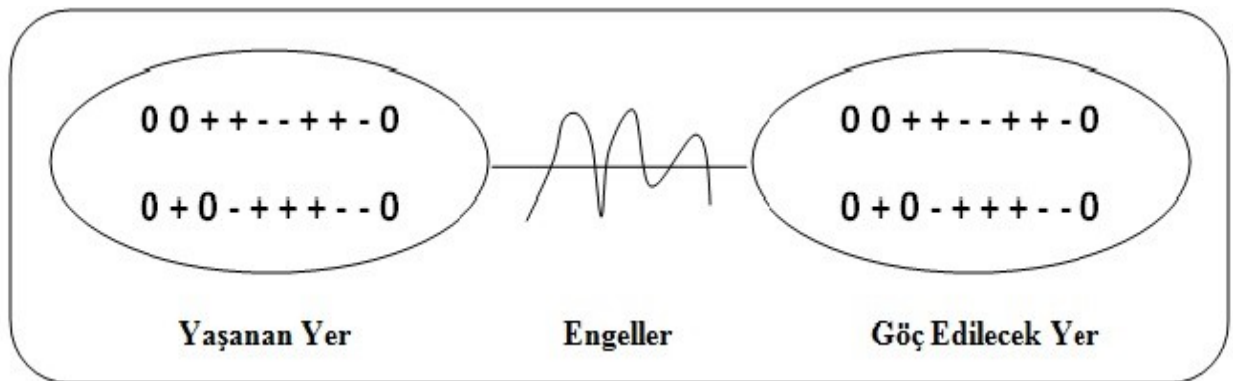
Her bölgenin konumu, imkânları, itici ve çekici unsurları o bölgenin nüfusunun istikrarı veya bölgeyi terk etmelerinde ana faktörlerden sayılabilir. Lee, itme çekme teorisine vurgulayarak, itici ve çekici etmenleri göçün kanyığı olarak göstermektedir; ancak göç olgusunun yalnızca itici ve çekici faktörler ile açıklanamayacağını, yaşanan ve gidilecek noktalar arasındaki engellerin, başka bir deyişle sürece karışan engellerin de büyük etkisi olabileceğini söylemektedir (Özcan, 2017, s. 192; Çağlayan, 2006, s. 73-74). Göç sürecini açıklamak için itme çekme faktörlerine odaklanan çalışmalar, birçok ekonomik, demografik ve çevresel faktörlerin göç etmeye karar vermek konusunda önemli ve belirleyici olduğunu söylemektedir. Genel olarak nüfus artışı ve ekonomik koşullar itici ve çekici faktörlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Örneğin, kırsal alandaki nüfus artışı arazi ve ekim alanı ile doğal ve tarımsal kaynaklar arasındaki dengeyi bozarak, kırsal alanlardan insanların göç etmesine neden olur. Aynı şekilde yüksek ücretli işler insanları şehir merkezlerine ve sanayi bölgelerine çekmektedir. Dolayısıyla, itme ve çekme modelinin, göç etme kararında etkisi olan faktörleri birleştirebildiği söylenebilir.

İtme çekme teorisinin hipotezlerine dayanarak çekme faktörlerini, ekonomik faktörler (Ekonomik gelişme, teknolojik gelişme, sermaye güvenliği, işgücü talebi...), sosyal ve kültürel faktörler (Kanun ve düzen, daha fazla refah ve daha yüksek bir yaşam kalitesi seviyesi, eğitim ve araştırma cazibe merkezleri...), siyasal faktörler (Demokrasi, yardım politikası, sosyal ve kültürel özgürlükler...) ve demografik faktörler (Düşük doğurganlık oranı, düşük aktif nüfus oranı, dengesiz cinsiyet oranı...)’den ibarettir diyebiliriz. Bu

teorinin hipotizlerine göre İtme faktörleri ise ekonomik faktörler (Yoksulluk, durgunluk, enflasyon, ekonomik dalgalanmalar, zor ve vasıflı işler için düşük ücretler, yüksek vergi oranları, yüksek nüfus yoğunluğu ve işsizlik...), sosyal ve kültürel faktörler (Evlilik, aile bağları, daha iyi ve yüksek eğitim isteği, yaşam memnuniyetsizliği, suç oranı...), siyasal faktörler (Siyasi istikrarsızlık, tiranlık, siyasi önyargı, ideoloji türü...) ve savaş, taciz, insan hakları ihlali ve işkence gibi ani faktörlerdir (Mukaddes & Şerefi, 2019, s. 173-174).

Lee'nın kendi teorisi kapsamında belirlemiş olduğu dört temel faktör, itme çekme faktörleri teorisinin temel işleyişini ve bileşenlerini oluşturmaktadır. O, hem menşe ülkede hem de hedef veya gidilecek yerde itici ve çekici faktörlerin mevcut olduğuna vurgu yapmaktadır. Hem itici hem de çekici faktörlerin birlikteliği bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu birlikteliğin göstermiş olduğu bütünlük, hem menşe yerinde hem de hedef yerinde olumlu ve olumsuz değişkenlerin mevcut olduğunu, bir başka deyişle itme ve çekme faktörlerin bulunduğunu göstermektedir. Lee, herkes için eşit değerde olması sebebiyle teoriye etkisi olmayan nötr faktörler için sıfır (0), itici faktörler için olumsuz veya negatif (-) ve çekici faktörler için de olumlu veya pozitif (+) sembollerini, şekil 1'de görüldüğü gibi kullanmaktadır (Aydemir ve Şahin, 2017, s. 365).

Şekil 1. Yaşanan ve Göç Edilecek Yerlerdeki Faktörler ve engeller

Kaynak: Şahin, 2018, s. 14; Çağlayan, 2006, s. 73

Everett Lee'nin ortaya koyduğu modele göre, itici (negatif) faktörlerin sayısı yaşanan yerde ve çekici (pozitif) faktörlerin sayısı da gidilecek yerde daha yüksek

olduğunda, göç etmeye karar verme olasılığı artacaktır. O'na göre, göç oranı menşe ve göç edilecek yerlerin pozitif ve negatif faktörlerinin boyutlarına bağlıdır (Aydemir & Şahin, 2017, s. 363-365).

Lee' itme çekme teorisi çerçevesinde menşe ve gidilecek hedef yer arasındaki sürece karışan engelleyici faktörlerin de üzerinde durmaktadır. O'na göre, göç etme eğilimlerini sadece kişisel faktörlerin farklılığı ile açıklamaya çalışmak doğru ve yerterli olmayacaktır. Göç çalışmalarında daha iyi, doğru ve kapsamlı bir analiz ortaya koyabilmek için, menşe veya yaşanılan yerle gidilecek hedef yer arasındaki engelleyici etmenleri de göç analizinde dikkate almak gerekmektedir (Şahin, 2018, s. 14; Çağlayan, 2006, s. 74). Genel olarak Lee'nın teorisinde sürece karışan veya engelleyici faktörler, “mesafe, sosyal belirsizlik, ulaşım masrafları gibi daha çok kişiye özel olan parametrelerden oluşan mikro faktörlerle göç mevzuatı, göç sistemleri gibi uluslararası koşullardan oluşan makro faktörler” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Şahin, 2018, s. 15). Genel olarak, olumlu, olumsuz ve nötr faktörler, hem terk edilecek noktada hem göç edilecek noktada, farklı kişiler için farklı olabilmektedir, aynı şekilde, İnsanlar farklı engeller veya engelleyici etmenlerden farklı şekillerde etkilenebilirler. Örneğin, ulaşım masrafları bazıları için önemli faktörlerden sayılmayabilir, aksine bazıları için en büyük engelleyici faktörden olabilir. Bu faktörler arasında, Ravenstein'in da bahsettiği mesafe faktörü, göçün önündeki en önemli engellerden sayılmaktadır. Ancak burada mesafe, hem fiziksel hem de sosyal ve kültürel mesafe (uzaklık) anlamına gelmektedir. Fiziksel mesafe kentsel alanlara göç etmek için gereken zaman ve yol masrafları ile ilgilidir. Sosyal ve kültürel uzaklık, kentsel ve kırsal toplum arasındaki dil ve din farklılıkları, modernleşme derecesi ve sosyal değerler ve davranışların farklılıklarıyla ilgilidir. Bazı durumlarda, fiziksel engeller ve yasal kısıtlamalar, yaşanılan yer ve göç edilmek istenen yerler arasındaki engelleyici faktörler olarak kabul edilmektedir.

2.2.4. Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Teorisi

Çok yaygın olarak kullanılan göç teorilerinden biri olan Merkez-çervre teorisi, “Dünya Sistemleri Teorisi” ve “Bağımlılık Okulu” olarak da adlandırılmaktadır. Dünya Sistemleri teorisi, 1970’li yıllarda New York Üniversitesinde sosyoloji profesörü olarak çalışmakta olan Emmanuel Wallerstein tarafından kapitalizmi, sanayi devrimi’nin kökenlerini ve birinci, ikinci ve üçüncü dünya ülkelerinin karmaşık, belirsiz ve karşılıklı ilişkilerini açıklamak amacıyla ortaya atılmıştır, 1970’li ve 1980’li yıllar arasında ve ondan sonraki yıllarda Samir Amin, Andre Gunder Frank, Galtung, Castle, Kosack, Portes ve Sassen gibi akademisyenler ve birçok düşünür tarafından geliştirilmiştir (Güllüpınar, 2012, s. 67; Doğan, 2019, s. 27). Bu kuram çerçevesinde ele alınan önemli konulardan biri de merkez ile çevre arasındaki ilişkilerdir. Buna göre dünya, ekonomik temelde birbirine bağımlı olan merkez ve çevre olarak iki parçaya ayrılmıştır. Kapitalist ve gelişmiş ülkeler merkezi bir statüye sahiptir ve çevre ülkeler ise merkez ülkeler açısından kapitalist gelişimi için vazgeçilmez bir konumdadır. “Dünya sistemleri analizinde, merkez-çevre şeyleştirilmiş, yani ayrı ayrı özsel anlamlara sahip olan bir terim çifti değildir, ilişkisel bir kavramdır”(Wallerstein, 2011, s. 42). Merkez ülkeleri ve toplulukları endüstriyel üretim, bankacılık, ileri teknik tarım ve gemi yapımı gibi en gelişmiş ekonomik faaliyetlerle uğraşmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 79-80). Merkez ülkesi en güçlü devletlere sahiptir. 19. yüzyıl’a kadar az sayıda olan Batı Avrupa devletleri merkez ülkelerini oluşturmaktaydı, 20. yüzyılda önce ABD sonradan Japonya merkez ülkeler konumunda yer almıştır.

Güçlü bir bankacılık sisteminin var olması, iç yapı ve dış güç açısından büyük ve güçlü devletlerin var olması, seri endüstriyel üretimde uzmanlaşma, gemi yapımı, ileri teknoloji, ileri teknik tarım, bol ve merkezi sermayeye sahip olma, güçlü ve kapitalist sınıfa ve aynı zamanda en büyük işçi sınıfına sahip olma (Sayı, 2010, s. 8), dünyanın diğer bölgelerinde kapsamlı bir şekilde etki sahibi olma ve diğer ülkelerin siyasi-ekonomik işlerine müdahalede bulunma gibi özellikler merkez ülkeler ve toplulukların temel özelliklerinden sayılmaktadır. Afrika, Asya ve Latin Amerika’daki ülkelerin çoğu çevre ülkeler arasında yer almaktadır. Sayı’ye göre, çevre ülkelerin özellikleri ise şunlardan ibarettir: Güçlü bir bankacılık sisteminin eksikliği, devletlerin hem içyapı hem de dış güç

açısından zayıflığı, merkezi sermayeye sahip olmama, tarım, hammadde ve tarıma dayalı hizmetler, çok sayıda çiftçi ve çok sayıda yoksul işçinin şehirlerde bulunması ve merkez ülkelerden etkilenme (Sayi, 2010, s. 8-9).

Kapitalist sistem sermaye birikimine gereksinim duymaktadır, bu ülkelerin ihtiyaç duyduğu hammadde, ucuz işgücü ve pazar piyasası çevre olarak adlandırılan ülkelerden sağlanmaktadır (Doğan, 2019, s. 27). Gelişmekte olan çevre ülkeler de sermaye birikimi ve ekonomik refah düzeylerini yükseltmek ve gelişmek üzere gelişmiş merkez ülkelere ihtiyaç duymaktadır. Bu şekilde karşılıklı bir bağımlılık vaziyeti ortaya çıkmaktadır (Özcan, 2017, s. 200), ancak bu durumdan daha çok merkez ülkeleri faydalanmaktadırlar. Marksist bakış açısının hâkim olduğu bu teoriye göre, göç süreci, özellikle iyi eğitim almış ve elitlerin göç etmesi, kapitalist ülkelerin sermaye birikim sürecinin bir parçasıdır. “Wallerstein’in Dünya Sistemi teorisi, kapitalist ekonominin küresel hâkimiyetine dayanır” (Avcıoğlu, 2014, s. 109). Öte yandan, işgücü göçü, kapitalist gelişmiş ülkeleriyle, az gelişmiş çevre ülkeleri arasındaki eşitsizlik ilişkilerinden ortaya çıkmaktadır (Gezgin, akt. Özcan, 2017, s. 200), bu perspektiften baktığımızda, sermaye birikimindeki dengesizlik, gelişme derecesi ve teknolojik kapasite birikimi, ev sahipliği yapan ülke için beşeri sermayenin yoğunlaşmasına yol açmaktadır.

Merkez-çevre teorisinin taraftarları göçün, bir yandan ülkelerin gelişimindeki eşitsizliğinin sonucu, diğer yandan da eşitsizliğin derinleşmesinin sebebi olduğuna inanmaktadırlar. Bu teoriye göre, uluslararası sistemin yapısı, az gelişmiş ülkeler için kalkınma fırsatlarını ciddi bir şekilde azaltmaktadır. Bu durum ülkelerin içyapısını da etkilemektedir, özellikle kentsel ve kırsal alanlar arasında, gelişmiş ve az gelişmiş kutupların ortaya çıkmasına yol açmakta ve bir tür bölgesel dengesizlik yaratmaktadır. Bu tür bölgesel dengesizlik, işgücünün kırsal alanlardan gelişmiş kentsel bölgelere taşınmasına ve işgücünün söz konusu merkez ülkelerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bunun gibi dengesizlik ve eşitsizliklerin temel sebebi kapitalist sistemdir, çünkü kapitalist bir sistem, üretici süreçler için işgücü sağlayan işçiler olmasını gerektirir (Wallerstein, 2011, s. 65). Bağımlılık kuramına göre işgücü göçü, merkez ülkeleri ile çevresindeki azgelişmiş ülkeler

arasında adaletsiz ve eşitsiz bir şekilde ortaya konulan iktidar ve sömürü ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. “Buna göre, göç, üçüncü dünya ülkelerinin birinci dünyaya bağımlı kalması, dünya ticareti ve çıkarlarının kontrol edilmesi açısından askeri güç kadar önemlidir” (Güllüpnar, 2012, s. 70). Bağımlılık teorisine göre göç, bir bölgenin başka bir bölgeye göre gelişmemiş olması ve gelişmemiş bölgelerin gelişmiş kapitalist bölgelere bağımlılığından kaynaklanarak ortaya çıkan zorunlu bir olgudur. Bu yaklaşım tarzına göre, göç sadece üçüncü dünya ülkelerinin bağımlılığını şekillendirmekle kalmamakta, aynı zamanda bu ülkelerin bağımlılığını daha da arttırmaktadır. Nüfusun göç hareketi, merkezdeki kapitalist ağların gelişmemiş toplumları etkisi altına alması ve bunun paralelinde ucuz emeğin sermaye için harekete geçmesiyle başlamaktadır (Sağbaş, 2009, s. 15). Göç bir yandan göç veren gelişmemiş ülkenin daha da fakirleşmesine neden olurken diğer yandan göç alan kapitalist ülkede memnuniyetsizlikler yaratmaktadır. Bağımlılık teorisine göre göç sorununun ortadan kaldırılması için kırsal ve kentsel alanların, gelişmemiş ve gelişmiş bölgelerin eşitsizliğini öncelikle ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ancak, üçüncü dünya ülkelerinin altyapısında ve gelişmiş ülkeler ile ilişkilerinde köklü değişiklikler olmadıkça, eşitsizliğin ortadan kaldırılması mümkün değildir.

2.2.5. Göç Sistemleri Teorisi

Göç sistemleri teorisi, göç olgusuna uluslararası ilişkiler çerçevesinde siyasi ve ekonomik temelli olarak yaklaşan kuramsal bir çerçevedir (Güllüpnar, 2012, s. 76). Bu teori, sosyal sistemi birbiriyle etkileşim halindeki bileşenlerden oluşan bir sistem olarak görmektedir. Bu teorilere göre dünyada merkez ve çevre ülkeler arasındaki eşitsiz gelişmeyi düzenleyen bir sistem mevcuttur. Buna göre, dünya sistemindeki gelişmenin doğası, çevre ülkelerin göç vermesi ve gelişmiş merkez ülke ve bölgelerin de göç almasını gerektirir. Göç sistemleri teorisi taraftarları, uluslararası göç sorununa kapsamlı bir yaklaşım sağlamak amacıyla, farklı bakış açılarını birleştirerek ve geliştirerek göçmen akışlarının ve uluslararası göçün dinamiklerini vurgulamaktadırlar. Söz konusu teorinin taraftarlarına göre, menşe ve hedef ülkeleri arasında gerçekleşen uluslararası göç, iki ülke arasındaki diğer bağlar ile yakından ilişkilidir. İç içe geçmiş bağlar göçü şekillendiren ve

onu dinamik ve büyüyen bir akış haline getiren bir sistem oluşturur. Onlara göre tarihi, kültürel, politik ve ekonomik ilişkiler göçü tek başına ve ayrı ayrı etkilememektedir, ancak ayrılmaz bir küme olarak göç mübadelesinin devamı için gerekli zemini sağlamaktadır. Bu bir sistemin boşlukta değil belirli bir ortamda çalıştığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu tür modellerin kullanımı özellikle ve ilk olarak Mabogunje'un çalışmalarında başlamıştır (Mabogunje, 1970, aktaran Develi, 2017, s. 1347).

Mabogunje, genel sistem teorisinin kentsel-kırsal göçü daha iyi belirleyebileceğine inanmaktadır. Bu modelde, hem göçmenler hem de etkileşim halindeki kurumlar genel bir çerçeve bağlamında incelenmektedir. Dolayısıyla, birbiriyle özellikler ve ilişkilerle etkileşime giren bileşenler kümesi tutarlı bir yapıda ele alınır. Özcan'a (2017, s. 201) göre, "Mabogunje öncülüğünde geliştirilen teorinin temel varsayımı, göç sebebiyle hem çıkış hem de varış noktalarının sosyal, kültürel, ekonomik ve kurumsal koşullarının değiştiği, göç sürecinin etkisinde özgün bir gelişim alanının ortaya çıktığı şeklindedir". Göç sistemleri teorisi, iki veya daha fazla ülkenin göç mübadelesiyle, ekonomik ve politik temele dayalı bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri oluşturduğu bir teoridir (Güllüpinar, 2012, s. 76). Bu teori, fiziksel bağlantının bir sosyal sistem oluşturmak için yeterli bir koşul olmadığını ve göç olgusunun yalnızca bir değişkene göre çalışmadığını ortaya koymaktadır. İlişkiler zinciri yakın ülkeler arasında gerçekleşebileceği gibi, aralarında çok mesafe bulunan iki ülke arasında da gerçekleşebilir. Göç sistemleri ilişkilerine örnek olarak Maksika ve ABD arasındaki göç ilişkileri, yakın bir coğrafya üzerinde; Batı Afrika ve Fransa arasındaki göç ilişkileri de uzak iki ülke arasında gerçekleşen göç ilişkileri olarak örneklendirilebilir. Bu ilişkiler zincirinin oluşmasında coğrafi mesafenin yanı sıra, tarihsel, sosyal ve politik süreçler, karşılıklı ekonomik çıkarlar ve ilişkilerin de etkisi vardır (Çağlayan, 2006, aktaran Aydemir & Şahin, 2017, s. 367). Göç sistemi, sosyo-kültürel bir sistemdir ve açık sistem özelliklerine sahiptir. Açık sistemlerde sınır, sistemin çevre ile alışverişine uygundur. Dolayısıyla açık sistemlerde sistemin içinde yer alan değişkenler dış çevrede yer alan faktörler tarafından etkilenerek değişime uğramaktadır. Almanya ve Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşı'nda siyasi olarak birlikteliği ve 1960'lı yıllardan sonra Türkiye'den Almanya'ya yönelik işgücü göçü bu teori kapsamında düşünülebilmektedir

(Aksoy, 2012, aktaran Doğan, 2019, s. 28). Göç sistemleri teorisinde temel olarak geliştirilen üç hipotezden söz edilmektedir (Massey vd. 1993, aktaran Develi, 2017, s. 1347):

1. Göç sistemlerine dâhil olan ülkelerin coğrafi açıdan yakın veya uzak olması ve sınırlarının olup olmaması önemli değildir. Zira göç olgusunda fiziki faktörlerden daha çok politik, ekonomik ve kültürel bağlar öncellenmektedir.
2. Ülkeler, daha çok göç alan ülkeler birden fazla göç sistemi içerisinde bulunabilmektedir.
3. Göç sistemlerine dâhil olan olan ülkelerin göç sistemleri içerisindeki yeri kalıcı ve sabit olmayabilir. Çünkü politik ve ekonomik koşulların değişmesiyle birlikte sistemler de gelişmektedir. Ülkeler siyasal, ekonomik ve toplumsal değişime tepki olarak bir göç sisteminden çıkabilir veya farklı göç sistemine dâhil olabilirler.

2.2.6. İlişkiler Ağı Teorisi

Genel anlamda buraya kadar ele alınan göç teorilerinde göçün sebepleri genel bir şekilde incelenmiş, daha çok göç kavramından bahsedilmiş ve göçmen üzerinde fazla durulmamıştır. Bu çerçevede ilişkiler ağı teorisi, gerek göçe gerekse göçmene olan yaklaşımı ile ve göçün sürekliliğiyle kendini yeniden üretmesi ile ilgilenecek diğer teorilerden farklı bir bakış açısı geliştirmektedir (Çağlayan, aktaran Doğan, 2019, s. 28). Günümüzde gerçekleşen göç hareketleri birden fazla faktörün etkisi altında ortaya çıktığından dolayı İlişkiler Ağı Teorisi, diğer göç teorilerinin yardımıyla, makro ve mikro düzey teorilerini birbirine bağlayarak, göçü etkileyen sosyal faktörlere vurgu yapmaktadır. Bu teori özellikle 1980’lerin başında ortaya atılmış ve 1990’lı yıllarda sosyolojide kullanılmakta olan “ağ” kavramı daha sonra diğer uzmanlar ve araştırmacılar tarafından geliştirilerek göçleri açıklamakta da kullanılmaya başlanmıştır (Güllüpınar, 2012, s. 72). Abadan-Unat’a göre, “Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayanlar arasında ortak köken, akrabalık ve dostluk bağlarından oluşan şahıslar arası bağlantılardır” (Abadan-Unat, aktaran Çağlayan, 2006, s. 85). Özellikle uluslararası göç meselesinde sosyal ilişkiler, bilgi platformlarının,

göç etmeye karar verme çerçevelerinin, sosyal destek ve entegrasyon koşullarının yaratılmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Develi'ye göre, “Göçmen ağları; yeni göçmenlerle eski göçmenleri dostluk gibi paylaşımlar ve akrabalık ilişkileri ile birbirine bağlayan kişiler arası bir yaklaşımdır” (Develi, 2017, s. 1347). Dolayısıyla, bu tür ağlardan kaynaklanan bağlantılar ve ilişkiler, insanların daha iyi bir iş pozisyonu elde etmesini sağlayan bir nevi sosyal sermaye sayılmaktadır. Bir başka deyişle bu ağlar içinde yer alan göçler maliyetleri ve riskleri azalmakta ve göç hareketlerinin artmasına neden olmaktadır. Zaman geçtikçe bu ilişki ağları, menşe ülkenin diğer katmanlarına da yayılmakta ve böylelikle göç hareketleri sınırsız bir şekilde sürdürülmektedir (Abadan-Unat, 2006, aktaran Özcan, 2017, s. 202).

Bu teoride, göçün temelini oluşturan maliyet ve risk faktörlerine daha çok vurgu yapıldığını söyleyebiliriz. Her açıdan göç meselesine göz attığımızda maliyet ve yol masraflarının, önemli faktörlerden biri olduğu kanaatine varabiliriz. Ana vatanını terk eden ve hiçbir ilişkileri olmayan yeni bir bölgeye yerleşen ilk göçmenler için, maliyetleri azaltacak ve destekleyici sosyal bağlar mevcut değildir. Ancak bu ilk göçmenler göç ettikten sonra, bunların tecrübelerinden faydalanarak geride bırakılan ve sonradan göç etmeye karar veren akrabalar ve arkadaşları için göç masraflarında bir azalma olur (Yalçın, 2004, aktaran Güllüpınar, 2012, s. 73). Çünkü akrabalık ve arkadaşlık yapılarının doğası gereği, her yeni göçmen, varış bölgesinde birbiriyle güçlü sosyal bağları olan bir topluluk oluşturur. Böylece, göçmenler ve göçmen olmayanlar arasında ilişkiler ağı oluşturulmaktadır. Bir başka deyişle bu ağlar, eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayanlar arasındaki bağlantılardan yaratılmaktadırlar ve bu ağlar içindeki bireyler için oluşan destekler ile zamanla göçün maddi ve manevi masraf ve maliyetlerinde bir azalma eşlik edecektir (Massey vd., 1993, aktaran Develi, 2017, s. 1347; Güllüpınar, 2012, s. 73; doğan, 2019, s. 28).

Bu teori çerçevesinde ele alınan bir başka önemli husus da risk faktörüdür. Göçmen ilişkiler ağı, yeni göçmenlerin iş bulmasını kolaylaştırarak göçmenliği genellikle güvenilir bir gelir kaynağı haline getirir. Bu süreçte her göçmen, sırayla göçmen ilişkiler ağını

genişletmekte ve kendisiyle akrabalık ve dostluk gibi ilişkileri olan bireyler için g risklerini azaltmaktadır.

İlişkiler ağı kuramında önemli konulardan biri de ağıların daha fazla ge neden olan kültürel ve ekonomik etkileridir. Bir başka deyişle bu gler daha çok önceki göçü akımlarından kaynaklanan sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerden etkilenmektedir. İlişkiler ağı teorisine göre, kültürel ilişkilerin yanı sıra, gmenler arasındaki ekonomik ve siyasi bağların da göz önüne alınması gerekmektedir (Güllüpınar, 2012, s. 73). Menşe ülkelere geri dönen gmenlerin zenginliği ve yaşam tarzının değişmesi ve hayat koşullarının daha iyi olması, yerel sakinlerin zevklerinde bir değişikliğe yol açmaktadır. Bu koşullarda, ithal ürünlere olan talebin artması ve yerel olarak üretilen ürünlere olan talebin azalması, genel olarak yerel ekonomiye zarar vermekte ve bunları karşılamak için yerel sakinlerin g ihtiyacını artırmaktadır. Ayrıca, bu kurama göre, kırsal kökenli glerin hacmi, genellikle güç kaynaklarının, işgücü açısından zarar görmesine ve nüfusun azalmasına neden olabilir. Kırsalda nüfusun ve işgücünün azalması ekonominin tarım sektöründe büyük hasarlara yol açabilir. Güllüpınar’a göre, ortaya çıkan ilişki ağıları, daha sonra ağı içinde yer alan şahıslar tarafından geliştirilerek diğer alanlara kaymaktadır ve her geçen gün daha büyük alanları kapsamaktadır. rnek olarak Almanya’ya yerleşen Türk işçilerin kurduğu gmen ilişkiler ağında ortaya çıkan gelişmelerden bahsedebiliriz. Türk işçilerinin ilk başta kurdukları ağılar, Almanya’ya göç eden Türklerin uyum sağlamasına yardımcı olma, iş ve kalacak yer bulma gibi ilksel destekleyici durumları kapsarken, hlihazırda ise bu ilksel durumların mevcudiyetinin yanında ekonomik ilişkiler ve Almanya siyasetinde etkin olma gibi, büyük alanları da kapsamına almıştır (Güllüpınar, 2012, s. 74).

3. BÖLÜM

AFGANİSTAN'IN ÖZELLİKLERİ VE TÜRKİYE'YE YÖNELİK AFGANİSTANLI GÖÇMENLERİN GÖÇÜ

3.1. Afganistan

3.1.1. Afganistan Hakkında Bilgi

Afganistan tarih boyunca pek çok istilaya uğramış bir ülkedir. Bunlardan bazıları İngilizlerin, Ruslar'ın ve son olarak da yirmibirinci yüzyıl'ın ilk çeyreğinde yani 11 Eylül 2001 terör olaylarından sonra ABD ve müttefiklerinin saldırılarıdır. Bunun başlıca nedeni; Afganistan'ın kıtalararası ve bölgelerarası stratejik bir coğrafya'da yer almasıdır. 19 Ağustos 1919'da üçüncü Afganistan-İngiltere savaşının ardından ülke, İngiltere'den bağımsızlığını ilan etmiştir (Turani, 2016, s. 23-24). Ama 1970'lerden bu yana Afganistan, yabancı işgallerden kaynaklanan sürekli bir iç savaş durumunu yaşamış. Afganistan halkı yıllardır savaş içinde yaşıyor, bu savaşlardan dolayı ülke harabeye dönmüş ve bu ülkede her şey durgun bir vaziyettedir. Dolayısıyla Afganistan savaşın yetim bıraktığı bir ülkedir. Afganistan, Somali'den sonra dünyanın en fakir ülkesidir. Afganistan halkının büyük çoğunluğu şu anda yiyecek, içecek, barınma, giyim-kuşam gibi temel ihtiyaçlara zor erişebilmektedir, son olaylardan sonra bu durum daha çok kötü olmuş olabilir. Afganistan doğal kaynaklar açısından zengin bir ülkedir, ancak 44 senelik savaş bu ülkeyi dünyanın en fakir ülkelerinden birine dönüştürmüştür.

11 Eylül 2001 olayı bir kez daha dünyanın güçlerinin dikkatini Afganistan üzerine çekmiş oldu, Batı ülkeleri başında ABD, El-kaide terör örgütü ve Taliban rejimini ortadan kaldırmak adına Afganistan'a saldırı düzenlediler. Bu saldırılar, Taliban rejiminin devrilmesine ve yeni bir demokratik devletin kurulmasına neden oldu ama Afganistan mazlum halkını savaştan kurtaramadı ve birçok olumsuz sonuçları da ortaya çıkı. Taliban'ın devrilmesinden sonra, 2001'de Afganistan yeni bir tarih çağına girdi, Bonn anlaşmaları ve 2004 anayasası; seçimi Afganistan'da meşruiyet kazanmanın tek mekanizması olarak kabul etti ve anayasaya göre Afganistan'da çeşitli seviyelerde seçimler

yapıldı ve ilk kez 2004 yılında, vatandaşlar aday olma ve oy kullanma hakkını kazandı (Begzad, 2014, s. 27-29). Ancak ülkenin her köşesinde savaşın devam etmesi, sosyal, kültürel ve ekonomik koşulların genel zayıflığı, Afganistan'da demokratik bir sistemin kurulmasına engel olmaktadır. Afganistan geçen 20 yılda merkezi bir devlete sahip olmasına rağmen etnik gruplar ve aşiretler, savaş ve uyuşturucu zengini baronlar tarafından parsel parsel paylaşılmış vaziyette yönetilirken, ABD ve NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü/North Atlantic Treaty Organization) askerleri inanılmaz bir şekilde Afganistan'daki üslerini terk ederek, 20 sene terör mücadelesi adı altında savaşmış oldukları Taliban Örgütüne ülkeyi teslim etmiş bulundular.

3.1.1.1. Afganistan'ın Demografik Yapısı ve Coğrafi Özellikleri

Afganistan, Orta Asya'da denize sınırı olmayan bir ülkedir. Doğu ve güneyde Pakistan, batıda İran, kuzeyde Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan, doğuda da ufak bir sınırla Çin ile çevrilidir. Afganistan idari olarak 34 il (vilayet) adı verilen yönetim bölgesine, 364 İlçeye (ulusvallik) ayrılmıştır ve 49000 köyden oluşmaktadır. İller Vali tarafından, ilçeler ise ulusval tarafından yönetilmektedir. Valiler, Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Afganistan nüfusunun 34.66 milyon (Dünya bankası, 2016) kişi civarında olduğu tahmin edilmiştir. 5.5 milyon Afganistan nüfusu yurtdışında mülteci olarak yaşamaktadırlar. Afganistan Başkenti Kabildir. Para birimi Afgani' dir. Resmi dil olarak Paştuca ve Farsça olmak üzere iki dil kullanılmaktadır. Yarı resmi olarak tanılan diller ise Özbekçe, Türkmenge, Aymakça, Paşeyi ve Baluçcadan ibarettir. Yönetim şekli başkanlık tipi cumhuriyettir. 1919 tarihinde Şah Amanullah Gazi, Büyük Britanya'dan bağımsızlığını ilan etmiştir. Toprak bakımından büyük sayılabilecek bir ülke olup toplam yüzölçümü 652.864 kilometrekaredir.

Dik, karlı dağları, derin vadileri ve bitki örtüsü çok zayıf plato ve rüzgârlı çölleriyle kaba ve dalgalı bir arazi karakterine sahiptir. Dağ silsileleri, kuzey-doğudaki Vakhan koridorundan güney-batıya doğru ülkeyi ikiye ayırır. En önemli dağ silsilesi Himalayaların uzantısı olan Hindikuş'lardır. Bu dağlar kuzey ve güney Afganistan arasında adeta bir set teşkil eder. 2987 m yüksekliğindeki Şibar en önemli geçittir. Hindikuş Dağları batıya doğru alçalarak İran sınırına kadar uzanır. Paropamisus dağ silsilesiyle birleşir. Ülkenin tam

ortasında Baba Dağı vardır. Afganistan'ın yazları sıcak ve uzun, kışları ise şiddetli derecede soğuk bir iklimi vardır. Güney - batı dışında yıllık yağış miktarı ortalama 1800 milimetredir (Bilgi, 2010, s. 2). Yağışlar genellikle kasım ve nisan ayları arasında çoğunlukla kar şeklinde görülür. Kabil kış boyunca karlarla kaplıdır. Afganistan'da kışın soğuğu, yazın sıcağından daha korkutucudur. Mevsim değişiklikleri oldukça ani olur. Yazın küçük dereler kurur. Büyük nehir sularının esas kaynağını, yaza doğru yüksek kesimlerde eriyen karlar teşkil eder (Afganistan Ülkesi Özellikleri, 2015). Afganistan'ın denize yolu yoktur fakat ülke nehirler açısından zengindir. En önemlisi, Gökçe-Kunduz adıyla ikiye ayrılan 500 km uzunluğundaki Amu nehridir. Bu nehir ülkenin tarım arazilerinin sulanmasında önem taşımaktadır. Ülkenin nehirleri çöllerde kaybolur okyanuslara ulaşmazlar.

3.1.1.2. Afganistan'ın Etnik Yapısı

Amerika gibi ülkelerde çok sayıda etnik gruplarının bulunması, güzel ve zengin kültürlerin ortaya çıkmasına sebep olmuşsa da tam tersine bu özellik son yıllarda Afganistan'ın temel sorunlarından biri sayılmaktadır. Bu sebeple Afganistan etnik yapısı bu tezde yer almaktadır. Afganistan'da Peştunlar, Tacikler, Özbekler, Hazaralar, Türkmenler, Beluçlar, Nuristanlılar, Kazaklar gibi farklı etnik kökenli insanlar birlikte yaşamaktadırlar. Bunların arasından çoğunluğunu Peştunlar oluşturmaktadır. Afgan kelimesinden Peştunlar kast edilmektedir, bu nedenle parlamentodaki Peştun olmayan halkların temsilcileri, Afganistan'da yaşayan tüm halklara Afgan kelimesinin kullanılmasını istemiyorlar ve Afganistan anayasasındaki birçok maddenin değişmesini talep ediyorlar. Bütün bu itirazlara rağmen günümüzde Afganistan'da yaşayan herkese Afgan denir.

Afganistan'da hala düzenli bir nüfus sayımı bulunmamaktadır, yani bu ülkede yaşayan farklı etnik kökenlerin nüfus sayısı tam olarak bilinmemektedir. Bazı durumlarda her etnik grubun nüfus sayısı devlet tarafından tahmin edilmektedir. Bu tahminlere göre etnik gruplardan, Peştunlar Afganistan nüfusunun yüzde 42'sini oluşturmaktadır. Bunları Tacikler (yüzde 27), Hazaralar (yüzde 9), Özbekler (yüzde 9), Türkmenler (yüzde 3) ve diğerleri (yüzde 10) izliyor (Seren, 2017, s. 2).

Tablo 2: Afganistan Etnik Gruplarının (Tahmini) Nüfus Oranları

Etnik Grup	Nüfus Oranı (%)
Peştunlar	42
Tacikler	27
Özbekler	9
Hazaralar	9
Türkmenler	3
Diğerleri	10
Not: Yukarıda verilen oranlar, eski yönetimler tarafından tahmini olarak belirlenmiştir; tüm etnik grupların nüfus sayıları tam olarak bilinmemektedir.	

Afganistan da yaşayan birkaç çoğunluk etnik grubun bazı özellikleri kısaca şöyledir;

Peştunlar: Afganistan'ın en kalabalık etnik gruplarını oluşturmaktadır. Peştunlar Afganistan'ın her yerinde özellikle güneyinde ve doğusunda kalabalık bir şekilde yaşamlarını sürdürmektedirler. Mezhep olarak az bir kısmı Şii diğerleri Hanefi mezhebine tabidirler.

Peştunlar birçok alt gruplara ayrılmaktadır. En büyük olanları Dürani ve Gılzayı'dır. Peştunlar Afganistan'da 1747 yılından bu yana iktidardadır (Begzad, 2014, s. 4). Günümüzdeki Afganistan da bir Peştun tarafından yönetilmektedir.

Türk Kökenliler: Özbekler, Türkmenler, Kazaklar ve Kırgızlardan oluşur. Türkler Afganistan halkının üçüncü etnik grubudur. Genelde kuzeyde ve kuzey doğuda yer alan Balkh, Faryab, Cüzjan, Takhar, Kunduz, Saripul ve Samangan illerinde yaşamaktadırlar. Mezhep olarak bunların hepsi Sünnidir. Genel itibarıyla ticaret, halı dokuma, tarım ve hayvancılıkla uğraşırlar. Bunlar eski zamanlardan beri eğitim ve öğretime önem verenlerdendir ancak son 40 senede en çok zulme maruz kalanların arasında yer almaktadırlar.

Tacikler: Bunlar nüfus olarak Afganistan'ın ikinci etnik nüfustur. Fars dilinde konuşurlar. Tacikler Kabil'in kuzeyindeki Pancşir ve Parvan illerinde, Hindukuş Dağları'nın kuzeydoğu kısımlarında bulunan Takhar, Bedahşan, Baglan ve Samangan'da ve

bir kısmı Balkh ve Herat çevresinde yaşamaktadır. Mezhep olarak Taciklerin çoğu Sünni'dir. Az bir kısmı İsmailiye Şii'lerindendir. 2004 tahminlere göre nüfusu 7,7 milyondur (Khalidi, 2017, s. 2). Eğitim ve öğretime önem verirler. Bu sebeple önemli düşünürler ve siyasetçilere sahipler. Tacikler siyaset ve iktidar alanında Peştunların en büyük rakibi olarak tanınmıştır.

Hazaralar: Afganistanlı gazeteci, Asadullah Oğuz bunların Moğollardan geldiklerini söyler. Bunların bir kısmı kendilerinin Türk kökenli olduklarını ve bazıları da kendilerinin Fars kökenli olduklarını söyler. Genelde ülkenin Merkezi bölgelerinde, kuzeyinde ve Kabil civarında yaşarlar. Farsça konuşurlar. Mezhep olarak bunların çoğunluğu Şiidirler. Merkezleri Bamyan Şehridir. Hazaralar ülkenin dördüncü etnik grubunu oluşturmaktadırlar.

Tablo 3: Afganistan'ın temel coğrafi ve sosyal verileri

Özellik	Bilgi
Nüfus	Yaklaşık 36,6 milyon (2020 tahmini)
Yüzölçümü	652,864 km ²
Etnik Gruplar	Paştun, Tajik, Özbek, Hazara, Turkmen, Beluç, Nuristani, Kazak, Kırgız, Paşai, Kızılbaş
Konuşulan diller	Farsça, Paştuca, Özbekçe, Türkmençe, Kazakça, Kırgızca, Paşayi, Nuristani, Baluçca
Resmi ve En Çok Konuşulan Diller	Farsça %77, Paştuca %48, Özbekçe % 11, Türkmençe %3
Din ve Mezhep	Müslüman %99.7 (Sunni 84.7-89.7 ve Şii %10-15)

Kaynak: World Factbook 2020

3.1.1.3. Afganistan’da Aile Yapısı

Aile birçok araştırmacı tarafından anne-baba ve çocuklardan oluşan en küçük toplumsal kurum olarak tanımlanmıştır. Tezel’e göre “Aile; kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin psikolojik, cinsel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımların sağlandığı ve düzenlendiği temel bir birimdir”(Tezel, 2017, s. 3). Tanımlarda da belirtildiği gibi aile en önemli ve en eski sosyal kurumlardan biridir. Aile kurumunun insan toplumunun hayatta kalmasındaki önemi göz ardı edilemez. Aile geçmişte de günümüzde de araştırma ve incelemelerden hiç uzak kalmamış bir kurumdur. Aile kurumu bir sistem olarak hareket etmektedir aynı anda siyasal sistem benzeri bir yapıya ve işleve sahiptir. Dolayısıyla sistemsel ve organik işlevi ailenin içyapısında, birlik, güvenlik, adalet, denge, düzen ve sorumluluğu yansıtır. Aile tipleri ülkeden ülkeye, toplumdan topluma ve bölgeden bölgeye eğitim seviyesine, ekonomik duruma ve sosyal sebeplere bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir(Tezel, 2017, s. 6).

Afganistan bir üçüncü dünya ülkesi olarak tanımlanmakta ve ülke halkının büyük çoğunluğu kırsalda yaşamaktadır. Afganistan toplumu savaşın yol açtığı büyük değişikliklere rağmen geleneksel yaşam tarzını koruyan toplumlardan biridir. Böyle bir kültürde aile en önemli kurum olarak kabul edilmektedir; çünkü sosyal, ekonomik, politik ve kültürel sistemlerin tümü aile kurumundan etkilenmektedirler, örneğin; aile bireyleri arasında ırkçılık ve sosyal dayanışma çok yüksektir. Afganistan yüzlerce yıl krallar tarafından yönetilmekteydi, öyle ki iktidar belirli bir ailenin elindeydi ve akrabalık ilişkileri bireylerin makamını ve siyasi konumunu belirliyordu. 2001 yılındaki Bonn konferansının ardından demokratik değerlere dayalı demokratik bir siyasi sistem oluşturuldu; ancak yukarıda belirtilen ailenin ve kabilenin önemi nedeniyle siyasi sistem geleneksel değerlerden etkilenecek, siyasi konumlar insanlar arasındaki akrabalık ilişkilerine göre bölünerek demokratik değerlerden uzaklaşmıştır. Afganistan toplumunda ailenin temel rolü göz önüne alındığında, ailenin daha iyi incelenmesi bu toplumu daha iyi anlamamıza yol açabilir.

Günümüzde birçok ülke ve bölgelerde toplum ve aile yapısı değişmiş olsa da Afganistan'da hala geleneklerin ağır bastığı geniş aile tipi yaygınlık göstermektedir, yani Afganistan toplumunda bir evde yaşayan ailelerin çoğunluğunun yapısı geniş aile modelini izlemektedir. Zikrettiğimiz toplumda geniş aile tipi iki şekilde görülmektedir: dikey geniş aile modeli ve yatay geniş aile modeli. Üç kuşağı(Baba, oğul ve torunlar) bir arada tutan dikey geniş aile modeli toplumun kırsal kesiminde oldukça yaygınlık göstermekte ve bazı bölgelerde bütün akrabalık ilişkilerinin yer aldığı yatay geniş aile modeli de görülmektedir.

Yetki ve egemenliğin erkeklere ait olduğu geniş aile tipinde, aile düzeni, çocukların eğitimi ve aile fertlerinin sosyal ve kültürel etkinliklere katılımı gibi birçok konuda kadınların hiçbir söz hakkı olmayabilir. Kadınlar dışarı çıkarken bile ev erkeğinden izin almaları gerekmektedir. Afganistan'ın kırsal kesimlerinde kadınların dışarıda çalışmaları geleneklere göre uygun olmadığı düşünülmektedir.

3.1.1.4. Afganistan'ın Ekonomik Yapısı

Afganistan, doğal kaynaklar açısından zengin yataklara sahip olup petrol, doğalgaz ve kömür gibi enerji minerallerine, bakır, demir, altın, tuz, klinker, kireç taşı, kil ve mermer yataklarına sahiptir (T.C. Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 5). Afganistan genelinde 1400 den fazla maden sahası bulunmaktadır. Hala ülkede işletilmemiş büyük maden alanları bulunmaktadır. Arazilerdeki jeolojik araştırmalar henüz tamamlanmamıştır. Ancak bu kaynakların işlenmesi için ülkedeki çok zayıf demiryolu ağının geliştirilmesi gerekiyor. Ülkedeki tek demiryolu ağı 75 kilometre uzunluğunda 2011'de faaliyete geçen Özbekistan'ı Mezar-Şerif kentine bağlayan demiryoludur (T.C. Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 40-41). Diğer taraftan, altyapı, teknik imkânların yetersizliği, yetersiz ulaşım ağı ve yatırım sermayesi nedeniyle bilinen mineral rezervlerinin çoğundan yararlanılamamaktadır (Afganistan, 2014, s. 4).

Afganistan hükümetinin 25 yıllık planında ise 3580 kilometrelik demiryolu inşaatı var. Ancak ülkedeki siyasi karışıklıklar ve çatışma atmosferi sebebiyle bu plan yavaş ilerliyor. Yıllardır yaşadığı siyasi istikarsızlık ve 11 Eylül sonrası yaşadığı savaş ortamı sonucunda sadece 683 dolarlık milli gelire ulaşan Afganistan'da 1 trilyon doların üzerinde doğal kaynak potansiyeli olduğu belirtilmektedir (Hurriyet, 2014).

Afganistan ekonomisinde tarım ve hayvancılığın önemi büyüktür. Ancak, hayvan yetiştiriciliğinde modern yöntemler kullanılmamaktadır. Hızlı endüstrileşme hamlelerine rağmen, Afganistan önemli bir tarım memleketi olarak kalmıştır. İş gücünün yüzde 80'i tarımla uğraşır. Tarım alanları küçük gruplar halinde olup, toprak ilkel metodlarla işlenir. Buğday, mısır, pirinç, fasülye, bezelye, çavdar, darı, yonca, patates, soğan, lahana, patlıcan, kabak, kiraz, elma, erik, üzüm, zeytin, portakal, limon, muz, pamuk, şeker pancarı ve tütün başlıca tarım ürünleridir (Bilgi, 2010, s. 4).

Ülkede sanayi faaliyetleri genellikle küçük ölçekli üretim üzerine kuruludur; tekstil, sabun, mobilya, ayakkabı, gübre üretimi ile birlikte el dokuması halıcılık öne çıkan alanlardandır. Ayrıca doğal kaynakların (doğal gaz, petrol, kömür, bakır, mermer) çıkarımı da sanayide önemli bir yer tutmaktadır. Afganistan'da kalifiye iş gücü yetersizliği önemli bir sorun olarak öne çıkarken, okuryazarlık oranı da %30 düzeyindedir (T.C. Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 4-5). Afganistan'da çalışabilir nüfusun yaklaşık 15 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. İş gücünün sektörel dağılımına bakıldığında, tarım sektörü %80 ile en büyük paya sahipken, sanayi ve hizmetler sektörleri ise sırasıyla %10'ar oranında istihdam sağlamaktadır (T.C. Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 4).

2001 yılında Taliban rejiminin devrilmesinin ardından, Afganistan'da istikrarı sağlamak ve kalkınmayı teşvik etmek amacıyla çeşitli ulusal plan ve programlar uygulamaya konulmuştur. Bu süreçte en dikkat çeken girişimlerden biri, Ulusal Kalkınma Stratejisi (ANDS) olmuştur (T.C. Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 5). Söz konusu strateji, altyapının güçlendirilmesi, kamu hizmetlerinin yaygınlaştırılması, eğitim ve sağlık alanlarında iyileştirmeler yapılması gibi çok boyutlu kalkınma hedeflerini içermekteydi. Ancak, 2021 yılında Taliban'ın tekrar yönetimi ele geçirmesiyle birlikte, son yirmi yılda atılan birçok kalkınma adımı sekteye uğramış, elde edilen kazanımların önemli bir bölümü kaybedilmiştir. Ülkede yeniden belirsizlik ve istikrarsızlık hâkim hâle gelmiş, sosyal hizmetler ve ekonomik gelişme ciddi ölçüde gerilemiştir.

2001 yılında Almanya'nın Bonn kentinde gerçekleştirilen uluslararası bir konferans sonucunda, Afganistan'da yeni bir siyasi yapılanmanın temelleri atılmıştır (Begzad, 2014,

s. 13; T.C. Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 14). Afganistan, yeniden yapılanma süreci kapsamında kalkınma projeleri, seçimlerin gerçekleştirilmesi ve altyapı yatırımlarının hayata geçirilmesi gibi alanlarda ciddi düzeyde dış finansmana ihtiyaç duymuştur. Nitekim, hükümetin yıllık bütçesinin büyük bir bölümü de dış yardımlar aracılığıyla karşılanmıştır. Bu bağlamda, yeni kurulan Afganistan devletinin temel ekonomik stratejisi, uluslararası yardımların temini ve yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi üzerine şekillenmiştir (T.C. Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 6). Son yirmi yılda, dünyadaki diğer tüm ülkelerden daha fazla, Afganistan'a mali yardım yapan ülkeler konferansı düzenlenmiştir. Her dört yılda bir, Afganistan'a mali yardım ve bağış sağlayan ülkeler, sağlanacak finansmanın miktarını ve bu kaynakların nasıl kullanılacağını belirlemek üzere bir araya gelmekteydi. Bu sürecin temel amacı, yatırımlar ile dış mali yardımların etkin biçimde kullanılarak özel sektörün gelişimi ve ekonomik büyümenin desteklenmesiydi.

Afganistan'ın yeniden yapılandırılmasının, uluslararası koalisyonun güçlü desteği olmaksızın gerçekleştirilmesi mümkün olmadığından, bu desteği sağlamak amacıyla birçok uluslararası konferans düzenlenmiştir. Afganistan hakkında düzenlenen önemli bazı konferansları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

Tokyo konferansı 2002 (Afganistan'ın yeniden inşasına ilişkin birinci dünya konferansı olan Tokyo konferansında gelecek 5 sene için 5.4 milyar dolarlık yardım taahhüt edildi), Berlin konferansı 2004 (bu konferasta yardım yapan ülkelerin temsilcileri 8 milyar dolarlık yardım sözü verdiler), Londra konferansı 2006 (10 milyar dolarlık yardım sözü), Paris konferansı 2008 (20 milyar dolarlık yardım sözü), Londra konferansı 2010, Bonn konferansı 2011, Şikago konferansı 2012, Tokyo konferansı 2012, Londra konferansı 2014, Bruksel 2016 (BBC Raporu, 2021).

2008 yılının Haziran ayında düzenlenen Paris Konferansı'nda ANDS (Afghanistan National Development Strategy/Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi) konferansa katılan ülkelerin temsilcileri tarafından onaylanarak, finansmanı için 20 milyar dolarlık parasal destek sağlanması konusunda anlaşmaya varılmıştır (Obayd, 2017, s. 150). ANDS, Afganistan'ın beş yıllık (2008-2013), bir zaman dilimini kapsamaktadır. A. Altyapı, B.

Yönetim, kanun hâkimiyeti ve insan hakları, C. Sosyal ve ekonomik kalkınmadan oluşan üç temel hedef üzerine kurulmuştur. Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisinin öncelikleri on yedi sektöre dayanmaktadır. Bu sektörler: Özel Sektörün Güçlendirilmesi ve Ticaret, Güvenlik, Yönetim, Kamu İdaresi Reformu ve İnsan Hakları, Adalet ve Kanun Hâkimiyeti, Dini Hizmetler, Enerji, Su Kaynakları Yönetimi, Taşımacılık, Kentsel Kalkınma, Bilgi ve İletişim Teknolojisi, Madencilik, Eğitim, Medya, Kültür ve Gençlik, Sağlık ve Beslenme, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Sosyal Güvenlik, Göçmenler, Ülkedeki Evsiz İnsanlar (SIGAR, 2012, s. 11).

Ama ne yazıkki planlar kâğıt üzerinde kalıyor, Afganistan durumu her gün daha kötü olmaktadır ve bu planların yüzde 5'i bile henüz uygulanmamış durumdadır. Ekonomi Bakanlığı ve Dünya Bankası Afganistan'daki İkinci Yoksulluk Raporunu yayınlamıştır (Deutsche Welle Dari, 2015). Bu rapor, BM Ülkelerin yoksulluğu azaltma amaçlı yardımının etkili olmadığını göstermektedir. Afganistan hükümeti, 2024 yılının sonuna kadar vergi gelirleri ve yerel kaynaklar yoluyla düzenli finansman sağlama konusunda kendi ayaklarının üzerinde durabilecek hale gelebileceğini umuyordu. Maalesef bir taraftan yaygın idari ve mali yolsuzluklar diğer taraftan da Taliban örgütünün saldırıları buna engel oldu ve sonunda 2001 yılında Taliban hükümetini devirerek kurulan bir devlet 2021 yılında bilakis Taliban örgütü tarafından devrildi.

3.1.1.5. Afganistan'ın Jeostratejik Önemi

Afganistan coğrafi bakımından Asya kıtasının ortasında, Asya'nın anahtarı ve kalbi hükmünde yer almaktadır. Tarih boyunca büyük güçlerin sömürsü altında olup birçok savaflara ve işgala maruz kalmıştır. Bunun başlıca nedeni, Afganistan'ın kıtalararası ve bölgelerarası stratejik bir coğrafya'da yer almasıdır. Afganistan'ın kuzeyinde Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan, batısında İran, güneyinde Pakistan ve kuzey batısında Çin, yer almaktadır. Afganistan Çin ve Hindistan'ı birbirine bağlayan enerji koridoru üzerinde bulunan stratejik bir konumdadır.

Afganistan'ın tarihine bakarsak 19. Yüzyılda Afganistan'ın jeostratejik önemi, Rusya'nın sıcak sulara inme çabası ve İngiltere'nin en zengin sömürgesi olan Hindistan'ı

koruma görevinden kaynaklandığını görürüz (Şeyhanlıoğlu, 2008, s. 2). 19 Ağustos 1919'da üçüncü Anglo-Afgan savaşının ardından ülke, İngiltere'den dış ilişkiler konusunda bağımsızlığını tekrar kazandı. Ama 1970'lerin sonlarından bu yana Afganistan, yabancı işgallerden kaynaklanan sürekli bir iç savaş durumunu yaşadı.

Afganistan'ın jeostratejik önemi, SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği)'nin dağılmasının ardından ABD'ye karşı bir güç haline gelen Çin ve ABD ile gergin halde olan İran İslam Cumhuriyetiyle sınırdaş olmasındandır. Bunların yanı sıra, Afganistan doğal kaynaklar açısından zengin bir ülkedir. Petrol, doğalgaz ve kömür gibi enerji mineralleri ile bakır, demir, altın, tuz, klinker, kireç taşı, kil ve mermer yataklarına sahiptir. Ülkede 1400'ün üzerinde maden sahası bulunmaktadır. Bu nedenle her zaman büyük güçlerin dikkatini çekmiştir.

3.1.1.6. Afganistan'da Güvenlik ve Sağlık Durumu

Afganistan eski medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Özellikle milattan önce 3000'li yıllara kadar uzanan bir tarihi bulunmaktadır. Afganistan'ın yakın tarihindeki en önemli olaylar 1979 yılında başlayan Sovyet saldırısı ve 11 Eylül 2001 terör olaylarından sonra ABD nin saldırısıdır. Sovyetler Birliği 1979 yılında Afganistanı işgal etmiş ve kendi yönetiminde bir sosyalist Afganistan yönetimi kurdurmayı başarmıştır. Afganistan Halkı direniş göstererek Sovyetler ile mücadeleye başlamış ve Sovyetler Birliği'nin işgaline 9 yıllık süren bir savaş sonucunda 1988 yılında son vermişlerdir (Bilgi, 2010, s. 3). Bu savaş sonucunda 150.000 Afganistanlı direnişçinin şehit düştüğü ve 120.000 Sovyet askerinin öldüğü bilgisi bulunmaktadır. Ayrıca 1 ila 2 milyon civarında sivil can kaybı yaşandığı bilgisi bulunmaktadır.

Geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde Sovyetler Birliği'nin, yirmibirinci yüzyılın başında da ABD'nin işgaline maruz kalan Afganistan'da, hala savaş devam etmektedir ve her ay onlarca insan hayatını kaybediyor. Afganistanın birkaç ilinin sakinleri hala korku, savaş ve patlamalar içinde yaşamaktadırlar. 2018 ve 2021 yıllar arası Afganistan'da terör saldırıları ve patlamalardan dolayı günlük ortalama 30 Asker Şehit düşmekteydi ancak, 2021 yılın ikinci yarısında Afganistan devleti devrildikten sonra can kayıp oranları en aza düşmüştür.

SİGAR (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction)'nin 2017 raporuna göre 2017'nin ilk 4 ayında 2531 emniyet personelinin hayatını kaybettiği ve 4238 personelin yaralandığı belirlenmiştir. YUNAMA (United Nations Assistance Mission in Afghanistan) 'nın 2017 raporuna göre 2017 de 3500 sivilin yaşamını yitirdiği ve 7000 kişinin yaralandığı tespit edilmiş ve 2018 yılında bu sayının arttığı belirlenmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan'a terörle mücadele adı altında başlattığı saldırısından (2001) bu yana Afganistan halkının yoksulluğu daha da arttı. Bu sebeplerden dolayı, Birleşmiş Milletler kaynakları, Afganistanın yeniden kargaşaya sürüklenebileceği uyarısında bulundular. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP/UNDP)'nin hazırladığı raporda, istihdam, sağlık hizmetleri, eğitim gibi temel insani ihtiyaçların karşılanamaması halinde Afganistan'ın "hem kendi halkı hem de uluslararası topluma yönelik bir tehdit haline gelebileceği" öne sürüldü. Gözlemcilerin, Afganistan halkının günlük yaşam şartlarıyla ilgili verilerine dayanarak hazırlanan "Ulusal İnsani Kalkınma Raporu: İnsani Yüzüyle Güvenlik" başlıklı raporda, Afganistan'ın karmaşık sorunlarının çözümünde kalkınmayla refahın askeri güç ve diplomasiden daha önemli olduğu ifade edildi (Hurriyet, 2005).

Afganistan'da ortalama ömür sadece (44,5) yıldır. Yoksulluk nedeniyle komşu ülke halklarına göre 20 yıl daha az yaşayan Afganistanlıların ortalama ömrünün 44,5 yıl olduğuna işaret edilen BM kalkınma raporunda her 30 dakikada hamile bir kadının hayatını kaybettiği, nüfusunun sadece yüzde 28,7'si (Erkeklerin yüzde 43'ü, kadınların yüzde 12'si) okuma yazma bilen Afganistan'ın dünyanın en kötü eğitim sistemine sahip olduğu kaydedilmiştir (Hurriyet, 2005). Öte yandan Afganistan uyuşturucu madde üretiminde dünyada birinci olarak tanınmıştır. 2014 yılında yapılan bir araştırmada, halkın yüzde 75'inin ağır depresyon içinde olması ülkedeki durumun vahametini ortaya koyuyor. Afganistan'ı ağır depresyona iten en temel sebepler savaş, yoksulluk, yolsuzluk ve işsizlikten ibarettir. Afganistan'da işsizlik oranı yüzde 70'i geçiyor.

Afganistan'da, sağlık sektörü de bu oldukça uzun süren savaş ve kaos ortamından payını almıştır. Ülkede savaştan önce imar edilen ve çalışmakta olan hastaneler etnik

gruplar arasındaki yoğun çatışmalar sonucunda yıkılmış, bu yıkılan tesisler onarılmadığı gibi, yerine yeni sağlık tesisleri de inşa edilememiştir (Sametoğlu, s. 2007). Afganistan gibi büyük bir ülkede 2007 yılında 70 tane hastane, 3 bin doktor, 2300 hemşire tam 30 milyon insana hizmet veriyor; güvensizlik, savaş ve yolsuzluk nedeniyle önemli bir değişiklik yapılmamıştır. Ülkeden kaçmaya çalışan gençlerin ve okumaya gidenlerin yüzde 95'inin bir daha Afganistan'a dönmeyi düşünmemiş olması gerçek fotoğrafı ortaya koyuyor. Kişi başına 400 dolar milli geliri olan Afganistan, 2012 yıllarında güvenlik ve refah açısından 178 ülke arasında 173. sırada yer aldığına, tüm dünyada sadece beş Afrika ülkesinin durumunun Afganistan'dan daha kötü olduğuna işaret edilmişti (Hurriyet, 2005). Maalesef 2013 güvenlik raporuna göre, Afganistan 162 ülke arasında güvenlik açısından 162. sırada yer almıştır (Khaama, 2013). Yani güvenlik açısından dünyanın en kötü ülkesi olarak tanınmıştır.

Batı'nın Afganistan'da inşa etmeye çalıştığı siyasi ve ekonomik model iflas etmiş durumdadır. 2002 yılından bu yana Dünya Bankası, İslam Kalkınma Bankası ve batı ülkelerinden gelen 130 milyar dolar paranın büyük bir kısmı Afganistan halkının hayat koşullarının ve ülkenin durumunun iyileştirilmesi için kullanılmadığı aşikârdır. Batı'dan gelen yardımların çok az bir kısmı sağlık, alt yapı ve ulaşım harcanmıştır.

3.2. Onbir Eylül Terör Olayları ve Afganistan

3.2.1. Onbir Eylül Terör Olayları Sonrası Afganistan

11 Eylül uluslararası ilişkilerin gelişiminde bir dönüm noktasıdır. 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nin New York kentinde bulunan Dünya Ticaret Örgütü'nü hedef alan ve El-Kaide tarafından düzenlendiği söylenen saldırı, 7 Aralık 1941'deki Pearl Harbor saldırısından sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk kez kendi topraklarında uğradığı ve tarihinin en büyüğü olarak nitelendirilebilecek boyutta bir saldırı şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2016, s. 240). Bu saldırıdan sonra küresel terör kavramı tartışılmaya başlamıştır, ulusal güvenlik ve uluslararası güvenliğe daha fazla önem atfedilerek yeni politikalar geliştirilerek yeni tedbirler alınmıştır. Dünyanın dört bir

yanında, terör gruplarının banka hesaplarını terör amaçları için kullanılmasını önlemek için, bankalar yeni kurallar çıkarmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri terör saldırılarından hemen sonra güvenlik önlemlerini arttırırken, Kuzey Atlantik İttifakı terör meselesini uluslararası güvenliğe bir tehdit olduğunu kabul ederek harekete geçmiştir. NATO (Kuzey Atlantik İttifakı) 1949 tarihli Washington sözleşmesi'nin 5. Maddesi'nde (toplu öz savunma) açıkça beyan edildiği üzere “üyelerden birine ya da birkaçına yapılan silahlı saldırı bütün üyelere yapılmış bir saldırı olarak göz önünde bulundurulacaktır.” NATO kendisine sunulan kanıtları yeterli görerek 5. maddenin yürürlüğe gireceğini açıklamıştır. Böylece 5. madde ilk kez işletilmiştir (Yenişafak, 2017). Dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George W. Bush 20 eylül tarihinde yaptığı açıklamada, özel olarak Dünya Ticaret Örgütü'nü ve genel olarak ABD'yi hedef alan terrorist faaliyetlerin failinin El-Kaide terör örgütü olduğunu ve bunun için de yeterli kanıtların mevcut olduğunu söylemiştir.

11 Eylül saldırıları sırasında El-Kaide terör örgütü'nün lideri Usame Bin Ladin Taliban yönetiminde olan Afganistan'da yaşamaktaydı. Amerika Birleşik Devletleri, Afganistan'daki Taliban yönetimini, El-Kaide terör örgütü yanlısı olduğu ve Usame Bin Ladin'i saklıyor gerekçesiyle uyarılmış, “Bin Laden'i teslim et” çağtısında bulunmuş ve açık bir şekilde tehdit etmiştir, Taliban yönetimi ise “Bin Laden'i teslim et” çağrısını yeterli delil bulunmadığı gerekçesiyle reddetmiş (Şahin, 2016, s. 240). Taliban, Bin Laden'i Afganistan'da misafir olarak kaldığını ve misafiri kimseye teslim etmeyeceklerini ve olası saldırı karşısında cihat ilan edeceklerini açıklamışlar. Dönemin Taliban lideri Molla Ömer'in sözcüsü Mutmain ise, ABD'nin olası bir intikam saldırısının işe yaramayacağını söyleyip, “Amerikalılar intikam için bireyleri hedef alırsa bulamaz. Askeri ya da ekonomik stratejik kuruluşları hedeflerse Afganistan'daki bu tür hedefler bir füze parası bile etmez. Bir milleti ortadan kaldırmak isterlerse bu yalnızca ABD'ye karşı kını arttırır demiştir” (Bozkurt, aktaran Rasuli, 2008, s. 78).

7 Ekim 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri en yakın müttefiki İngiltere'yi de yanına alarak Afganistan'a “Sonsuz Özgürlük Hareketi” adı verilen operasyonuyla müdahalede

bulunmuş (Uslubaş, aktaran Şahin, 2016, s. 240) ve Taliban yönetimine son vermiştir. Bundan sonraki gelişmeler, Afganistan’a barışı ve demokrasiyi getirmeyi amaçlayan, Bonn konferasında Afganistan yeni devletinin kuruluşuyla başlamıştır.

5 Aralık 2001 tarihinde Birleşmiş Milletler önderliğinde Afganistan gruplarının katılımıyla ülkenin yeniden inşa edilmesi için Bonn Antlaşması imzalanmıştır. Bonn Anlaşması’da Afganistan’daki tüm etnik grupların yönetime katılım sağlanabilmesi, İslam ilkelerine saygı, insan haklarına saygı, demokrasinin gerçekleşmesi, yeni geçici hükümette tüm Afganistan gruplara yer verilmesi, barışın ve adaletin sağlanması, Afganistan iç savaşlarında kullanılan bütün silahların toplanması gibi konularda kararlar alınmıştır. Antlaşmaya göre El-Kaide ve Taliban benzeri örgütlerin Afganistan’da yeniden yönetimi ele geçirmemesi kapsamında önlemler alınacağı kararlaştırılmış, ülkenin güvenliğinin yeniden tesisi için ISAF (Uluslararası Güvenlik Destek Gücü) oluşturulmuş ve Bonn antlaşmasının sonucunda Afganistan için geçici bir hükümet kurularak Hamid Karzai bu geçici hükümetin başkanı olarak kabul edilmiştir (Şahin, 2016, , s. 241; Begzad, 2014, s. 13).

18 ülkenin güvenlik güçlerinden oluşan Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (ISAF) komutası 2003 yılında NATO’ya geçmiştir. NATO’nun Afganistan’a girişi sorunsuz bir şekilde ve nispeten memnuniyetle karşılaşılsa da daha sonra bölgedeki NATO varlığı etkisini arttırınca çeşitli zorluklarla karşıkarşıya kalmıştır. Amerikalıların bakış açısına göre, NATO’nun Afganistan’daki varlığı, örgütün Avrupa dışındaki bölgelerde yeteneklerini test etmesi, güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirilmesi anlamına gelirdi. Ancak birçok ülkeye göre, NATO’nun Afganistan’daki başarısı veya başarısızlığı ABD’nin ve Avrupa’daki güçlü ülkelerin prestijine bağlıydı. 2009’da Amerika Birleşik Devletleri başkanı Barack Obama, yönetiminin Afganistan’da başarı elde etmesi için yol haritası olan AF-PAK (Afganistan-Pakistan) adlı yeni bir politika başlattı. Yeni bir politikanın ABD’nin gündemine gelmesi, Afganistan’da ABD ve NATO’nun 7 yıllık varlığına rağmen, barış ve istikrarın sağlanmasında çok az ilerleme kaydedilmesi ve diğer yandan Taliban’ın daha çok güç kazanmasıydı. İktidarının son yıllarında ABD başkanı Barack Obama, Afganistan

savaşını ABD tarihinin en uzun savaşı olduğunu söylemiş, bu uzun savaşa son vermek için 2014 yılından itibaren askeri birliklerin sayısını azaltacağını açıklamış ve 2015 yılından itibaren sadece 9800 hizmet personelinin Afganistan’da görev yapacağını açıklamıştır. 29 Eylül 2014 yılında göreve başlayan Afganistan cumhurbaşkanı Eşref Gani Ahmadzai, ABD ile İkili Güvenlik Anlaşması ve NATO ile Barış İçin Ortaklık Kuvvetlerinin Statüsü Anlaşması’nı imzalamıştır. Anlaşmaya göre 2015 sonu itibarıyla 9800 kişilik hizmet personelinin sayısının yarıya düşürüleceği, 2016 yılı sonunda ise ABD’nin diplomatik merkezlerinin güvenliğini sağlamak amacıyla sadece bin askerin görevde kalacağı söylenmiştir (Şahin, 2016, s. 241). Ancak, 2015 yılında Barack Obama yeni bir açıklamasında 2014 yılındaki anlaşmadaki süreler ve sayıların değiştiğini ve askeri birliklerin bir süre daha Afganistan’da kalacaklarını açıklamıştır. ABD ve NATO’nun Afganistan’daki askeri birlikleri ve operasyonları her geçen gün azalmaya başlamıştır ve 15 ağustos 2021’de Taliban örgütü iktidare geldikten sonra 30 ağustos 2021’de Chris Donahue, ABD’nin son askeri olarak Afganistan’ı terk etmiştir (BBC, 2021).

Afganistan tarih boyunca pek çok istilaya uğramıştır. Bunlardan bazıları, İngilizlerin, Sovyetin ve son olarak da 11 Eylül 2001’den sonra Amerika Birleşik Devletleri ve müttefiklerinin saldırılarıdır. 11 Eylül 2001’de, on dokuz El-Kaide eylemcisi dört yolcu uçağını ele geçirmiş, bu uçaklardan ikisi Dünya Ticaret Merkezi’ne, bir diğeri Pentagon’a çarpmış, dördüncü uçak ise uçaktaki yolcuların hava korsanlarına karşı ayaklanması nedeniyle Pensilvanya’daki bir tarlaya indirilebilmiştir (Saccadi, 2011, s. 67). Saldırılarda yaklaşık üç bin kişi ölmüştür. Dünya Ticaret Merkezi’nin ikiz kulelerini ve Pentagon’un bir kısmını tahrip eden saldırılar dünyanın en büyük olaylarından biri olarak görülmüştür. 11 Eylül saldırısı sadece Amerika Birleşik Devletleri için değil aynı zamanda tüm dünya için bir karanlık olarak görülmekteydi (Örnek, 2012, s. 108; Begzad, 2014, s. 11). Bu saldırının ardından yaklaşık 18 sene geçmesine rağmen her ne kadar ABD ve Müttefikleri söz konusu saldırının kaynağını El-Kaide Örgütü olarak görürse de, saldırının kaynağı hala tam olarak belirlenememiştir (İnaç & Aktaş, 2013, s. 5). ABD, saldırının hemen ardından El-Kaide Örgütü’nü ve bu terör örgütün kurucusunu sorumlu tutmuştur. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George W. Bush, açıklamasında, “Savaştayız, teröristler tarafından Amerika’ya

karşı açılmış bir savaş var ve bunun gereği ne ise onu yapacağız. Bunları yapanların kimler olduğunu tespit edip adaletin önüne çıkaracağız.” demiş ve aynı zamanda bunu yapanları destekleyenlerin ve onların sığınmasına müsaade edenlerin de saldırıyı yapanlarla aynı olduğunu vurgulamıştır. Olaydan 2 ay sonra “Ulusa Sesleniş” konuşmasında George W. Bush, “teröre karşı küresel savaş”ın Amerikan ulusunun tarih boyunca karşılaştığı hiçbir tehdide benzemediğini ilan etmiştir. Başka bir konuşmasında yine George W. Bush konuyu bir adım daha ileriye götürerek “ABD’nin yalnızca kendi ulusal güvenliğini değil, aynı zamanda medeniyetin güvenliğini tesis etmeye çalıştığını” söylemiş ve “Bu savaş dünyanın savaşı; bu, medeniyetin savaşı.” Demiştir (Begzad, 2014, s. 6). Sadece ABD devlet başkanından değil aynı zamanda devletin diğer kurumlarından da açıklamalar gelmiştir.

11 Eylül saldırısı ile ilgili ABD’nin devlet kurumlarından FBI (Federal Soruşturma Bürosu) ve CIA (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)’nın ilk açıklamaları şu şekilde olmuştur: “Uçaklar daha önce havacılık eğitimi almış Arap asıllı ekipler tarafından kaçırılmış, bunlar uçuş sırasında yönetimi ele geçirerek istikameti önceden belirlenmiş hedeflere intihar saldırıları düzenlemişlerdir. Bu yaklaşım aslında ABD’nin yaklaşımı olmuştur. Bu açıklamalardan anlıyoruz ki, ABD 11 Eylül saldırısından El-Kaide Örgütü’nü sorumlu tutmuştur. Bu sebeple saldırıdan hemen sonra ABD teröre karşı savaş ilan ederek “ya bizimlesiniz ya da bize karşısınız” anlayışını oluşturmuştur. Her açıdan baktığımızda 11 Eylül olayı küresel bir nitelik taşımaktadır (Çağrı, 2004, s. 144).

Amerika Birleşik Devletleri ve müttefikleri 2001’den sonra insani bir operasyon veya tatbikat kapsamında değil, "terörle mücadele" söylemi altında Orta Asya’ya girmeye başladı. Böylelikle ABD, Afganistan operasyonu ile beraber Orta Asya ülkelerinin tümünde insani yardım amaçlı uçuş hakkı elde etmiştir. Ayrıca operasyon esnasında bazıları lojistik destek, bazılarıysa doğrudan operasyonel amaçla kullanılmak üzere Tacikistan’da biri Duşanbe diğeri Kulab’da iki üs; Kırgızistan’ın başkenti Bişkek yakınındaki Manas’ta bir üs; Özbekistan’da biri Karşı-Kanabad diğeri ise Kokand’da olmak üzere iki üs ve Türkmenistan’ın Aşgabat kentinde bir hava ikmal istasyonu elde etmiş ve bunun dışında Kazak demiryolunun da lojistik destek amaçlı kullanılması sağlanmıştır (Pirinççi, akt,

Begzad, 2014, s. 8). ABD'nin 11 Eylül saldırılarından sorumlu tuttuğu El-Kaide Terör Örgütü, İslami kökenli bir örgüt olduğu düşünüldüğü için saldırılar sonrasında ortaya çıkan hâkim söylem, ABD'nin karşılaştığı İslami terörizm tehdidinin köklerinin Ortadoğu'da olduğu yönündeydi. Ortadoğu'nun demokratik olamayan, diktatörlük söz konusu olan rejimlerinin, siyasal İslami grupların, siyasal sisteme uyum sağlayamadıkları, siyasal İslam'ın çok aşırılaştığı iddiası ile ABD'nin terörle mücadelesi Ortadoğu'daki anti-demokratik rejimlerin demokratik değerlerle dönüştürülmesiyle başarı kazanabilirdi anlayışı ile yeni muhafazakârlar için Ortadoğu'da Irak ile başlayan bir işgal sürecine girilmiş ve Saddam Hüseyin diktatörlüğünü devirmenin bölgede demokratik reformların önünü açabilecek bir hareket olacağı dillendirilmişti (Özpek,2012, s. 108). Ancak görüldüğü gibi ne Irak'ta ne de Ortadoğu'da demokrasi gerçekleşebildi, üstelik ABD'nin saldırdığı ülkeler dünya terör örgütlerine en güvenli sığınaklara çevrildi. Görüyoruz ki, 20 sene geçmesine rağmen 11 Eylül saldırısını kimin yaptığı hala tam olarak anlaşılamamaktadır (Begzad, 2014, s. 6-8).

11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen terör saldırıları, trajikliği ve korkunçluğu kadar uluslararası sistemde meydana getirdiği sonuçları bakımından da belki insanlık tarihin en önemli eylemi olma özelliğini içerir. Terör saldırıları sonrasında başta ABD olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde insan hakları ihlalleri ortaya çıktı. Demokrasi, insan hakları, özgürlükler gibi kavramlar yerini güven ve sürekliliğe bırakmıştır. Pek çok devlet tarafından güvenliği sağlamak amacıyla ülke içi ve dışındaki muhaliflerine karşı savaş açılmıştır. Teröre karşı savaş açan devletlerin kendinden olmayanlara karşı başlattığı ve halen sürdürdükleri bu mücadelelerinde binlerce masum insan hayatını kaybetmiş, daha fazlası yaralanmış ve yine binlercesi suçları ispat edilmeden 'terörist' muamelesi görmüş, sınır dışı edilmiş, çalışma hakları ellerinden alınmış, tecavüz, aşağılanma ve hakarete maruz kalarak korku içerisinde yaşamaya mahkûm edilmiştir.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi 11 Eylül saldırısından sonra ister Ortadoğu'da olsun ister Orta Asya'da olsun, Amerikanın işgallerine tanıklık edilmiş ve Amerika Birleşik Devletleri Afganistan'a müdahale etmeye çalışmıştır. 11 Eylül olayından en çok etkilenen ve aynı zamanda ABD ve Taliban saldırılarına maruz kalan ve alenen ABD, rakipleri ve

terör örgütlerinin oyun meydanına dönüşen ülke ise Afganistan oldu. Yaklaşık 30 yıl savaş meydanı olan Afganistan'da, 11 Eylül sonrasında bir takım değişim ve dönüşüm gerçekleştirildi. Söz konusu değişim ve dönüşümlerden en önemlisi de ABD'nin müdahalesi ile Afganistan'da yeniden kurulan geçici hükümet ve sonrasında meydana gelen demokratikleşme süreci olmuştur. Bu yeni kurulan devletin alt yapısı bozuk olduğu için istikrarsızlığı ortadan kaldıramamış, bir kez daha ülkeyi Taliban örgütüne teslim etmiştir ve 20 sene sonra, hala Afganistan milleti savaş ve terör şerrinden kurtulamamıştır.

3.2.2. Onbir Eylül Sonrası Afganistan'ın Yeni Devleti

Afganistan bir kültürel tarih geçmişine sahip köklü bir ülkedir. Afganistan kültürel, sosyal ve ekonomik boyutlarda birçok sorundan muzdarip olmuştur. Tarihsel tecrübesi, politika açısından tiranlıkla içiçe olup demokrasiden uzak kalmıştır. Despotik yönetimin son acı deneyimi Afganistan'da, Taliban etnik rejimi olarak bilinir. Ancak Taliban'ın devrilmesinden sonra, 2001'de Afganistan yeni bir tarih çağına girdi, popüler katılım sloganı, ulusal egemenlik ve demokrasinin hâkimiyeti bu yeni kurulan devletin temel özelliklerinden sayılırdı.

Taliban'dan sonra Afganistan'da iktidarda olması gereken bir hükümetin kurulmasını tartışmak için Almanya'nın Bonn kentinde Batı'nın yardımıyla toplanan, çeşitli Afganistanın siyasi ve askeri gruplarından oluşan katılımcılar, Afganistan yeni Devlet sisteminin temel taşını koydular. Bonn anlaşmaları ve ardından 2004 anayasası, seçimi Afganistan'da meşruiyet kazanmanın tek mekanizması olarak kabul etti ve aynı anayasanın hükümlerine göre Afganistan'da çeşitli seviyelerde seçimler yapıldı.

Taliban'dan sonra Afganistan'da devlet inşası projesinin önemli bir parçası; devletin çökmüş yapılarını yeniden inşa etmek ve parlamento, hükümet ve yargı dâhil olmak üzere devletin üç gücünü şekillendirmek, illerin idari birimlerinin oluşumu ve Afganistan'daki merkezi hükümetin genel inşasıydı. Devlet yapıları, her şeyi kapsayan bir mekanizma kanalını meşrulaştırabilecekleri ve vatandaşlara hizmet sunabilecek kapasiteye sahip oldukları bir zamanda kurumsallaştırılmaktadır.

2001 yılında Taliban hükümetinin devrilmesinin ardından kurulan Afganistan İslam Cumhuriyeti, 2021 yılında Taliban'ın yeniden iktidarı ele geçirmesiyle çöktü. Bu gelişme, Afgan halkı ve uluslararası toplum için büyük bir geri adım anlamına geldi. 20 yıl boyunca sağlanan bazı önemli ilerlemeler, güvenlik, ekonomik kalkınma ve özellikle eğitim gibi alanlarda büyük ölçüde geri alınmış oldu. Taliban'ın tekrar güç kazanması, ülkenin yeniden belirsizlik ortamına sürüklenmesine neden oldu. Bu süreç, Afganistan'ın toplumsal ve siyasi yapısında köklü bir değişime yol açarak, geçmişteki kazanımları büyük ölçüde yok etti.

3.2.3. Afganistan ve Demokrasi

1963-1973 yılları, Afganistan'da Demokrasi dönemi olarak adlandırılmıştır ve bu dönemde ilk kez modern ve demokratik bir egemenliğin temelleri atılmıştır. Belki de demokrasinin on yılı Afganistan Devlet Başkanı Muhammed Daud Han'ın başbakanlıktan istifa etmesiyle başladı. Muhammed Daud Han, Kırıl Zahir Şah'ın kuzeniydi (Amca oğlu). 1953 yılında Kırılın Amcası Şah Mahmud Han'ın istifasından sonra, başbakan olarak iktidarı ele aldı ve 10 yıl sonra 1963 yılında Muhammed Daud Han istifa etti ve Kırıl Zahir Şah ilk kez kendi ailesinden olmayan Dr.Muhammed Yosufu başbakan olarak tayin etti. Bazı uzman politikacılar, bunun Afganistan yönetiminde, demokrasinin ve büyük bir dönüşümün ilk adımı olduğuna inanıyorlardı (BBC,2007). Afganistan'daki demokrasi süreci, 1 Ekim 1964'te yeni anayasanın Kırıl Zahir Şah tarafından imzalanmasıyla güçlendirildi. Afganistan'daki demokrasi 1978 yılına kadar devam etmekteydi. Sovyet saldırısından sonra ve iç savaşlar döneminde Afganistan'da demokrasi diye bir sistem bulunmamaktaydı ve son zamanlar da 11 Eylül saldırılarından sonra Afganistan'da yeni Devlet kuruldu ve yeni devletin önemli görevlerinden biri de demokrasiyi kurumsallaştırmak ve halkın güvenliğini sağlamaktı.

Devlet yapılarının gelişmesi göz önüne alındığında, devleti inşa etme konusunda iki ana faktör mevcuttur: Birinci faktör, meşruiyet ve ikinci faktör devlet kapasitesidir. Hükümetin meşruiyetini bir siyasi felsefe ve demokratik sistemde tesis etmenin bir yolu, halkın memnuniyeti ve kabulüdür. Çeşitli bireylerden ve milletlerden oluşan siyasi bir toplumda kaderi belirleme, sadece şeffaf ve adil seçimlerle mümkün olabilir. Bunun dışında, iradeyi ifade etmenin ve iktidar'da olan kişiler ve hükümetten memnuniyet veya

memnuniyetsizlik göstermenin bir yolu yoktur. Bu nedenle seçim, demokrasinin temel taşlarından biridir.

Uygulamada demokrasi, siyasal iktidarı ele geçirmek ve ülkeyi kendi politikalarına göre idare etmek için birkaç grubun ve partilerin katılımı ve siyasi rekabet etmesidir. Demokrasi aslında vatandaşın rol aldığı devlet sistemidir. Demokrasi toplumdaki siyasi, ekonomik, dini, kültürel, etnik, yasal eşitlik konularında öne çıkan bir anlayıştır (Doğuhan,2014, s. 1). Demokrat Devletler’de Siyasi partiler ve seçimler demokratik yaşamın ana sütunlarını oluşturur. Pek çok demokratik düşünürün görüşüne göre demokrasi, partilerin rekabetidir. Aslında partilerin rekabeti olmadan seçimin bir anlamı yoktur.

Partiler, çağdaş demokrasilerin en önemli siyasi organizasyonu olmasına rağmen, Afganistan’da, partilerin politik yapısında belirgin ve önemli bir rol oynayabilecek gücü yoktur. Afganistan'daki siyasi partiler, parti yasalarında belirtilen koşullara uygun değildir. Yeni hükümetin kuruluşundan sonra, bu ülkedeki siyasi partilerin sayısı 100'e ulaştı. Ancak, 2009 yılında yeni yasanın kabulü ve Adalet Bakanlığı tarafından ortaya konulan kriterlere göre, kayıtlı partilerin sayısı 55'e düştü. Siyasi partilerin önemli kriterlerinden biri de siyasi partinin devamı kurucularının yaşamına bağlı olmayan bir organizasyona sahip olmasıdır, maalesef Afganistan siyasi partilerinin yaşamı, kurucularının yaşamına bağlıdır yani kurucuları yok olduktan sonra siyasi parti de yok olmaya mahkûmdur. Siyasi partilerin, Ülkenin tüm illerinde temsilcileri ve şubeleri olmalıdır. Ancak Afganistan'daki birçok siyasi partinin, Afganistan başkentinden başka illerde şubeleri ve temsilcileri yoktur.

Afganistan'ın yeni anayasasında etnik köken ve mezhepe dayalı parti oluşumu yasaklanır ama Afganistan siyasi partilerinin hepsi ulusal ve milli sloganları ile kurulmasına rağmen hiçbirisi milli değildir ve her parti özel bir bölgeyi, özel ve belirgin bir etniği temsil etmektedir. İlk baştan etnik ve aşirete dayalı kurulan siyasi partiler hiçbir zaman milli olamazlar. Ulusal partileri olmayan bir ülkede ulusal ve şeffaf seçim de mümkün değildir.

Seçim, halkın iradesini demokratik bir sistemde gösteren bir araçtır. Şeffaf ve adil bir seçim yapılması planlandığı ölçüde, devletin meşruiyeti, siyasi istikrar ve ülkedeki halk

egemenliği güçlendirilir. Kuşkusuz, şeffaf ve adil seçimin yapılması, doğrudan hükümetlerin meşruiyeti ile bağlantılıdır. Özgür ve adil bir seçim, demokratik sistemin büyük ihtiyacıdır. Özgür ve adil seçimler siyasi özgürlük, eşitlik ve şeffaflık gerektirir. Yukarıda belirtildiği gibi, seçimler demokrasinin ana sütunlarındandır. Çünkü seçimde, demokrasinin diğer bileşenlerini görebiliriz. Mesela eşitlik, demokrasinin önemli bir ilkesidir ve bu eşitliği, seçimlerde belirgin bir şekilde görebiliriz. Seçimde, cumhurbaşkanından ülkenin sıradan kişisine kadar herkesin eşit oy hakkı vardır. Bu sebeplerden dolayı seçim ve eşitlik demokrasinin temel ilkelerindendir.

Afganistan'da 1965 ve 1969 yıllarında milletvekillerini seçmek için seçim yapılmıştı (NDİ, 2014, s. 1). Savaş sonrası Afganistan'da ilk kez 2004 yılında seçim yapıldı ve Hamid Karzai Afganistan Cumhurbaşkanı olarak seçildi. Etnik kökenli partiler her zaman seçimleri etkileyebilir ve seçimlerin etniğe dayalı olarak yapılmasına ve siyasi rekabetlerin de etnik yönelimlerle yapılmasına neden olur. Bununla birlikte, kabile kültürünün egemen olduğu bir toplumda, etnik eğilimleri olan insanlar oylarını kullanmak için ve kabile rehberine oy vermek için kendi ayaklarıyla seçime giderler. Savaştan sonra Afganistan'da birçok seçim yapılmıştır ve bunların hiçbirinin de şeffaf bir şekilde yapılmadığı en ciddi iddialar arasındadır. Afganistan'da son on yılda yapılan seçimler, dolandırıcılık ve yaygın sorunlara maruz kaldı 2014 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimi Afganistan tarihinin en kötü seçimi olarak adlandırılmıştır. Çünkü seçimi gerçekten kazanan adaya hakkı verilmemiş ve sonrasında ABD'nin müdahalesiyle bir ortak hükümet ortaya çıkmış, dolayısıyla halkın memnuniyetsizliği her geçen gün artmıştır.

Yukarıda belirtildiği gibi, Afganistan, konum itibarıyla jeopolitik ve jeostratejik bir öneme sahip olmasından dolayı, büyük güçlerin dikkatini her zaman için üzerine çekmeyi başarmış ve çok zaman büyük güçlerin saldırısına maruz kalmıştır. Afganistan coğrafi bakımından Asya kıtasının ortasında, Asya'nın anahtarı ve kalbi hükmünde yer almaktadır. Afganistan doğal kaynaklar açısından zengin bir ülkedir, ancak uzun yıllar boyu devam eden savaşlar bu ülkeyi dünyanın en fakir ve istikrarsız ülkesine çevirmiştir.

Afganistan'da iç savaşlar sırasında demokrasi sistemi bulunmamaktaydı ve son zamanlar da yani 11 Eylül saldırılarından sonra Afganistan'da yeni devlet kuruldu ve yeni

devletin önemli görevlerinden biri de demokrasinin kurumsallaştırılması oldu. Demokrasinin kriterleri göz önüne alındığında, son 20 yılda Afganistan sisteminde demokratik sistemin bazı işaretlerini görebiliriz; yani sistem ilkesi ile ilgili genel seçimleri yapmak, anayasa'nın taslağını hazırlamak, cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri Afganistan'da ulusal egemenliğin inşasında önemli adımlar olarak sayılmaktadır. Afganistan'daki yeni siyasi ve seçilmiş siyasal sistemden 17 yıl geçmesine rağmen ve ülkede ekonomik sistemi kurmak ve dengelemek için her yıl milyarlarca dolar dünya ülkeleri tarafından yardım olarak gelmesine rağmen, ülkenin ekonomik durumunda herhangi bir değişiklik olmamıştır ve giderek kötüleşmektedir. Siyasi partilerin varlığı ve siyasi özgürlüklerin nispi düzeyi Afganistan'da demokrasinin gerçekleşebileceğini gösterirdi, ancak sosyal, kültürel ve ekonomik koşulların genel zayıflığı, aynı zamanda, uzun süreli etnik çatışmalar, siyasi çatışmalar, siyasi istikrarsızlık, ülkede kapsamlı güvenlik eksikliği ve son olarak da ülkenin Taliban Örgütü tarafından ele geçirilmesi demokratik bir sistemin kurulmasına mani olmuştur.

3.3. Afganistan ve Göç

Göç her zaman önemli bir toplumsal değişim nedenidir. Ülke içinde kırsal alandan kentsel alana göç, daha iyi iş bulma ve ekonomik koşullarını iyileştirme için yapılır. Aynı şekilde düşük gelir düzeyine sahip ülkelere, geliri daha iyi ülkelere de dış göç olabilmektedir. Gelişmemiş bir toplumdan modern bir topluma göç edildiğinde, yaşam koşulları ve yaşam tarzı değişecektir, bu yüzden göç her zaman bireyler için bir seçenek olabilir.

Tarihsel kimliği göç kavramı ile özdeşleşen Afganistan halkının ilk göçü için kesin bir tarih elde edilememektedir, ancak Afganistan'ın çağdaş tarihinde ortaya çıkan göç hareketleri, nedenleri ve etkilerinden bahsedilebilmektedir. Afganistan'ın çağdaş tarihinde ilk toplu göç 1860 yılında Avustralya'ya gerçekleşmiştir. Karada Develer ve Katırlar, suda gemiler nakliye aracı olarak kullanılan bu göç sürecine katılan yaklaşık 70 ailenin yolculuğu aylar sürmüştür. Avustralya'ya iş amacıyla göç eden bu Afganistanlılar, Avustralya'da İslam'ın yayılmasında ve ticari malların taşınmasında önemli kaktıda

bulunmuşlardır (İrfani, 2018). Avustralya’da yaşayan Afganistanlı göçmenler ilk Afganistanlı göçmen grubu değildir, çünkü o tarihten çok önce Afganistanlılar Orta Asya, Hindistan, İran ve Irak’a gitmişler ve orada sonsuza kadar yerleşmişlerdir.

Önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi Afganistan’da göç hareketlerine göz attığımızda yirminci yüzyılın son çeyreğinden beri dört büyük göç dalgası ortaya çıkmıştır ve dördüncü göç dalgası da 2021’in ikinci yarısından itibaren Taliban’ın ikinci kez iktidara gelmesiyle başlamıştır. Birinci göç dalgası, Aralık 1979’da Sovyetler Birliği’nin Afganistan’a müdahalesi ile başlamıştır. Afgan-Sovyet savaşı şubat 1989’a kadar, yaklaşık 9 yıl süren bir savaştır. Bu savaşta iki milyona yakın Afganistan halkı canlarını kaybetmiştir ve 8 milyona yakın kişi de yerlerinden edilmişlerdir. Afganistanlı mültecilerin büyük bir kısmı Pakistan’a sığınırken, yaklaşık 4 milyon mülteci de İran’a sığınmıştır ve bunların az bir kısmı ise Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerine geçebilmişlerdir. İkinci göç dalgası Afganistan başkenti Kabil’in 1996 yılında Taliban örgütü tarafından işgal edilmesiyle başlamıştır. Sovyet işgalinin sona ermesinin ardından ülkede içsavaşlar devam ederken Taliban Örgütü kuruldu. Taliban örgütü, Sovyete karşı savaştan bütün mücahid liderlere ve onlara bağlı olan partilere karşı savaş ilan etti. Yine bu savaşlardan en çok etkilenen Afganistan’ın tarafsız halkı oldu. Afganistan-Sovyet savaşının sona ermesinden sonra ülkeye geri dönüş yapan mülteciler, savaş nedeniyle bir daha yerlerinden edildi, sonuçta ikinci göç dalgası ortaya çıktı. Yirmibirinci yüzyılın başında ABD, Afganistan’a saldırı düzenledikten sonra yeni bir göç dalgası ortaya çıktı, bu yeni ya da üçüncü göç dalgasının çekici faktörlerinden biri olarak ve etkileyicisi olarak Irak ve Suriye savaşı takip etmektedir. Afganistan 15 Ağustos 2021’de ikinci kez Taliban Örgütü tarafından ele geçirildikten sonra, Afganistan’ın önceki devletine hizmet eden, Taliban’a karşı savaştan, Cumhuriyet ve demokrasiye taraftar olan insanların ülkeden çıkmaya çalışmaları ile birlikte dördüncü göç dalgası başlamıştır.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde Afganistan, dünyanın en çok göç veren ülkesi olarak bilinir, çünkü dünya göçmenlerinin üçte birinden fazlası Afganistanlı göçmenlerden oluşmaktadır. SSCB işgali sırasında 8 milyona yakın Afganistanlı, göçmen ve mülteci olarak yurtdışında yaşasa da 1988 ve 2000 yılları arasında BMMYK’nin yardımıyla 4,6

milyon insan Afganistan'a geri dönmüştür (Arıncı & Zaman, 2018, s. 680). Bütün bunlara rağmen 2001 yılına kadar dünyadaki göçmenlerin yüzde 40'ı (yaklaşık 5 milyon) Afganistan vatandaşlarından oluşmuştur. Son yirmi yılda yeni demokrasi sistemi ve yeni devletin kurulmasına rağmen, can ve mal güvenliği gibi birçok nedenler den dolayı yine de Afganistan yaklaşık 5 milyon mülteci ve göçmeni ile dünyanın en çok göçmen üreten ülkelerinden sayılmaktadır.

Afganistan'ın sosyal ve siyasi krizleri ve birbirini takip eden savaşların ardından, Afganistan halkının göçü her gün yoğunlaşıyor. Yıllardır devam eden Afganistanlıların göçü 2021 yılında Türkiye ve Avrupa'ya yönelik daha da yoğunlaşmaktadır. Türkiye coğrafi konumu sebebiyle, Avrupa Birliği ülkelerinde yaşamını sürdürmek isteyen göçmenler için transit bir ülke olarak biliniyorsa da bazı göçmenler için hedef ülke konumundadır. Afganistan halkının Türkiye'ye ilk göçüne göz attığımızda, 39 yıl önce Afgan-Sovyet savaşı sırasında (1982 yılında) Pakistan üzerinden Birleşmiş Milletler tarafından tahsis edilen uçaklarla Türkiye'ye getirilen ve farklı iller ve kentlere yerleştirilen, aralarında çocuk ve kadınların da bulunduğu Afganistan Türklerinin göçü, Afganistanlıların Türkiye'ye ilk resmi ve toplu göçü olarak kabul edilmektedir (Şimşek, 2021, s. 1). SSCB işgali sona erdikten sonra içsavaşlardan etkilenen ve ülkeyi terk etmek zorunda kalan Afganlar'ın yine de çoğunluğu Pakistan ve İran'a sığınırken bir kısmı da yasadışı şekilde kaçak yollardan Türkiye'ye düzensiz göçmen olarak giriş yapmıştır.

Tablo 4: Türkiye Cumhuriyeti Göç İdaresi verilerine göre Türkiye'de yıllara göre yakalanan düzensiz Afganistanlı göçmenler;

Yıl	Sayı
2014	12248
2015	35921
2016	31360

2017	45259
2018	100841
2019	201437
2020	50161
2021	70252
2022	115775
2023	68687
2024(Ocak- Ağustos)	37452
Not: Genel olarak ülke içinde herhangi bir resmi kaydı bulunmayan düzensiz göçmenlerin sayısı bilinmemektedir.	

Kaynak: (Türkiye Göç Raporları, 2016-2024)

Yukarıda belirtildiği gibi 1988 ve 2000 yıllar arasında BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) Yardımıyla Pakistan ve İran'a sığınan göçmenler ve mültecilerin birçoğu ülkeye geri dönmüştür. Yirmibirinci yüzyılın başında Amerika Birleşik Devletleri saldırısı ve ardından Taliban örgütünün saldırılarından kaynaklanan göç sürecine katılan Afganistanlıların bir kısmı yine Türkiye'yi transit ve hedef ülke olarak tercih etmiştir ve bir daha Türkiye'deki Afganistanlı göçmen ve mülteci sayısı artmaya başlamıştır. 2021 yılının ikinci yarısına kadar Türkiye'deki Afganistan'lı göçmenlerin sayısı en az 500 bin kişi olduğu tahmin edilmektedir (Yazıcıoğlu & Karabulut, 2021, s. 12). (BMMYK) 2020 yılı Küresel Eğilimler Raporu'na göre, 3.7 milyon mültecinin yaşadığı ülke olarak Türkiye, 7 yıldır dünyanın en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundadır. (BMMYK) raporuna göre, Afganistan dünyanın en çok mülteci üreten ülkeleri arasında üçüncü sırada yer almaktadır (UNHCR, 2021, s. 2-3).

Ağustos 2021’de Afganistan yönetimi Taliban örgütüne geçtiği andan itibaren, İran, Pakistan, Türkiye ve Avrupa ülkelerine Afganistanlı göçmen akımı yasal ve yasadışı yollardan hızla artmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) verilerine göre, 2020 yılı sonu itibarıyla Taliban örgütünün saldırıları nedeniyle Afganistan’da evinden edilen kişilerin sayısı yaklaşık 5 milyondur. Uluslararası Göç Örgütü’nün Afganistan’da evlerini terk edenlerin izlediği Displacement Tracking Matrix göstergelerine göre, her hafta 20-30 bin Afganistan vatandaşı ve 600-700 Afganistanlı aile yurtdışına çıkmaktadır (Şimşek, 2021, s. 2). Bu oran 2021 yılının ikinci yarısında ABD ve NATO güçlerinin ülkeden çekilmesi ve yönetimin Taliban örgütüne geçmesiyle beraber iki katına çıkmış olabilir.

3.3.1. Konya’daki Afganistanlı Göçmenlerin Özellikleri

Göç, menşe ve hedef topluluğun nüfusu, göçmenlerin özellikleri ve statüsü üzerinde farklı bir etkiye sahiptir. Göç, hedef topluluktaki nüfusu artırabilir ve menşe topluluğun nüfusunu azaltabilir. Nüfus kompozisyonundaki yaş, cinsiyet, etnik köken ve diğer özellikler açısından göç veren ve göç alan topluluklardaki değişiklikler de göçün önemli etkilerinden sayılır. Bu değişikliklerin tümü göç akımlarının boyutuna, hızına ve göçmenlerin özelliklerine bağlıdır. Sosyolojik olarak göç, göç alan toplulukta çoğulculuğu güçlendirebilir ve aynı zamanda kültürel normları, değerleri ve kalıpları aktarmanın önemli bir yolu olabilir. Sermaye transferleri ve ekonomik üretim yeteneği üzerindeki etki, göçün dolaylı sonuçlarının örnekleridir. Yukarıda belirtildiği gibi göç, göçmenlerin özellikleri üzerinde de büyük bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla üçüncü bölümün sonunda Konya’daki Afganistanlı mültecilerin özelliklerini ele almaktayız.

Afganistanlı göçmenler uzun yıllardır Konya’da yaşamaktadırlar ve bu süre içerisinde yerel halkla birçok temasta bulunmuşlar, dostluk ve akrabalık ilişkileri olmuş ve yaşadıkları bölgenin çeşitli demografik, ekonomik ve sosyal boyutları üzerinde etkileri olmuştur ve kendileri de Konya toplumunun ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarından etkilenmektedirler. Genel olarak Türkiye’de ve özel olarak Konya ilinde iki grup Afganistanlı göçmen yaşamaktadır. İkamet izin kartı olan ve mülteci kimliği olan Afganistan vatandaşları ilk grupta yer almaktadır ki bunların çoğunluğu aileleriyle birlikte veya öğrenci şeklinde hayatlarını sürdürmektedirler. İkinci gruptaki Afganistanlı mülteciler

düzensiz göçmen olarak yasadışı yollardan Türkiye'ye giriş yapmış ve mülteci statüsüne girmeyenlerdir ki bunların birçoğunu bekâr işçiler oluşturmaktadır.

Kendi ülkesini terk ederek Konya'da yaşamakta olan Afganistanlılar'ın özellikle yukarıda belirttiğimiz ikinci grupta yer alanların çoğunluğunu 18-30 yaş aralığında olan gençler oluşturmaktadır. Konya'daki Afganistanlı mültecilerin büyük bir kısmı çiftçilik ve hayvancılık işlerinden az çok anladıkları için bu alanda eleman olarak çalışmaktadırlar. Şehir merkezinde yaşayan Afganistanlı mülteciler de restoran, lokanta ve fabrika gibi yerlerde çalışmaktadırlar ve az bir kısmı ise günlük işlerinde kazanan yevmiyeleri ile hayatlarını sürdürmektedirler.

Dünya'nın en kötü eğitim sistemine sahip olduğu kayıtlara geçen Afganistan'dan gelen mülteci ve sığınmacıların eğitim durumu da yukarıdaki bölümlerde belirtilen verilerden (Afganistan nüfusunun sadece yüzde 28,7'si, erkeklerin yüzde 42'si ve kadınların yüzde 12'si okuma yazma biliyorlar) çok bir farkı yoktur. Bu verilerden aldığımız sonuca göre Afganistan kadınları erkeklere göre daha az okuma yazma biliyorlar, bununda belli sebepleri vardır. Afganistan eğitim sisteminin kötü olduğu kadınların okuma yazma oranının çok düşük olmasının sebeplerinden biri olabilir ama en çok Afganistan gelenekleri kadınların eğitimsiz kalmalarına sebep olmaktadır, tıpkı Afganistan kadınlarının son üç yılda eğitimden ve işten men edildikleri gibi.

Afganistan halkının gelenekleri onların eğitim alanını etkilemesi gibi Afganistan mültecilerinin aile yapısını da etkilemektedir, Konya'da ikamet eden Afganistanlı mülteci aileler daha çok geniş aile tipine sahiptir. Yetki ve egemenliğin erkeklere ait olduğu bu aile tipinde, aile düzeni, çocukların eğitimi ve aile fertlerinin sosyal ve kültürel etkinliklere katılımı gibi birçok konuda kadınların hiçbir söz hakkı olmayabilir. Kadınlar dışarı çıkarken bile ev erkeğinden izin almaları gerekmektedir. Afganistan'ın kırsal kesimlerinde kadınların dışarıda çalışmaları geleneklere göre uygun olmadığı düşünülmektedir. Son 20 senede Afganistan'da çok eksikleri olsada demokratik bir devlet kurulmuştu, televizyonlar özgür bir şekilde yayınlarına devam etmekteydi, okullar/üniversiteler faaliyet etmekteydi ve birçok alanda Afganistan halkı bilgi sahibi olmuştu, bunlara rağmen kadınlara eşleri ve ev büyükleri tarafından dışarıda çalışmaları için izin verilmemektedir. Konya'daki

Afganistanlı mültecilerinin bir kısmının bakış açısı biraz değişmiş olsada yine büyük bir kısmı hala kadınlarını dışarıda çalıştırmamaktadırlar. Geniş aile tipinin yaygın olduğu Konya'daki Afganistanlı aileler en az 3 veya 4 çocuk sahibidirler. Dolayısıyla Afganistanlı mültecilerin hanehalkı en az 5 veya 6 kişiden oluşmaktadır. Hanehalkı sayısı yüksek ve ekonomik durumu iyi olamayan birkaç aile bazen bir evde oturmak zorunda kalıyorlar, böyle bir durumda aynı çatı altında yaşayan hanehalkının sayısı bazen 10dan fazla olabiliyor.

Konya'da yerleşen Afganistanlı mültecilerin giyim tarzına bakıldığında yerel halkın kıyafetinden farklı görünmektedir ama genel olarak mültecilerin ve yerel halkın dini inançları aynı olduğundan dolayı ve çoğunluğun kapalı giyim tarzına sahip oldukları için birtakım benzerlikleri de ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Afganistanlı mülteciler özel olarak giyim kuşam konusunda ve genel olarak Konya kültürüne uyum sağlama konusunda zorlanmamaktadırlar.

4. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Toplamda 30 kişilik katılımcı grubunun 17'si erkek, 13'ü ise kadındır. Mezhep açısından bakıldığında, 24 kişi Sünni-Hanefi mezhebine bağlıyken, 6 kişi ise Şii mezhebine mensuptur. Katılımcıların etnik gruplarına baktığımızda, sırasıyla Özbek, Tacik, Türkmen ve Peştunlardan oluştuğu görülmektedir. 5 kişi 18-25 yaş grubunda, 14 kişi 26-35 yaş grubunda, 6 kişi 36-45 yaş grubunda ve 5 kişi ise 46 yaş ve üstü grubunda yer almaktadır. Katılımcı göçmen ailelerden 3'ü son bir yıl içinde Türkiye'ye, Konya iline gelmiştir. 8 aile yaklaşık 3 yıldır Türkiye'de, Konya ilinde ikamet etmekte, 19 aile ise 3 yıldan fazladır Konya ilinde ikamet etmektedir.

Tablo 5: Araştırmaya Katılan Afganistanlı Göçmenlerin Temel Özellikleri

Değişkenler	Alt Kategori	Sayı
Toplam Katılımcı Sayısı		30
Cinsiyet	Erkek	17
	Kadın	13
Mezhep	Sünni-Hanefi	24
	Şii	6
Yaş Grupları	18-25 yaş	5
	26-35 yaş	14
	36-45 yaş	6
	46 yaş ve üzeri	5
Konya'da İkamet Süresi (Aile Sayısı)	Son 1 yılda gelen	3
	Yaklaşık 3 yıldır ikamet eden	8
	3 yıldan fazla süredir ikamet eden	19

Öğrenim Durumu	Üniversite	4
	Lise	5
	Ortaöğretim ve İlköğretim	9
	Okuryazar değil	12

Katılımcılardan 2'si restoranda garson olarak çalışırken, 7'si Konya sanayisindeki farklı firmalarda ve fabrikalarda istihdam edilmektedir. Bir kişi telefon aksesuarları satışıyla uğraşırken, bir başka kişi ise bakkal dükkânı açarak ailesine ekmek parası kazanmaktadır. Diğer katılımcılar ise inşaat işleri gibi günlük işlerde çalışmaktadır. Kadın katılımcılardan sadece bir kişi haftada 3 gün temizlik işlerinde çalışırken, diğerleri ise ev hanımı olarak yaşamlarını sürdürmektedir.

Tablo 6: Katılımcıların istihdam durumu

İstihdam Durumu	Kategori	Sayı
Erkekler	Restoranda garson	2
	Sanayi/fabrika işçisi	7
	Telefon aksesuar satışı	1
	Bakkal dükkânı işletmecisi	1
	Günlük inşaat işleri	6
Kadınlar	Temizlik işçisi (haftada 3 gün)	1
	Ev hanımı	12

Göçmenlerin büyük bir kısmı, düşük ücretlerle çalıştırıldıklarını ifade etmektedir. Katılımcı göçmenlerden 6'sı ekonomik sıkıntılar ve işsizlik, 5'i güvenlik sorunları ve işsizlik, 12'si güvenlik kaygıları, 6'sı Taliban baskısı ve 1'i ise eğitim nedeniyle ülkelerini terk etmiştir. Göçmenlerden 22'si doğrudan İran üzerinden Türkiye sınırlarına giriş yapmış, 7'si ise önce Pakistan'a, ardından İran'a geçmiş ve son olarak Türkiye sınırlarına

ulaşmıştır. İki kişi ise yasal yollarla, vize alarak Türkiye'ye giriş yapmıştır. Göçmenlerin birçoğu, İran'a geldikten sonra bir süre ülkenin çeşitli şehirlerinde ikamet ettiklerini ve bazıları ise yol masraflarını karşılayabilmek için farklı işlerde kısa süreli çalışmak zorunda kaldıklarını ifade etmektedir. Afganistanlı göçmenlerin büyük çoğunluğu, Türkiye Cumhuriyeti'ne ilk olarak Van ili üzerinden yasa dışı yollarla giriş yapmaktadır. Göçmenlerin bir kısmı, Van'a giriş yapıp birkaç gün dinlendikten sonra veya aynı gün Konya'ya yönelmiştir. Bir kısmı ise önce Ankara'ya, ardından Konya'ya geçiş yapmıştır. Mültecilerin birçoğu, dost, akraba ve iş imkânları gibi sebeplerle Konya'yı tercih ederken, diğer bir kısmı ise BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) ofisine başvurarak sığınmacı belgesi almış ve BMMYK tarafından Konya'ya yönlendirilmiştir.

Mülakatların büyük bir kısmı, göçmenlerin evlerinde gerçekleştirilmiştir. Mülakat öncesinde bütün katılımcılara, çalışma ile ilgili tüm bilgiler sözlü olarak aktarılmıştır. Mülakatların tamamlanmasının ardından elde edilen veri ve bilgiler, araştırma bulguları kapsamında dört başlık altında bir araya getirilmiştir: 'Göç Süreci ve Göç Deneyimi', 'Aile ve İlişkiler', 'İş Hayatı ve Mesleki Uyumluluk' ve 'Toplumsal Uyum ve Sosyal Entegrasyon Süreçleri'. Bu mülakatların amacı, göçmenlerin göç deneyimlerini, inançlarını ve duygularını keşfetmek ve anlamaktır. Bu doğrultuda, katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar çerçevesinde elde edilen bulgular olduğu gibi aktarılmaya çalışılmıştır.

Tablo 7: Temalar ve alt kodlar

Göç Süreci ve Göç Deneyimi	Aile ve İlişkiler	İş Hayatı ve Mesleki Uyumluluk	Toplumsal Uyum ve Sosyal entegrasyon Süreçleri
*Sosyal ağların rolü *Göç yolculuğunda fiziksel zorluklar ve hayatta kalma mücadeles	*Erken evlilikler *Çocuk sayısı ve eğitim zorlukları *Göçün aile ilişkilerine etkisi	*Göçten önceki meslek ve göçten sonraki iş hayatı *Meslek uyumsuzluğu *İş hayatındaki	*Entegrasyon süreci *Dil öğrenme ve yeni bir yaşam tarzına uyum zorlukları *Kültürel uyum ve

*Göçün temel nedenleri *Kadınların durumu *Türkiye'nin çekiciliği *Avrupaya göç hedefi *Göçmenlerin yasal statüleri	*Kadın-Erkek eşitliği ve kadınların toplumsal konumu	zorluklar ve ekonomik sıkıntılar *Kadınların çalışma durumu *Çalışma saatleri ve düşük ücretler *Sosyal güvence, sosyal yardım eksiklikleri ve kimlik sorunu *İş bulma imkanları ve güvenlik	kimlik dengelemesi *Nesiller arası kültürel farklılıklar *Yeni toplumda iletişim ve engeller *Entegrasyon sürecinde destek ihtiyacı *Yerel halkla ilişkilerde olumlu ve olumsuz deneyimler
---	--	--	--

4.1. Göç Süreci ve Göç Deneyimi

Yirmibirinci yüzyılı, daha iyi ekonomik ve sosyal koşullar elde etmek için insanların diğer ülkelere büyük çaplı göçler yaptığı bir çağ olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde, pek çok insan ya toplu halde ya da bireysel olarak, daha iyi bir gelecek arayışıyla kendi ülke ve yurtlarını terk etmiştir. Bu kişilerin çoğu, kendi ülkelerinde ideal yaşam koşullarına sahip olmayan ve hayal kırıklığına uğramış bireylerdir. Bazıları ise güvenlik sorunları ve istikrarsızlık nedeniyle yurtlarını terk etmek zorunda kalmıştır. Bunlar, başka bir ülkede kendileri veya aileleri için daha güvenli, uygun yaşam koşulları ve parlak bir gelecek sağlayabileceklerini düşünmektedir.

Göç deneyimi, oldukça büyük ve kapsamlı bir tecrübe olup derin bir anlayış ve kavrayış gerektirir. Araştırmaya katılan mültecilerin göç deneyimine bakıldığında göçmenlerin büyük çoğunluğu, Afganistandaki yaklaşık 50 seneden beri devam eden savaşlar ve istikrarsızlık nedeniyle en az bir kere komşu ülkeri olan Pakistan ve İran'a sığınmış veya göç etmiştir. Savaşlar nedeniyle Pakistan'a göç edenlerin çoğunluğunu, mezhepleri Sünni (Hanefi) olan Peştunlar, Tacikler ve Özbekler oluştururken, İran'a

sığınanların büyük kısmını Hazara kökenli Şiiler oluşturmuştur. Göçmen ailelerin bir kısmı Afganistan ve komşu ülkeler arasındaki göç tecrübesini ikinci ve üçüncü kez tekrarlamıştır. Araştırma verilerine göre son yıllarda Türkiye cumhuriyetine göç eden Afganistanlı göçmen ailelerin 7'si ilk Pakistan'a ardından İran'a ve son olarak da Türkiye'ye mülteci olarak giriş yapmıştır, 22'si İran İslam Cumhuriyeti toprakları üzerinden Türkiye Cumhuriyetine gelmiş ve bir kişi ise direk hava yollarıyla Türkiye'ye giriş yapmıştır. Katılımcıların verdiği yanıtlara göre, Afganistanlı göçmenlerin sosyal ağlar aracılığıyla edindikleri bilgiler doğrultusunda Türkiye'yi hedef ya da transit bir ülke olarak tercih etmeleri dikkat çekmektedir. Özellikle son yıllarda Pakistan, İran ve hatta Türkiye hedef ülke olmaktan ziyade transit ülke olarak kullanıldığı görülmektedir.

4.1.1. Sosyal Ağların Rolü

Afganistanlı göçmenlerin göç sürecinde sosyal ağlar, önemli bir bilgi kaynağı ve destek mekanizması olarak rol oynamaktadır. Göçmenler, daha önce göç etmiş akraba veya arkadaşlarının önerileri ve yardımları sayesinde Türkiye'yi tercih etmektedir. Elde edilen verilere göre de Afganistanlı göçmenlerin Türkiye'ye gerçekleştirdikleri göçler ve Türkiye içinde Konya'yı tercih etmeleri, doğrudan ilişkiler ağı teorisi ve sosyal ağlarla bağlantılıdır. Göçmen ilişkiler ağı, menşe ülke ile yerleştikleri yeni ülkelerde yeni göçmenler, eski göçmenler ve göçmen olmayanlar arasında ortak köken, akrabalık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır (Abadan-Unat, aktaran Çağlayan, 2006, s. 85). Görüşmecilerden aktarılan verilere göre, Afganistanlı göçmenler arasındaki bu bağlantılar oldukça güçlüdür. Afganistan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin çoğu, bu sosyal ağlar aracılığıyla önce İran'a ardından Türkiye'ye giriş yapmıştır. Göçmen ilişkiler ağı, yeni gelen göçmenlerin iş bulma süreçlerini kolaylaştırarak göçmenliği daha güvenilir bir gelir kaynağı haline getirmektedir. Bu ağ, göçmenlerin birbirleriyle kurduğu akrabalık ve dostluk bağları sayesinde göç risklerini azaltmalarına yardımcı olur.

4.1.2. Göç Yolculuğunda Fiziksel Zorluklar ve Hayatta Kalma Mücadelesi

Afganistan'dan yasa dışı yollarla Pakistan ve İran üzerinden göç eden aileler, zorlu bir süreç yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Sınır geçişlerinde askerler tarafından defalarca geri çevrildiklerini, tehlikeli ve zorlu dağ yollarında yürümek zorunda kaldıklarını, yolculuk boyunca yetersiz beslendiklerini ve barınma için kötü koşullardaki evlere yerleştirildiklerini belirtmişlerdir. Bu süreçte hem fiziksel hem de psikolojik olarak ciddi zorluklarla karşılaştıklarını dile getirmişlerdir. Bir kadın katılımcı, göç deneyimine ilişkin yöneltilen soruya şu şekilde yanıt vermiştir: *“Yasadışı yollardan önce Pakistan’a, ardından İran’a ve son olarak Türkiye’ye mülteci olarak geldik. Sınırdan geçerken, askerler tarafından yakalanmamak için beş kez geri dönmek zorunda kaldık. Dağları ve dereleri geceleri yürüyerek geçtik. En son geçmeyi başardık. Göç sürecinde çok zorluk çektik, yollar çok tehlikeliydi ve yolculuk oldukça riskliydi” (K11).*

Katılımcıların büyük bir kısmı, göç sürecinde karşılaştıkları fiziksel zorlukların ve temel ihtiyaçlara ulaşamamanın en travmatik deneyimlerden biri olduğunu belirtmiştir. Özellikle sınır geçişleri sırasında insan kaçakçılarının kontrolsüz uygulamaları, can güvenliğini tehdit edici boyutlara ulaşmıştır. Araştırmaya katılan 42 yaşındaki bir erkek katılımcı, İran'dan Türkiye'ye geçiş sürecinde yaşadıklarını şu sözlerle aktarmıştır: *“İran sınırında yolculuk yaparken, kaçakçılar 12 kişilik bir minibüse 60 kişiyi sığdırmıştı. Nefes alamamaktan az kalsın boğuluyordum. İran'dan Türkiye'ye gelmemiz 15 gün sürdü. Anlaştığımız kaçakçı, her gece yerimizi değiştirerek polise yakalanmamamızı sağlamaya çalıştı. Dağlık yolları geçerken eşim düştü ve ayağı kırıldı. Yolda araç bulamadığımız için eşimi sırtımda taşımak zorunda kaldım. Üç gece ve üç gün boyunca hiçbir şey yiyemedik. Kaçakçımız, 24 saatte bir kez bir parça ekmek veriyordu” (E6).*

Yukarıdaki ifade edilen deneyimler, göç sürecinde karşılaşılan insanlık dışı koşulların çarpıcı bir örneğini sunmaktadır. Katılımcının, 12 kişilik bir araca 60 kişinin sığdırılması sonucu nefes alamayacak duruma gelmesi, kaçak yollarla göç eden bireylerin yaşamlarının nasıl riske atıldığını göstermektedir. Ayrıca, eşinin ayağının kırılması ve onu

sırtında taşımak zorunda kalması, göçmenlerin yalnızca kendi değil, aile bireylerinin de sorumluluğunu taşıdığı zorlayıcı bir sürece işaret etmektedir. Yiyecek erişiminin ciddi biçimde kısıtlı olması ve sadece 24 saatte bir parça ekmek verilmesi ise, bu yolculuğun hayatta kalma sınırlarında gerçekleştiğini göstermektedir. Katılımcının ifadesi, göçün yalnızca politik ya da ekonomik değil, aynı zamanda fiziksel bir mücadele olduğunu da ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, bu anlatı, göç deneyimlerinin çoğu zaman insan hakları ihlalleriyle iç içe geçtiğini ve göçmenlerin yaşamsal riskleri göze alarak bu yolculuklara çıktığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

4.1.3. Göçün Temel Nedenleri

Türkiye'ye göç eden Afganistanlı ailelerin göç nedenleri farklılık göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu güvenlik sorunları, ekonomik zorluklar ve işsizlik nedeniyle ülkelerini terk etmişken, 20 yaşındaki bir genç kadının göç nedeni ve göç deneyimleri diğerlerinden farklılık göstermekte ve araştırmacının dikkatini çekmektedir. Genç katılımcı, göç nedenini ve deneyimlerini şu şekilde aktarmıştır: *“Baba evinden sevdiğim adamla kaçarak evlendim. Kaçak evliliğin ardından ailemin benim hakkımda öldürme kararı aldığını duydum ve bu nedenle eşimle birlikte ülkeyi terk etme kararı aldık. İlk olarak İran'a kaçtık ve bir süre orada yaşadık. Ancak İran'da kendimizi güvende hissetmiyorduk; ailem peşimize adam göndermişti ve her an bizi bulabilirlerdi. Türkiye'ye gitmek hem daha kolay hem de daha mantıklı geldi, bu yüzden Türkiye'ye doğru yola çıktık” (K5).*

Katılımcının ifadesi, zorunlu göçün arka planında yalnızca istikrarsızlık, yoksulluk ya da devlet baskısının değil, aile içi baskısı, geleneksel namus anlayışı ve kadına yönelik şiddet ölüm tehdidi gibi sosyokültürel faktörlerin de etkili olduğunu göstermektedir. Kadının, kendi iradesiyle yaptığı evlilik nedeniyle ailesi tarafından tehdit edilmesi ve bu tehdidin can güvenliğini tehlikeye atacak düzeye ulaşması, kadınların bazı toplumsal yapılarda yaşam hakkının bile sorgulanabildiğine işaret etmektedir. 35 yaşındaki okuryazar olmayan bir erkek katılımcı "Ülkenizi neden terk ettiniz?" sorusunu şu şekilde

yanıtlamıştır: “2014 yılında Taliban örgütü ile Afganistan’ın eski hükümeti arasındaki çatışmalar şiddetlenince, evimizin çevresi savaş alanına dönüştü. Köyde kalsaydık, komşularımız gibi yaralanabilir ya da ölebilirdik. Sürekli devam eden savaş, güvensizlik ve işsizlik bizi çok zor durumda bıraktı” (E3).

(K3) ve (E6) Katılımcıların aktardıklarına göre, mezhepsel kimlik, yaşanan coğrafyada bireylerin güvenliğini doğrudan etkileyen bir unsur haline gelmiştir. Özellikle dini kimlik nedeniyle hedef alınan topluluklara yönelik bombalı saldırıların cami, pazar, sosyal etkinlik ve toplantı gibi kamusal alanlarda sıkça gerçekleştiği belirtilmiş; bu durum, Şii bireyler açısından toplumsal alanlarda bulunmanın dahi bir risk haline geldiğini göstermektedir. Mezhepsel ayrımcılığın bu denli şiddetli bir şekilde yaşanması, sadece sosyal dışlanmaya değil, aynı zamanda hayati tehlikelere ve zorunlu göçe yol açan bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Yukarıda belirtildiği üzere, katılımcı göçmenlerden 6’sı ekonomik zorluklar ve işsizlik, 17’si güvenlik sorunları, 6’sı Taliban baskısı nedeniyle; bir katılımcı ise eğitim amacıyla Afganistan’dan ayrılmak zorunda kaldığını belirtmiştir. Resmi adıyla ‘Afganistan İslam Cumhuriyeti’ ve resmiyette tanınmayan ‘Afganistan İslam Emirliği’ adıyla anılan bu coğrafya, Sovyet işgalinden bu yana istikrarı bir türlü yakalayamamıştır. Yıllardır süregelen savaşlar ve siyasi istikrarsızlıkların en ağır yükünü ise Afganistan’ın savunmasız halkı çekmiştir. Afganistan’da yıllardır süren savaş ve şiddetin yıkıcı etkilerinden hiçbir birey ya da grup tamamen korunamamış olsa da, bu süreçte dini, mezhebi ve etnik azınlıklar çok daha savunmasız hale gelmiştir. Özellikle Hazaralar gibi Şii mezhebine mensup etnik azınlıklardan bahsedilebilir. Hazaralar, son 20 yılda özellikle IŞİD ve Taliban gibi radikal gruplar tarafından şiddetli saldırılara maruz kalmıştır. Afganistan’da Hazaralara ait okullara, camilere, ibadet yerlerine ve kültürel etkinliklere birçok kez intihar ve patlayıcı saldırılar düzenlenmiştir. Dolayısıyla Hazara kökenli katılımcıların büyük çoğunluğu bahsedilen güvenlik sorunlarından doğrudan etkilenmektedir.

Göçün nedenleri bireysel, toplumsal ve ülkesel faktörlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Göç ve göç nedenleri üzerine birçok teori bulunmaktadır. Katılımcıların aktardıkları verilere göre, Afganistanlı göçmenlerin göç nedenleri "İtme-Çekme Faktörleri Teorisi" ile açıklanabilir. İtme-çekme modeline göre, anavatandaki olumsuz ekonomik ve sosyal koşullar, bireylerin mevcut yaşam koşullarından daha iyi olan yerlere göç etmelerine neden olur. Bunun yanı sıra, hedef veya gelişmiş ülkelerdeki refah, ekonomik ilerleme, teknolojik gelişmeler, siyasi istikrar ve sunulan çeşitli imkânlar, bireylerin bu ülkelere doğru çekilmesine yol açar. Her bölgenin konumu, kaynakları, itici ve çekici unsurları, o bölgenin nüfusunun istikrarı veya bölgeyi terk etmelerinde önemli faktörlerdir (Çağlayan, 2006, s. 73-74; Özcan, 2017, s. 192). Tıpkı Afganistan'ın yıllardır süregelen istikrarsızlık, yoksulluk, ekonomik zorluklar ve güvenlik sorunları gibi faktörlerin, göçün itici unsurları olarak işlev görmekte ve insanların göçe zorlanmasına neden olmaktadır. Türkiye'nin ise siyasi istikrarı, teknolojik gelişmeleri, Avrupa ülkelerine geçişte en yakın ve kolay yol olması, iş imkânları ve sunduğu refah gibi çekici faktörleriyle Afganistanlı göçmenleri kendine çekmektedir.

4.1.4. Kadınların Durumu

Göç sürecinde, toplumsal cinsiyete bağlı olarak en fazla mağduriyet yaşayan kesimi kadınlar oluşturmaktadır. (K11) katılımcının aktardıklarına göre; göç yolculuğu sırasında konaklama koşulları son derece yetersiz ve mahremiyetten yoksundur. Katılımcı, kaçakçılara ait evlerde konaklamak zorunda kaldıklarını ve bu evlerde kadın, erkek ve çocuklar arasında herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, birden fazla ailenin ve bekâr erkeklerin aynı odada barındırıldığını belirtmiştir. Genç bir kadın katılımcı da benzer göç deneyimiyle ilgili zorluklarını şu sözlerle ifade etmiştir: *"2022 yılında Konya'ya geldikten sonra ev tutma imkanımız yoktu. Eşimin bir tanıdığı sayesinde yaklaşık 10 gün boyunca bekar gençlerin kaldığı bir evde onlarla birlikte yaşadık. O günler benim için çok zor geçti. Daha sonra eşim bir iş buldu ve ilk maaşımızla bir ev kiralayarak biraz da olsa normal bir hayata döndük. Kimseye, mecbur kalmadıkça yasa dışı yollarla göç etmesini tavsiye etmem"* (K5).

Bu durum, göçmenlerin yolculuk ve göç sürecinde yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal açıdan da yıpratıcı deneyimlere maruz kaldığını göstermektedir. Afganistan kültür ve geleneklerine göre, bir kadının bir erkekle normal şekilde konuşması bile yasak ve günah sayılırken, bir kızın bir yabancı erkeği sevmesi, ağır cezalar ve hatta ölümle sonuçlanabilir. Gelişmemiş toplumlarda, özellikle Afganistan’da, kadınlar hâlâ fiilen ikinci sınıf insan grubu olarak görülmektedir. Aşırı dini yorumlar, geleneksel ve modern öncesi değerlerin korunması, toplumun farklı kesimlerinde yeterli eğitim ve öğretim fırsatlarının bulunmaması ve büyük ekonomik zorluklar, bu bakış açısının en önemli nedenleri arasında sayılmaktadır. Kadın haklarının ihlaliyle ilgili olaylar ise bu nedenlerin bir sonucu olarak her gün yaşanmaktadır. Toplumumuzda, çeşitli nedenlerle büyük insan gruplarının hakları sürekli olarak ihlal edilmektedir. Burada, farklı grupların (kadınlar, erkekler, çocuklar, gençler ve yaşlılar) hakları tehdit altındadır. Temelde, bu coğrafyada tüm insanların haklarının geri kazanılması için verilen mücadele, özellikle eğitilmiş bireyler başta olmak üzere, ülke vatandaşları tarafından bir toplumsal sorumluluk olarak ele alınmalıdır. Ne yazık ki, içler acısı güvenlik durumu ve yasal bir hükümetin eksikliği, mücadeleciler insanların faaliyetlerini engellemektedir. Son yıllarda, hiçbir konuda itiraz hakkı tanınmaması nedeniyle, eğitilmiş insanların birçoğu ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Ülkede kalanlar ise ayrılmak için bir yol arayışındadır.

4.1.5. Türkiye’nin Çekiciliği

Görüşmecilerin Türkiye’yi tercih etme sebepleri incelendiğinde, bu durumun “itme-çekme teorisi” ve “ilişkiler ağı teorisi” ile açıklanabilecek verilerle desteklendiği görülmektedir. Afganistanlı göçmen görüşmeciler, Türkiye’de göçmenlere karşı tutumun İran’a kıyasla daha olumlu olduğunu ifade etmekte, İran’da çok dışlandıklarını ve kötü muamele gördüklerini aktarmaktadır. Türkiye’nin Afganistanlı göçmenler için çekici bir varış yeri haline gelmesinin sebepleri arasında, güçlü ve istikrarlı siyasi yapısı, teknolojik alandaki gelişmeleri, coğrafi konumu, iş fırsatları ve yaşam standartları gibi çeşitli avantajlar yer almaktadır. Konya’da ikamet eden Afganistanlı göçmenlere, Konya’ya giriş tarihleri ve 81 il arasında Konya’yı tercih etme sebepleri sorulmuştur. Yanıtlara göre, katılımcıların büyük çoğunluğu 2014 yılından sonra Konya’ya giriş yapmış olup, bunların

önemli bir kısmı, Afganistan yönetiminin 2021 yılında Taliban'ın eline geçmesinin ardından ülkeyi terk ederek Türkiye'ye yerleşmiştir. Katılımcılardan biri "Göç için Türkiye'yi tercih etme sebebiniz nedir?" sorusuna şu şekilde cevap vermiştir: *"Kendi ülkemden yoksulluk ve istikrarsızlık nedeniyle ayrılarak İran'a göç ettim. Ancak İran'da Afganistanlı göçmen çok fazla olduğu için, polis tarafından eziyet olurduk, çalıştığımız yerlere polis baskın yapardı ve kötü muamelede bulunurdu. Türkiye'nin, İran'a kıyasla göçmenler için daha uygun bir yer olduğunu duydum. İş ve çalışma imkânları açısından ve göçmenlere karşı tutum bakımından çok daha iyi olduğunu söylediler"* (E3).

Yukarıdaki soruya 33 yaşında olan katılımcı (E7) şu ifadelerle cevap vermiştir: *"Kültürel, dini ve dil açısından yakınlık olduğu için Türkiye'yi tercih ettim"*. Görüşmelerde, 24 yaşındaki katılımcı (K13) gibi, bazı katılımcılar, Türkiye'ye geliş amaçlarının Avrupa'ya geçiş olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu geçişin mümkün olmaması ve Türkiye'de hem güvenli bir ortam hem de iş olanaklarının bulunması nedeniyle kalmayı tercih ettiklerini aktarmışlardır. Katılımcıların ifadelerine göre, Türkiye'nin görece istikrarlı yapısı ve güvenli ortamı, özellikle aile güvenliğini önceleyen bireyler açısından önemli bir çekim unsuru oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bazı katılımcılar, ailelerinin güvenliğini sağlama amacıyla Türkiye'ye göç ettiklerini belirtmiştir (örn. E17). Bazı katılımcılar, Türkiye'yi tercih etmelerinde kültürel yakınlıkların etkili olduğunu ifade etmiştir. Özellikle Türk kökenli olan bireyler, Türkiye'de kendilerini daha ait hissedebildiklerini belirtmiştir. Ayrıca, aile üyelerinin daha önce Türkiye'ye göç etmiş olması ve onların desteğiyle gerçekleşen birleşme süreçlerinin de göç kararında belirleyici olduğu görülmektedir (örn. K2).

Türkiye, göçmenler için yalnızca coğrafi yakınlığıyla değil; kültürel benzerlikleri, görece istikrarlı yapısı, iş olanakları ve göçmenlere yönelik daha olumlu toplumsal tutumlarıyla da bölgedeki diğer ülkelere kıyasla daha çekici bir varış noktası olarak öne çıkmaktadır.

4.1.6. Avrupa'ya Göç Hedefi

Konya'da yaşayan birçok Afganistanlı göçmen, Türkiye'yi yalnızca transit bir ülke olarak görmekte ve nihai hedef olarak Avrupa'ya geçmeyi planlamaktadır. Konya'da yaşayan birçok Afganistanlı göçmen, Türkiye'yi yalnızca transit bir ülke olarak görmekte ve Avrupa'ya geçmeyi hedeflemektedir. Göçmenler, Türkiye'deki yaşam koşulları ve ekonomik zorlukların yanı sıra, Avrupa'nın göçmenlere verdiği değer, yüksek maaşlar ve mevcut ya da sağlanması beklenen aile ve sosyal destekler nedeniyle Avrupa'ya göç etmeyi arzu etmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, “Ülkenize geri dönmeyi düşünüyor musunuz?” sorusuna “Hayır” şeklinde yanıt vermiştir. Bu duruma örnek olarak 33 yaşındaki erkek katılımcı (E1)'in ifadesi verilebilir. “Üçüncü bir ülkeye gitmeyi düşünüyor musunuz?” sorusuna Katılımcı (E5) gibi görüşmecilerin büyük çoğunluğu “Evet” cevabını vermiştir. “Neden üçüncü bir ülkeye gitmeyi düşünüyorsunuz?” sorusuna, bir katılımcı şu ifadelerle cevap vermiştir: *“Evet, üçüncü bir ülkeye gitmek istiyorum çünkü burada çok zor şartlarda yaşıyorum. Çalışma iznim ve sağlık sigortam yok, çok düşük maaşlı işlerde çalışıyorum. Konya'dan başka bir şehre 2 günlük tatil için bile gidemiyorum çünkü göç idaresinden izin almam gerekiyor. Göç idaresine başvuruyorum ancak izin verilmiyor”* (E6).

Katılımcı (E6)'nın ifadesi, Türkiye'deki bazı göçmenlerin karşı karşıya kaldığı yapısal zorlukları ve hareket özgürlüğü kısıtlarını gözler önüne sermektedir. Temel haklara erişimde yaşanan sıkıntılar, göçmenlerin yaşam koşullarını sürdürülemez hale getirerek üçüncü bir ülkeye geçme arzusunu güçlendirmektedir. Türkiye'de, Konya ilinde yaşayan Afganistanlı göçmenlerin aktarımlarına bakıldığında, çoğu ailenin hedefinin Avrupa ülkelerine geçmek olduğu ve Türkiye'yi bir transit ülkesi olarak kullandıkları anlaşılmaktadır. Yukarıda bahsedilen katılımcılar, Afganistan'ın farklı bölgelerinden gelen, farklı yaşlardaki erkek ve kadınlardan oluşmaktadır ve göç sonrası, göçmenlik hayatlarına dair beklentileri de farklılık göstermektedir. Genç görüşmecilerin çoğu, Avrupa ülkelerine gitmek için fırsat ararken, daha yaşlı erkek ve kadın görüşmeciler ise Avrupa'ya gitmeye meyilli olmadıklarını ve anavatanlarının durumu iyileşirse geri dönmeyi düşündüklerini

ifade etmişlerdir. Katılımcıların birçoğu, “Afganistan’daki akraba ve dostlarınız arasında göç etmek isteyen var mı? Varsa, hedef ülke olarak Türkiye’yi tavsiye eder misiniz?” sorusuna “Evet” yanıtını vermiş, ancak göç etmek isteyen tanıdıkları ve dostlarına Türkiye’yi tavsiye etmediklerini belirtmişlerdir. Hedef ülke olarak Türkiye’yi tavsiye etmediklerinin sebeplerini ise, kaçak yollarda yaşadıkları zorluklar ve Türkiye’deki geçim sıkıntıları olarak ifade etmişlerdir.

4.1.7. Göçmenlerin Yasal Statüleri ve Uluslararası Koruma Başvurusu

Araştırmanın bu kısmında, Konya’nın merkez ilçelerinde ikamet eden Afganistanlı göçmenlerin sahip oldukları yasal statüler ele alınacaktır. Türkiye’de farklı statülere sahip Afganistan uyruklu insanlar bulunmaktadır. Katılımcılara “Konya’da hangi statüye sahipsiniz? Ya da göçmen olarak nasıl tanımlanıyorsunuz?” soruları sorulduğunda, katılımcılardan 23’ü mülteci (uluslararası koruma altında) statüsüne ve 5’i ikamet izin belgesine ya da oturma iznine sahip olduklarını belirtirken, 2’si ise uluslararası koruma kapsamında değerlendirilmek üzere başvuruda bulunduklarını, ancak mültecilik belgelerinin henüz verilmediğini ifade etmiştir.

Tablo 8: Katılımcıların Göçmenlik Statüleri

Statü Türü	Katılımcı Sayısı
Mülteci (Uluslararası koruma altında)	23
İkamet izni / Oturma izni	5
Başvuru sürecinde (Mülteci Belgesi henüz verilmemiş)	2
Toplam	30

Zulüm veya savaş nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalan ve güvenlik sorunları nedeniyle ülkesine geri dönemeyen kişiler, Türkiye’de sığınma başvurusu yapabilmektedirler. Türkiye kanunlarına göre, bu başvuru ‘uluslararası koruma başvurusu’ olarak adlandırılmaktadır (BBC Türkçe, 2024). Başvuru sonrası, başvuruda bulunan

şahıslara Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi kimlik belgesi verilir ve başvurunun kabul edilmesi durumunda mülteciye uluslararası koruma statüsü tanınır. Afganistanlı bir sığınmacı, uluslararası koruma başvurusunda bulunup olumlu sonuç elde ettiğinde, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsü verilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Göç İdaresi'nin güncel verilerine göre, 2023 yılında Türkiye genelinde en fazla uluslararası koruma başvurusunda bulunan grup, 13.068 kişiyle Afganistan uyruklu göçmenler olmuştur (Zaimoğlu, 2024, s. 1).

Son yıllarda, Afganistanlı göçmenler konusu, hem Afganistan içinde hem de uluslararası topluluklarda halkın gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Son yıllarda zirveye ulaşan, Afganistan'dan gerçekleşen eşi benzeri görülmemiş göç dalgası, birçok kişide şu soruyu gündeme getiriyor: Afgan halkının, artık ülkelerinde kalmaya tahammül edememesine neden olan şey nedir? Aslında, biz sonuçları incelemek yerine olayın asıl nedenine odaklanmalıyız. Daha fazla üzerinde durulması gereken konu, insan güvenliği ve bunun göç üzerindeki etkisidir. Bu nedenle, insan güvenliğini sağlamanın amacı, insanları varlıklarını tehlikeye atabilecek her türlü tehdide karşı korumaktır. İnsan güvenliği, devletler tarafından cinsiyet, ırk, din, mezhep, etnik köken ve diğer insani özellikler gözetilmeksizin insanlara sağlanmalıdır. Ancak günümüzde bazı devletler tarafından göz ardı edilen bu konu, dünya genelindeki göçmen sayısının artmasının başlıca nedenlerinden biri olmuştur. İnsan güvenliğinin eksikliği konusunda belirgin bir örnek, dünyayı göç problemiyle karşı karşıya bırakan Afganistan'dır. Cumhuriyet hükümetinin çöküşü ve Taliban'ın iktidara gelmesinin ardından, Taliban ile önceki hükümet arasındaki savaş sona ermiş olmasına rağmen, yine de ara sıra patlama ve intihar saldırılarıyla ilgili haberler duyulmaktadır. Sosyal eşitlik, kadınlar ve erkekler için eğitim hakkının serbestçe sağlanması, herkes için çalışma ve sosyal faaliyetlerde bulunma hakkı, bir ülkenin vatandaşlarının sosyal yaşamını sürdürebilmesi için temel önkoşullardır; ancak ne yazık ki, son yıllarda Afganistan halkı bu haklara erişimekten mahrum bırakılmıştır.

4.2. Aile ve İlişkiler

Aile, erkek ve kadının hayatlarını sürdürebilmek amacıyla kurduğu, çocuk yetiştirdiği ve ekonomik işbirliğinin yürütüldüğü, toplumun temel yapı taşı ve en küçük birimdir (Kıray & Yasa, aktaran Ünsal, 2022, s. 87). Aile, insanın içinde bulunduğu ilk ve en önemli sosyal çevredir (Turgut, 2017, s. 94); birçok inanç, düşünce ve davranış aile ortamında şekillenir. Zamanla, yaş ilerledikçe ve gençlik dönemine adım attıkça, kendi ailemizi kurma düşüncesi aklımıza gelir. Dolayısıyla, doğumdan hayatımızın sonuna kadar aile ile ilişkimiz sürekli devam eder. Bazen bu ortamda, ilişkiler, duygular, yaşam koşulları ve diğer unsurlar zorluklarla karşılaşabilir ve bu sorunların üstesinden gelebilmek için aile üyeleri göç etmeye karar verebilir. İnsanlar bazen bir sorunu çözmek amacıyla memleketlerini terk ederken, göçün beklenmedik etkileriyle mücadele etmek zorunda kalırlar. Göç kavramları ve göç teorileri bölümünde de bahsettiğimiz gibi, göç olgusu karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olarak insanların yaşamlarının çeşitli yönlerini doğrudan etkileyebilir. Aile içi ilişkiler ve sosyal ilişkiler, göç olgusunun doğrudan etkilediği yaşam boyutlarındandır. Göç olgusu bireyler, aileler ve toplumlar için bir dizi olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurabilir. Göç, bireylerin ailelerinden, arkadaşlarından ve büyüdükleri toplumdan uzaklaşmalarına yol açabilir ve aile içi ilişkilerde sorunlara neden olabilir. Göçler, aile fertlerinin tutum ve davranışlarında değişiklik yaratır (Ünsal, 2022, s. 88). Ayrıca, göç, bireyler için yeni bir ortamda ilişkiler kurmada zorluklar yaratabilir. Ancak, bunun tersine, göç bazen aile üyeleri arasındaki bağları güçlendirebilir ve daha refah dolu, barışçıl bir yaşamın oluşmasına katkı sağlayabilir. Bütün bunları göz önünde bulundurarak, araştırmamızda Konya’da yaşayan Afganistanlı göçmenlerin aile hayatına ilişkin sorulara yer verilmiştir. Bu soruların yanıtları olarak elde edilen veriler, olduğu gibi aktarılmaya çalışılmaktadır.

4.2.1. Erken Evlilikler

Yukarıda belirtildiği gibi, araştırmamıza 13 kadın ve 17 erkek katılımcı dâhil olmuştur. 13 Kadın katılımcıdan 9’u 18 yaşını doldurmadan evlendirilmiş veya evlenmişken, 17 erkek katılımcıdan ise yalnızca 2’si 18 yaşına gelmeden evlenmiştir.

Katılımcılardan elde edilen verilere göre, özellikle kadınların büyük çoğunluğunun küçük yaşlarda evlendirildikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, kadınların eğitim hayatına devam etmelerine engel olmaktadır ve geleneksel ev hanımı rollerine hapsolmalarına yol açmaktadır.

Tablo 9: Araştırma katılımcılarının evlenme yaşı

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	18 Yaş Altı Evlilik Sayısı
Kadın	13	9
Erkek	17	2

4.2.2. Çocuk Sayısı ve Eğitim Zorlukları

Araştırmaya katılan Afganistanlı göçmen ailelerin yapısı incelendiğinde, büyük ve kalabalık aile tipinin öne çıktığı görülmektedir. Katılımcıların 22'si, ailelerinin 4 veya daha fazla kişiden oluştuğunu belirtmiş, sadece 8 ailenin 2 ya da 3 kişilik küçük aile yapısına sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu durum, Afganistan toplumuna özgü geniş aile modelinin Türkiye'ye göç ettikten sonra da büyük ölçüde korunduğunu göstermektedir. Ailelerin çocuk sayıları da bu yapıyı destekler niteliktedir. Görüşülen 17 ailenin çocuk sayısı 4 veya daha fazla iken, 11 ailede çocuk sayısı 3 veya daha azdır. Ayrıca 2 ailenin hiç çocuğu bulunmamaktadır. Bu veriler, çocuk sayısının görece yüksek olduğu aile yapısının, Afganistanlı göçmenler arasında hâlâ yaygın olduğunu ortaya koymaktadır.

Doğum yerleri incelendiğinde ise, 19 ailenin bir veya iki çocuğunun Konya'da doğduğu, 2 ailenin ise çocuklarının İran'da dünyaya geldiği görülmüştür. Bu durum, katılımcı ailelerin Türkiye'de belirli bir süredir ikamet ettiklerini ve göç süreciyle birlikte yeni yaşamlarını burada inşa ettiklerini düşündürmektedir. Eğitimle ilgili veriler de dikkate değerdir. Toplam 15 ailede, 31 kişinin aktif olarak okula devam ettiği belirtilmiştir. Bu bulgu, göçmen ailelerin eğitim konusuna önem verdiğini ve özellikle çocuklarının eğitime erişim sağlamaya çalıştıklarını göstermektedir. Ne yazık ki bazı aileler, kimlikleri olmadığı

için çocuklarını okula gönderemediklerini belirtirken, bazı aileler ise geçim sağlamak amacıyla çocuklarını tarlada veya basit işlerde çalıştırmaktadır.

Tablo 10: Katılımcıların aile üyeleri sayısı ve çocuk sayısı

Kategori	Alt Bilgi	Sayı
Aile Üye Sayısı	4 veya daha fazla kişilik aileler	22
	2 veya 3 kişilik aileler	8
Çocuk Sayısı	4 veya daha fazla çocuklu aileler	17
	3 veya daha az çocuklu aileler	11
	Çocuğu olmayan aileler	2
Okula Giden Kişi Sayısı	15 aileden toplam okula giden kişi sayısı	31

Bu veriler ışığında, Afganistanlı göçmen ailelerin geniş ve çok çocuklu yapısını büyük ölçüde korudukları, fakat Türkiye’de doğum ve eğitim gibi konularda yeni yaşam koşullarına uyum sağlamaya çalıştıkları söylenebilir.

Bu verilere göre, Afganistanlı göçmen ailelerinin çocuk sayısının ortalamasının 4 veya daha fazla olması dikkat çekicidir. Ailedeki çocuk sayısının, aile genel sağlığı, ekonomik durumu ve eğitim durumu üzerinde önemli etkileri vardır. Bu konuda dünyada pek çok araştırma yapılmıştır ve bu araştırmalar, ailede çocuk sayısı arttıkça aile bireylerinin sağlık durumunun genellikle daha kötü olduğunu göstermektedir. Dingle ve arkadaşlarının araştırmasına örnek verilebilir: Dingle ve arkadaşları, ABD’nin Cleveland kentinde 25.000 çocuk üzerinde yaptıkları araştırmada, yılda aile başına düşen ortalama hasta sayısının, ailedeki çocuk sayısı arttıkça 2,9’dan 16,9’a yükseldiğini gözlemlemişlerdir (Fişek, 1972, s. 1). Çocuk sayısının ya da doğurganlığın aile refahı üzerinde önemli bir

etkisi vardır; bu etki, ailenin satın alma gücündeki değişikliklerle kendini gösterir. Aile büyüklüğü ile aile harcamaları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar, çok çocuklu ve dar gelirli ailelerde gelirin en büyük kısmının besin maddelerinin alımına gittiğini ortaya koymuştur (Fişek, 1972, s. 7). Bu durum, ailelerin diğer temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk yaşamalarına neden olabilir ve ailenin genel refahını olumsuz yönde etkileyebilir. Aynı şekilde, çocuk sayısı az olan aileler, çocuklarını iyi okullarda okutabilir ve onların geleceklerini daha güvence altına alabilirler. Bu durum, ailelerin eğitim harcamalarına daha fazla kaynak ayırmalarını ve çocuklarının daha kaliteli bir eğitim almasını sağlamalarını mümkün kılar. Araştırmaya katılan 30 Afganistanlı göçmen ailenin ortalama çocuk sayısının 4'ten fazla olmasına rağmen, okula gidecek çocukların toplam sayısının 31 olması ve bazı ailelerin çocuklarını kazanç amacıyla basit işlerde çalıştırması, ailedeki çocuk sayısının, çocukların eğitimi ve aile ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini göstermektedir.

4.2.3. Göçün Aile İlişkilerine Etkisi

Göçün getirdiği zorluklar, çoğu ailenin ilk başta tüm çabalarını bu zorlukları yönetmeye harcamalarına neden olur. Örneğin kiralık ev aramak, iş bulmak, çocuklar için okul temin etmek ve onların günlük masraflarını karşılamak, arkadaşlardan uzak kalmakla başa çıkmak ve yeni arkadaşlar edinmek gibi konularda yoğunlaşırlar. Bu çabalar, yurt dışında yaşamaya devam etmek için gerekli olsa da, ailenin önemi de göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla, çalışmamızın bu kısmında aile üyelerinin aile içindeki rolleri ve göçün aile içi ilişkilere etkileri gibi konulara odaklanılmaktadır.

Bir Katılımcının “Kadınlar ve erkeklerin evdeki rolleri nelerdir?” sorusuna verdiği yanıtlar şu şekildedir: “*Kadın ve erkeğin bizim evde rolleri eşittir. Tek bir oğlum ev masraflarını karşılamak için dışarıda çalışıyor, ben ve eşim yaşımız gereği çalışmıyoruz, ev işlerinde erkekler kadınlara yardım eder*” (E14). Bir başka katılımcı da kadınlar ve erkeklerin evdeki rolleri hakkında şu ifaderi kullanmıştır: “*Ben ve eşim ikimiz de çalışıyoruz; ben tam zamanlı işte çalışıyorum, eşim ise haftada 3 gün çalışır. Ev işlerinde*

de hepimiz birlikte çalışıyoruz” (E12). 42 yaşındaki bir erkek katılımcı, evdeki rollerini şu şekilde anlatmıştır: “Ben ev masraflarını temin etmek için dışarıda çalışıyorum, eşim ev işlerine bakıyor, ama biz birbirimize çok saygılıyız. Ev işlerinde her zaman eşime yardımcı olurum” (E6). 33 yaşındaki bir erkek katılımcı ise “Ben çalışıyorum, ev ihtiyaçlarını getiriyorum. Eşim çocuğa bakıyor ve aynı zamanda yüksek lisans öğrencisidir. Her işte birbirimize destek vermeye çalışıyoruz” (E1).

“Kadınlar ve erkeklerin evdeki rolleri nelerdir?” sorusuna kadın katılımcılar aşağıdaki gibi cevap vermiştir: *“Ev işlerine ve çocuklara bakmak benim görevim, ev harçlarını temin etmek ise eşimin sorumluluğudur” (K1). “Bizim evde kadınlar dışarıda çalışmıyor, ben ev hanımıyım. Evin erkeği dışarıdaki işleri yapar ve biz evdeki işleri yapmakla yükümlüyüz” (K11).*

Katılımcı göçmenlerden aktarılan cevaplara bakıldığında, aile içindeki kadın ve erkek rollerine dair farklı ve çeşitli yaklaşımlar sergilendiği görülmektedir. Bu cevaplar, ailedeki iş dağılımının, aile üyelerinin yaşına, cinsiyetine ve kültürel normlarına göre nasıl şekillendiğini ve zaman içinde nasıl değişiklik gösterdiğini açıklamaktadır. Bazı cevaplar, kadın ve erkek arasındaki rollerin eşit olduğunu vurgulamaktadır. Ev içindeki işlerde yardımlaşma, aile üyeleri arasında karşılıklı saygı ve görevlerin yerine getirilmesi gibi unsurların öne çıkması, bu ailelerin modern ve eşitlikçi bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ancak, Afganistan’da aile yapısı genellikle daha gelenekseldir ve modernleşme bu seviyede henüz tam olarak gerçekleşmemiştir. Bunun gibi aile içi davranışlardaki değişimler, yeni toplumun etkisi veya entegrasyonun göstergeleri olarak kabul edilebilir. Katılımcıların diğer yanıtlarını incelediğimizde, ailelerin daha geleneksel ve menşee ülkeye yakın bir aile yapısına sahip oldukları görülmektedir. Geleneksel aile yapısında, kadınların yalnızca ev işlerinden sorumlu olduğu, erkeklerin ise evin temel ve önemli ihtiyaçlarını sağlamakla yükümlü olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum, daha çok geleneksel cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilebilir. Geleneksel olarak, aile içindeki işler ve sorumluluklar cinsiyete dayalı bir şekilde paylaştırılmaktadır. Geleneksel aile yapısında, erkekler genellikle tamir, bahçe işleri gibi görevleri üstlenirken, kadınlar ise yemek pişirme,

bulaşık yıkama ve ev temizliği gibi ev içi işleri yapmaktadır (Şafak, Çopur & Özkan, aktaran Eryılmaz, 2020, s. 7). Erkekler ve kadınların ev içindeki rolleri toplumsal, kültürel ve bireysel tercihlere göre değişiklik gösterebilir ancak modern bakış açısıyla ev içi rollerin cinsiyete dayalı bir şekilde belirlenmesi yerine eşitlik, iş birliği ve bireylerin yeteneklerine göre paylaşılması daha uygun görülmektedir. Erkekler ve kadınların ev içindeki rolleri, toplumsal, kültürel ve bireysel tercihlere bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Ancak modern bakış açısına göre, ev içi rollerin cinsiyete dayalı olarak belirlenmesi yerine, eşitlik, iş birliği ve bireylerin yeteneklerine göre paylaşılması daha uygun kabul edilmektedir.

32 yaşındaki bir kadın katılımcı “Göçün aile içi ilişkilerinize etkisi nelerdir?” sorusuna şu ifadelerle cevaplamıştır: *“Göç, farklı zamanlarda bizi farklı şekillerde etkiledi. Bazen çok strese giriyorum ve evdekilerle iyi geçinemiyorum, bazen ise bir sorunu eşimle birlikte çözdüğümüzde ilişkilerimiz çok iyi oluyor, yani sürekli değişiyor” (K1).*

66 yaşındaki dul bir kadın, göçün ailesi üzerindeki etkisini şu ifadelerle dile getirmiştir: *“Göç, ailemi zaten dağıttı; eşim göç sürecinde İran ve Türkiye arasındaki sınırda şehit oldu. Çocuklarım biraz büyüdükten sonra her biri farklı yerlere dağıldı. Bazılarıyla ilişkilerimiz iyi, bazılarıyla ise pekiyi değil. Stresli günler geçiriyorum...” (K12).*

Göçün aile içi ilişkiler üzerindeki etkilerine ilişkin soruya bazı katılımcılar şu şekilde yanıtlar vermiştir: *“Ekonomik sıkıntılar, işsizlik ve belirsizlik de ailemdeki insanların stresini daha da artırıyor. Göç sonrası aile içi ilişkilerimizde sıkıntılar yaşıyoruz...” (K8).* *“Göç sürecinde pek çok sorunla karşılaştık. Bu sorunlar bazen ilişkilerimize zarar verebilecek durumlar yaratabiliyor, ancak çok şükür ki bizim evde bunun tam tersi oldu. Ben ve eşim, sorunların üstesinden gelebilmek için birbirimize destek oluyoruz ve aile içindeki ilişkilerimiz çok iyi” (K3).* *“Benim göç hikâyem, baba evinden kaçmakla başladığı için stres dolu bir süreç yaşadım. Bu göç, benimle ailem arasındaki tüm bağları kopardı ve ilişkilerimizi sona erdirdi. Her türlü zorlukla başa çıkarken sadece eşim yanımda oldu ve eşimle ilişkimiz çok iyidir...” (K5).* *“Göç etmeden önce eşim bazen*

kötü davranıyordu, hiçbir konuda bana hak vermezdi, ama göçten sonra zamanla eşimin bana karşı tavırları çok değişti ve çok daha iyi oldu. Eşim değişti diyebilirim. Şu an aile içindeki ilişkilerimiz çok iyi” (K6).

Katılımcı göçmen kadınların verdiği yanıtlar incelendiğinde, göçün aile içindeki dinamikler üzerindeki etkisi daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu yanıtlar, göçün yalnızca bir coğrafi hareketlilik olmadığını, aynı zamanda bir duygusal, psikolojik ve sosyal süreç olduğunu gösteriyor. Göç süreci, aile içindeki bireylerin birbirine olan bağlarını hem zayıflatır hem de güçlendirebilir. Katılımcıların aktarımlarına göre, göç süreci aile bireylerini farklı coğrafyalara ve farklı hayat koşullarına sürüklerken, bu durum psikolojik açıdan büyük bir kırılma yaratmıştır. Özellikle ailenin farklı yerlere dağılması, hem fiziksel hem de duygusal mesafeyi artırmış ve aile içindeki bağları zayıflatmıştır. Örneğin, bir annenin kızlarının Afganistan ve İran’da kalması, göçün yalnızca fiziksel bir değişim olmadığını, aynı zamanda büyük bir duygusal kayıp yaratan etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tür duygusal kayıplar, yalnızca aile üyeleri arasında değil, bireylerin kendileriyle de büyük bir içsel çatışma yaşamalarına yol açmıştır. Göçmen ailelerin yaşadığı zorluklar ve stres, hem aile içindeki ilişkileri hem de bireylerin psikolojik durumlarını derinden etkilemiştir.

Katılımcılardan aktarılan verilere göre zorluklar ve streslere rağmen, aile bireylerinin arasındaki dayanışma ve güçlü bağlar, göç sonrası ilişkilerin iyileşmesine ve aile yapısının yeniden şekillenmesine yardımcı olabiliyor. Bu noktada, eşler arasındaki uyum, karşılıklı destek ve anlayış, göç sürecinin aile içindeki etkilerini dengeleme konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Yukarıdaki yanıtlara göre, kadın katılımcılar göç sonrasında kocalarının davranışlarında değişiklikler gözlemlediklerini belirtmişlerdir. “Göç, ailemize olumlu yönde etki etmiştir. Göçmenlik sürecinde, birbirimize daha çok ihtiyaç duyduğumuz için dayanışma ve yardımlaşmaya daha fazla alıştık. Bu nedenle, aile içindeki ilişkilerimizde önemli bir iyileşme olmuştur” (E12). “Aile olarak on yıllık göç sürecinde birçok zorlukla karşılaştık. Bir yandan iyi gelişmeler yaşanırken, diğer yandan büyük sıkıntılar çektik. Dışlanma ve kötü muameleye maruz kaldık, bu durum psikolojik

sıkıntılar ve streslere yol açtı. Sonuç olarak, bu stresler evdeki huzurun ve ilişkilerin bozulmasına neden oldu” (E3). “Göçün etkilerini hayatımın her alanında görüyorum. Göç sürecindeki işsizlik, parasızlık, sağlık sorunları ve kimlik sorunu gibi stresler, ailemin her ferdine yansımaktadır...” (E6). “Göçmen olarak yeni bir toplumda yaşıyoruz ve bu durumda yanımda eşim ve çocuklarımdan başka kimse yok. Her türlü sorunun çözülmesi için birbirimize destek vermemiz gerekiyor. Aile içi ilişkilerimiz ise çok iyidir” (E17).

Katılımcılardan aktarılan bu yanıtlar, göç sürecinin aile üzerindeki derin etkilerini ve bu süreçte yaşanan olumlu ve olumsuz durumları açıklamaktadır. Göçün, aile bireyleri arasındaki dayanışma ve ilişkileri olumlu yönde etkilediği ancak aynı zamanda büyük zorluklar ve psikolojik stresler gibi olumsuz etkilerinin de ortaya çıktığı belirtiliyor. Ayrıca, zorlukların üstesinden gelmede aile üyelerinin birbirine kenetlenmesinin kritik bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Bir yandan, aile içindeki bağların güçlenmesi gibi olumlu etkiler ortaya çıkarken, diğer yandan dış dünyadan gelen zorluklar ve yaşanan psikolojik baskılar, aile içindeki huzuru zaman zaman tehdit etmektedir. Bu süreçte aile içi dayanışma, göçmenlerin en önemli savunma mekanizmalarından biri haline gelmiş ve bu sayede, zorlayıcı koşullara rağmen daha güçlü bağlar kurulmuş gibi görünüyor.

Kısacası, katılımcılardan elde edilen verilere göre göçün, aile ilişkileri üzerinde derin etkiler yaratabildiği anlaşılmaktadır. Bu etkiler olumlu ya da olumsuz olabilir. Yukarıda da belirtildiği gibi, göçün en büyük zorluklarından biri, aile üyelerinin birbirinden uzak kalmalarıdır. Yakınlardan ve aile üyelerinden uzaklık, özlem, yalnızlık, izolasyon ve nihayetinde stres yaratır. Bu uzaklık, aile içindeki ilişkilerde sorunlara yol açabilir. Tüm bu zorlukların yanı sıra, göç, aile ilişkilerinin iyileşmesi için bazı fırsatlar da yaratabilir. Göç, aile üyeleri arasındaki samimiyet ve bağlılığın artmasına yol açabilir. Aileden uzaklaşmak, aile ilişkilerinin değerini daha çok ortaya koyabilir ve aile üyelerini bu ilişkileri koruyup güçlendirmek için çaba göstermeye teşvik edebilir.

4.2.4. Kadın-Erkek Eşitliği ve Kadınların Toplumsal Konumu

Yukarıda bahsedildiği gibi, göç aile yapısını da değiştirebilir. Örneğin, göç sonrasında aile üyelerinin rollerinde değişiklikler yaşanabilir. Kendi ülkelerinde çalışmayan kadınlar, göç ettikleri ülkede iş aramaya başlayabilir ve bu durum, ailedeki geleneksel rollerin değişmesine yol açabilir. Bu bağlamda, katılımcılara “Ailenizde kadın-erkek eşitliğine saygı duyuluyor mu? Aile içi karar alma yetkisi kimlerdedir?” soruları sorulduğunda, verdikleri yanıtlardan bazıları şu şekildedir: *“Evet, ben ve eşim aynı haklara sahibiz, eşime ve kararlarına saygım vardır. Kararları beraber alıyoruz” (E15). “Benim büyüdüğüm ailede kadın-erkek eşitliğini kabul etmiyorlar, herşeyin kararını erkekler veriyor. Ama ben onlardan ayrıldıktan sonra bu konuda olan inancımı değiştirdim, eşimin benimle aynı haklara sahip olduğuna inanıyorum” (E16).*

Katılımcıların cevapları, kadın-erkek eşitliği ve aile içindeki karar alma süreçleri konusunda farklı bakış açılarını yansıtmaktadır. Birçok katılımcı, kadın-erkek eşit hakları ve karşılıklı saygıyı önemseyerek eşleriyle birlikte kararlar aldıklarını belirtmektedir. Bu, modern bir yaklaşımı ve kadın-erkek arasında eşitliğin sağlandığını gösteren bir tutumu ifade etmektedir. Öte yandan, bazı katılımcılar ise bu eşitliği kabul etmediklerini ve aile içindeki kararların erkekler tarafından alınması gerektiğini ifade etmiştir: *“Eşimin tabii ki hakları vardır, haklarına saygım vardır. Ama benim fikrime göre erkek kendi sorumluluğunu yerine getirsin ve kadın da kadınlığını yapsın” (E5). “Evet eşime saygı duyuyorum ve birçok konuda ona hak veriyorum. Afganistan’dayken bütün karaları tek başıma ben alıyordum ama göçten sonra hayatımda değişiklikler oldu, şimdi eşime hakkı olanı veriyorum ve sözlerini dinliyorum” (E3). “Ben iki eşliyim, hanımlarıma insan olarak saygım vardır ama her konuda söz hakkı vermiyorum. Özellikle aile içi kararları ben alıyorum” (E11). Evet, Türkiye’ye geldikten sonra eşime her şey ve her konu ile ilgili fikrini sorarım. Onun tüm haklarına saygım var yani” (E13).*

Göçten sonra bazı katılımcıların, geleneksel aile yapılarındaki değişimle birlikte eşit haklara sahip olma ve ortak karar alma anlayışını benimsedikleri anlaşılmaktadır. Bu

durum, göçün bireyler üzerindeki olumlu etkilerini ve uyum sağlama sürecini yansıtmaktadır. Ama ne yazık ki, Afganistan'daki kadınlar ülke içinde hâlâ bu geleneksel ve kabilevi aile yapısının etkilerinden kaynaklanan zorluklarla karşılaşmaktadır.

Afganistan'da kadın haklarının durumu tarih boyunca farklılık göstermiştir. Ülkede kadın-erkek eşitliği, 1964 yasasıyla ilk kez resmi olarak kabul edilmiştir (Wikipedia, 2024). Belki de son yıllarda, kadınların hakları ve sosyal statüsü, politik ve sosyal alanda hiçbir ülkede Afganistan kadar tartışma konusu olmamıştır ve hiç bir ülkede Afganistan kadar kadınlara kısıtlama getirilmemiştir. Bu mesele, 2001 yılında Amerika'nın liderliğindeki askeri müdahalenin gerekçelerinden biri olarak, “Kadınların Taliban zulmünden kurtarılması” şeklinde uluslararası düzeyde daha geniş bir şekilde gündeme gelmiştir. Taliban'ın 2001'deki düşüşü ve Cumhuriyet hükümetinin kurulmasından 2021 yılına kadar, Afganistan'da kadın hakları, ilerleme ve kalkınmanın bir simgesi haline gelmiş ve aynı zamanda uluslararası toplumun Afganistan'daki çabalarının başarısını değerlendirmek için bir gösterge olmuştur. 2001 ve 2021 yılları arasında, Afganistan toplumunda kadın hakları konusunda yapılan çabalar ve elde edilen iyileşmeler inkâr edilemez. Örneğin, kadınların durumunu iyileştirmek ve cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla cinsiyet stratejisi, Afganistan Kadınları için Ulusal Eylem Planı, Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Stratejisi gibi birçok yasa, politika ve strateji geliştirilmiş ve uluslararası yardım kuruluşları tarafından bu doğrultuda bir dizi destek programı uygulanmıştır (Musavi, 2017, s. 2). Ayrıca, 2021 yılından önceki 20 yıl boyunca, kadınlar ve kız çocuklarının okullarda, üniversitelerde ve kamu alanlarında, özellikle başkent Kabil gibi büyük şehirlerde, geçmişe kıyasla daha fazla görünür olduğu gözlemlenmiştir. Taliban'ın Ağustos 2021'de yeniden iktidara gelmesiyle birlikte, Afganistan'daki kadın hakları alanında elde edilen tüm ilerlemeler yok olmuştur. Afganistanlı kadınlar ve kız çocukları yeniden evlerine hapsedilmiş; eğitim hakkı, çalışma hakkı, düşünce özgürlüğü ve hatta yalnız başlarına dışarı çıkma hakları ellerinden alınmıştır. Kadın haklarına ve kız çocuklarının eğitimine önem veren aileler bu durumdan rahatsızdır ve maddi imkânları olan bazı aileler, ya başka bir ülkeye göç etmeye karar vermiş ya da kız çocuklarını yurt dışında okumak için göndermeye karar almışlardır.

Katılımcıların bir kısmı ise “Ailenizde kadın-erkek eşitliğine saygı duyuluyor mu? Aile içi karar alma yetkisi kimlerdedir?” sorularına yanıt olarak şu şekilde ifade etmiştir: *“Aile içi kararları her zaman erkekler alır. Eşimi kaybettikten sonra çocuklarım küçük olduğu için aile sorumluluğu bendeydi. Oğlum büyüdükçe ise kararlar ve sorumluluklar ona ait olmaya başladı ve ben bir ev hanımı olarak hayatıma devam ediyorum” (K12).* *“Bizim ailede kararları eşim alıyor. Türkiye’ye geldikten sonra biraz değişse de hâlâ birçok konuda karar hakkı evin erkeği olduğu için ondadır” (K11).* *“Ailemizde erkekler ne derse o, başka kimse itiraz edemiyor. Kararları erkekler alıyor” (K7).* *“Göçten önce eşim eşitliği kabul etmezdi, ancak göç ettiğimizden beri fikri değişti. Bana bazı konularda hak verir” (K9).* *“Evet, şimdiki ailemde kadın-erkek eşitliğine saygı vardır ve kocam bunu kabul ediyor. Babamın evinde ise böyle bir eşitlik söz konusu değildir” (K5).*

Birçok katılımcı, aile içindeki kararların geleneksel olarak erkekler tarafından alındığını belirtmektedir. Ancak bazı katılımcılar, göç sonrasında eşlerinin fikirlerinin değiştiğini ve kadın-erkek eşitliğine daha fazla saygı gösterildiğini ifade etmektedir. Bu durum, göç öncesi ve özellikle geleneksel toplum yapılarındaki eşitsizliği yansıtmaktadır. Kadınların karar alma yetkisinin sınırlı olduğu ve genellikle erkeklerin egemen olduğu bir yapıya işaret edilmektedir.

Görüşmelerin devamında Afganistanlı göçmen ailelere, “Bir göçmen ailesi olarak çocuklarınıza hangi kültürel değerleri ve gelenekleri aktarmayı önemsiyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen verilere göre, katılımcıların bir kısmı çocuklarına kendi kültürel değerlerini ve geleneklerini aktarmayı önemsediklerini belirtirken, diğer bir kısmı ise hem kendi kültürel değerlerini hem de yeni toplumun kültür ve geleneklerini çocuklarına öğretmeyi önemsediklerini ifade etmiştir: *“Kendi kültürümüzü korumak amacıyla çocuklara aktarılmasını önemsiyorum” (E10).* *“Kendi kültürümüzünde, Türk kültüründe doğru ve yanlış yönler bulunuyor. İsterim ki çocuklarım her zaman kültürlerin en iyisini öğrensin” (K2).* *“Türk kültürünü öğrenmesini önemsiyorum, ancak kendi kültürümüzü de unutmamaları gerektiğini düşünüyorum. Biz ailece kapalı giyiniyoruz ve çocuklarımızın da bizim gibi kapalı giyinmesini istiyorum” (K10).* *“Şu an için ülkemizi terk ettiğimizden,*

çocuklar kendi kültürümüzden uzaklaşmaktadır. Bu nedenle hem kendi kültürümüzü hem de yeni toplumun kültürünü öğrenmeleri gereklidir” (K3).

Görüşmecilerden bazıları ise, kadın haklarını gerekçe göstererek, çocuklarının yeni kültürler öğrenmesini istediklerini ve kendi büyüdükleri kültürün ve geleneklerin birçok yanlışlık taşıdığını ifade etmiştir: *“Eğer küçük bir çocuğum olursa, ona buranın kültürünü öğreteceğim, çünkü bizim geleneklerimizde kadınlara hak tanınmıyor” (K7).* *“Çocuklarımın yeni bir kültürle büyümesini isterim, çünkü kendi ailemin gelenekleri nedeniyle kaçak evlenmek ve kaçak yaşamak zorunda kaldım” (K5).*

Elde edilen verilere göre, katılımcıların bir kısmı çocuklarına kendi kültürel değerlerini ve geleneklerini aktarmayı önemsediklerini belirtirken, diğer bir kısmı ise hem kendi kültürel değerlerini hem de yeni toplumun kültür ve geleneklerini çocuklarına öğretmeyi önemsediklerini ifade etmiştir. Birkaç katılımcı ise, kadın haklarını gerekçe göstererek, çocuklarının yeni kültürler öğrenmesini istediklerini ve kendi büyüdükleri kültürün ve geleneklerin birçok yanlışlık taşıdığını ifade etmiştir.

Göçmenlerin karşılaştığı en önemli mesele, bir yandan kendi kültürel değerlerini, duygularını ve inançlarını korumak isterken, diğer yandan yeni bir kültür ve inançla yüzleşmeleridir. Bu durum, onları yeni toplumun kültürünü ve inançlarını kabul etmeye zorlar. Göçmenlerin etnik, ulusal ve dini kültürleri ile geldikleri toplumun inançları ve kültürleri arasındaki çatışma, istemeden de olsa bu yeni kültürü benimsemelerine yol açar. Göçün karmaşıklığı ve aile içindeki ilişkiler üzerindeki çeşitli etkileri göz önüne alındığında, olumsuz etkileri azaltmak için bazı psikolojik destekler sunulabiliyor; ancak bu etkileri tamamen ortadan kaldırmaya yönelik net bir çözüm bulunmamaktadır.

4.3. İş Hayatı ve Mesleki Uyumluluk

Her yıl, birçok insan yaşam kalitesini artırmak ve ailelerinin ekonomik durumunu iyileştirmek amacıyla göç etmeyi düşünmektedir. Göç sürecinde bireylerin en büyük endişelerinden biri uygun bir iş bulmak ve geçimlerini sağlamaktır. Son yıllarda, Afganistan halkının ekonomik koşullarını ve iş durumlarını iyileştirmek amacıyla göçleri önemli ölçüde artmıştır. Afganistanlı göçmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler de bu durumu doğrulamaktadır. Araştırmamıza katılan 30 kişiden 11'i, göç etmelerinin sebeplerinden birinin uygun bir iş bulmak ve ekonomik durumlarını iyileştirmek olduğunu ifade etmiştir. Dünyanın her bölgesine, iş ve istihdam amacıyla göç etmek için belirli yasalar ve düzenlemeler bulunmaktadır. Bu fırsatlardan yararlanarak, kendisini farklı alanlarda yüksek beceri ve yeteneklere sahip olarak gören kişiler, iş ve ticaret yoluyla göç etmeye karar verirler. Ancak, yaklaşık 47 yıllık kargaşa ve istikrarsızlıklar nedeniyle becerilerini geliştiremeyen ve okuryazarlığı olmayan bir Afganistan vatandaşı, göç etmek için kaçak yollar dışında bir seçenek bulamayan bir kişidir. Göçmenler, yeni gittikleri ülkenin vatandaşı olmadıkları için insan hakları ihlalleri karşısında savunmasızdırlar. Bir ülkeye giriş yaptıklarında, girişlerinin yasal ya da yasadışı olmasına bakılmaksızın, haklarının o ülkenin vatandaşlarına kıyasla göz ardı edildiğini deneyimlerler. Oysa insan hakları, bireylerin göç durumu ne olursa olsun, tüm insanlar için eşit şekilde korunmalıdır.

4.3.1. Göçten Önceki Meslek ve Göçten Sonraki İş Hayatı

Araştırma kapsamında katılımcılara, göç öncesi mesleki durumları, Türkiye'deki iş yaşamları ve günlük rutinleri hakkında sorular yöneltilmiştir. Katılımcılardan bazıları, göç öncesinde eğitimlerine devam ettiklerini ve herhangi bir işte çalışmadıklarını belirtmiştir. Örneğin, 29 yaşındaki bir katılımcı (E2), Türkiye'ye geldikten sonra restoranlarda garsonluk yaptığını, ilerleyen yıllarda ise kendi işini kurarak küçük bir işletme açtığını ifade etmiştir. Aynı katılımcı, boş zamanlarında sosyal aktivitelere de yer verdiğini, arkadaşlarıyla futbol oynadığını ve ailesiyle vakit geçirdiğini dile getirmiştir. Bazı katılımcılar ise Afganistan'da küçük esnafılık yaptıklarını, göç sonrası Türkiye'de eşleriyle birlikte farklı sektörlerde çalıştıklarını aktarmıştır. 45 yaşında olan Erkek bir katılımcı

(E12), Afganistan’da bakkal işlettiğini, Türkiye’de ise bir markette çalıştığını; eşinin de temizlik işlerinde görev aldığını belirtmiştir. Göç öncesi ve sonrası iş yaşamında ciddi bir değişiklik olmadığını ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır. Örneğin; 30 yaşındaki katılımcı (E17), hem Afganistan’da hem de Türkiye’de vasıfsız işlerde çalıştığını ve Türkiye’de uzun çalışma saatlerine rağmen sigortasız olarak çalıştığını ifade etmiştir. *“Memlekette ev işleriyle meşguldüm, eşim ise çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşıyordu. Türkiye’de 4 yıl önceye kadar evlerde temizlik işiyle çalışıyordum. 3 yıl boyunca bir yaşlı teyzenin bakımını ve temizlik işlerini yaptım. Eşimi göç yolunda kaybettiğim için, evlatlarım biraz büyüyünce çiftlik ve tarla işleriyle meşgul oldular”* (K12).

Bazı katılımcılar ise göç öncesinde eğitilmiş ve meslek sahibi bireyler olarak toplumsal faaliyetlerde de yer aldıklarını belirtmiştir. Örneğin; 33 yaşında olan (E1) kodlu katılımcı, Afganistan’da matematik öğretmenliği yaptığını ve kadın haklarıyla ilgili sivil toplum faaliyetlerine katıldığını; Türkiye’de ise özel sektörde çalıştığını dile getirmiştir. Benzer şekilde, göçten önce motor tamircisi olarak çalışan bir katılımcı (E10), Türkiye’de vasıfsız bir pozisyonda çalışmaya devam ettiğini, mesleki konumunun göç sonrası gerilediğini ifade etmiştir.

4.3.2. Meslek Uyumsuzluğu

Çalışma geçmişine sahip olmak, iş başvurusunda bulunmak isteyenler için göç etmenin önemli zorluklarından biridir. Her yere başvuru yapıldığında, işveren ilk olarak deneyimi sorar ve çalışma geçmişini inceler. Hepimiz biliyoruz ki, uygun ve ilgili iş deneyimine sahip olmak, yabancı bir işverenin işe alım kararını daha kolay almasını sağlar. Bunun yanı sıra, Afganistanlı göçmenler mesleki uyum sıkıntısı yaşamaktadır. *“Eşim, Afganistan’da polis memuru olarak çalışıyordu, ben ise ev hanımıydım. Göçten sonra ben yine ev hanımıyım, eşim bir süre kaynak işleriyle meşgul oldu, son aylarda ise günlük işlere gitmeye başladı”* (K11). *“Terzilik mesleğinde çalışıyordum, ancak buraya geldikten sonra mesleğime devam edemedim, çünkü buradaki dikişler ve makineler çok farklı. Şu an inşaat işlerinde çalışıyorum”* (E4).

Afganistan’da öğrendikleri ve çalıştıkları meslekler, Türkiye’deki yöntem, malzeme ve makine farklılıkları nedeniyle, göçmenlerin bildiği bir meslek olsa bile o işi yapmalarına engel olmaktadır. Bu yüzden görüşmecilerin çoğu, vasıfsız eleman olarak çalışmak zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Katılımcıların bir kısmı ise göçten önceki mesleklerine devam edemediklerini şu ifadelerle anlatmıştır: *“Benim bayanlara özel bir güzellik salonum vardı, kendim çalıştırıyordum. Eşim ise fayans işleriyle uğraşıyordu. Göç ettikten sonra kendi mesleğime devam edemedim çünkü buradaki kurallar farklı ve en önemlisi çalışma iznim yok. Sadece eşim, fayans işine ve inşaat işlerine burada da devam ediyor”* (K3). *“Türkiye’ye gelmeden önce halı örmekle meşguldüm, bir taraftan da ev işlerini yapıyordum. Göçten sonra tarlada çalışıyordum, ama bir yıldır gitmiyorum. Oğlum masraflarımı karşılıyor”* (K10).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, görüşmecilerin çoğu, göç öncesi mesleklerini Türkiye’de devam ettiremediklerini ifade etmektedir. Yerel kuralların farklılığı, çalışma izni eksiklikleri ve mesleklerini devam ettirmedeki zorluklar, göçmenlerin iş gücü piyasasında karşılaştıkları engelleri ortaya koymaktadır. Katılımcıların çoğu, mesleki deneyimlerine rağmen, mesleki uyumsuzluklar nedeniyle Türkiye’de vasıfsız işlerde çalıştıklarını belirtmiştir. Çalışma izni sahibi olmadıkları ve yerel iş gücü piyasasında deneyimlerinin geçerliliğiyle ilgili yaşadıkları zorluklar, katılımcıların çoğunlukla vasıfsız işlerde yoğunlaşmasına neden olmuştur.

4.3.3. İş Hayatındaki Zorluklar ve ekonomik sıkıntılar

Görüşmecilerin verdiği cevaplar, göçten önce ve göçten sonra yaşadıkları yaşam koşullarının önemli bir yansımasını ortaya koymaktadır. Bu veriler, görüşmecilerin önceki meslekleri, ailevi durumları, göç sürecindeki deneyimleri ve Türkiye’deki yaşamlarını nasıl şekillendirdiklerini göstermektedir. Göç sürecinin, aile içindeki iş bölümü ve ekonomik sorumluluklar üzerinde belirgin etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, 66 yaşındaki dul bir kadının göç yolunda eşini kaybetmesi ve çocuklarının geçim sağlamak için çiftlikte ve tarlada çalışmaya başlaması, göçün aile dinamiklerini nasıl değiştirdiğini açıkça göstermektedir. Katılımcılar, göç sürecinde karşılaştıkları zorluklara rağmen, Türkiye’de

hayatta kalabilmek için çeşitli işlerde çalıştıklarını ve geçimlerini sağlamak için ailece mücadele ettiklerini dile getirmişlerdir. Bununla birlikte, çalışma koşulları, özellikle yüksek çalışma saatleri ve düşük maaşlar gibi zorluklar katılımcılar için önemli bir sorun teşkil etmektedir. *“Afganistan’da polis memuruydum, İran’da inşaat işlerinde ve günlük işlerde çalıştım. Şu anda Konya’da bir lokantada bulaşıkçı olarak çalışıyorum. İran’a geldikten sonra bir yıl inşaat işlerinde çalıştım, ardından daha kolay işler aramaya başladım ve restoran işlerini buldum. Şimdi de Konya’da bir restoranda haftada 72 saat çalışıyorum”* (E3).

Afganistan’da polis memurluğu gibi kamu görevi yürüten bir birey, göç sonrası İran’da inşaat ve gündelik işlere, Türkiye’de ise düşük vasıflı, yoğun çalışma saatlerine sahip restoran işlerine yönelmek zorunda kalmıştır. Haftada 72 saatlik çalışma süresi, ağır emek koşullarının ve kayıt dışı istihdamın bir göstergesidir. Bu durum aynı zamanda mesleki yetkinliklerin göçle birlikte değersizleşmesini ve bireyin emeğinin karşılığını alamamasını da göstermektedir. *“Ailenin büyüğü olarak ben çalışıyorum. Haftada 3 veya 4 gün iş bulabiliyorum, hasta olduğum için sabit ve devamlı işlerde çalışamıyorum. Sağlık sigortam yoktur. Mecbûr kaldığım için çocuklarım tatil olduğu günlerde onları da yanıma işe götürüyorum özellikle tarlada hasat toplama işlerinde yanımda olurlar”* (E4).

Sağlık sigortasının olmaması, hastalık nedeniyle düzenli bir işte çalışamama ve çocukların da çalışmak zorunda kalması, hem çocuk haklarının ihlal edildiğini hem de ailenin ekonomik olarak ne kadar kırılgan olduğunu göstermektedir. Bu durum, göçmen ailelerin geçimlerini sağlamak için çocuk emeğine başvurmak zorunda kaldıklarını ortaya koymaktadır.

4.3.4. Kadınların Çalışma Durumu

Afganistanlı göçmenlerden aktarılan verilere bakıldığında, erkeklerin daha çok dışarıda çalışarak aile bütçesini temin etmeye odaklandığı, kadınların ise evde kalarak çocuklara bakmak ve ev işlerini yapmakla meşgul olduğu görülmektedir. Yukarıdaki örneklerde de belirtildiği gibi, Afganistanlı kadın görüşmecilerin göç öncesi ve göç sonrası

hayat koşullarında hem olumlu hem de olumsuz değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bu değişiklikler, göçün aile içindeki roller üzerinde nasıl etkiler yarattığını ve kadınların karşılaştığı zorluklar ile bazı kolaylıkları göstermektedir.

Afganistanlı kadın görüşmeciler, göçten önce Pazar işleri, alışveriş ve hastalık durumlarında doktora gitmek gibi günlük ihtiyaçları için evin erkeğinden izin almak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Ancak göç sonrası, böyle bir izne gerek kalmadığını ve kocalarının bu konuda fikirlerinin biraz değiştiğini, dolayısıyla kendi işleri için rahatlıkla dışarı çıkabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu değişiklik, göçün kadınların toplumsal rollerindeki özgürlük ve bağımsızlık hissini pekiştirdiğini ve onların günlük yaşamlarındaki kontrolün artmasına olanak sağladığını göstermektedir.

4.3.5. Çalışma Saatleri ve Düşük Ücretler

Afganistanlı mültecilerin bir kısmı, Türkiye’de yaşamaktan memnun olduklarını belirtirken, iş saatlerinin çok uzun olduğunu ve maaşlarının çalıştıkları saatlerin karşılığında daha düşük olduğunu dile getirmektedir. Katılımcıların “Ailede kaç kişi çalışıyor? Haftada kaç saat çalışıyorsunuz? Sağlık sigortanız var mı?” sorularına verdikleri yanıtların bazıları şu şekildedir: *“Ailemde tek ben çalışıyorum, markette çalıştığım için çalışma saatlerimiz biraz uzun sürüyor, haftada 84 saat çalışıyorum” (E2). “Göçten sonra, yarım kalan yüksek lisans derslerimi bitirdim ve kendi mesleğimde çalışmak istedim ama maalesef çalışma iznim olmadığı için bu alanda çalışamıyorum. Şu an ayakkabı firmasında çalışıyorum. Haftada 63 saat çalışıyorum” (E1). “Ailede tek ben çalışıyorum. Haftada ortalama 65 saat çalışıyoruz. İş yerine bağlı olarak sağlık sigortam da vardır” (E10).*

Katılımcıların verdiği yanıtlara bakıldığında, göçmen ailelerde genellikle bir kişinin çalıştığı, ancak çalışma saatlerinin oldukça uzun olduğu ve sağlık sigortası gibi temel hakların eksik olduğu görülmektedir. Katılımcıların haftalık çalışma saatlerine baktığımızda, 7 kişinin haftada 70 saatten fazla çalıştığı, 14 kişinin haftalık çalışma saatinin ise 60 ile 70 arasında olduğu, yalnızca 6 kişinin ise haftada 60 saatten daha az çalıştığı anlaşılmaktadır. Afganistanlı göçmen katılımcılar, “Gelirleriniz temel ihtiyaçlarınızı

karşılıyor mu? sorusuna verdikleri yanıtlarda şu şekilde açıklamalarda bulunmuşlardır: *“Hayır, temel ihtiyaçlarımı hiçbir şekilde karşılayamıyorum ve hayat pahalılığı her geçen gün artıyor. Ailemin refah durumunu iyileştirebilmek için çok zor işlerde ve şartlarda çalışıyorum” (E6). “İdare ederiz, tek bir kişinin çalışarak tüm ailenin ihtiyaçlarını karşılaması biraz zor ama kontrollü bir şekilde hayatımızı sürdürüyoruz” (E7). “Hayır, gelirim temel ihtiyaçlarımı karşılamıyor. Arada arkadaşlarımdan borçlanıyorum ve ekonomik açıdan sıkıntı çekiyorum. Vasıfsız bir çalışan olduğum için iyi bir iş bulma şansım da yok. Sağlık açısından da sıkıntılarımız var ama tedavi olamıyoruz” (E4).*

Katılımcıların bir kısmı, Türkiye’deki ekonomik koşulların beklentilerini karşılamadığını ve gelirlerinin temel ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Örneğin 19 yaşındaki (E10) katılımcı, yüksek ev kiralari nedeniyle gelirini ihtiyaçlarına yetiştirmekte zorlandığını belirtmiştir. Benzer şekilde, 30 yaşında olan (E17) katılımcı ise İran’dan Türkiye’ye göç ettiklerinde daha iyi ücretlerle çalışarak yaşam koşullarının iyileşeceğini düşündüklerini, ancak mevcut gelirinin temel ihtiyaçlarını bile karşılamaya yetmediğini dile getirmiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlarda, temel ihtiyaçlarını karşılamada ciddi zorluklarla karşılaştıkları ve yaşam standartlarını iyileştirebilmek için çok çalışmak zorunda oldukları açıkça görülmektedir. Çoğu, ailesinin geçimini sağlamak için zor işlerde uzun saatler çalıştığını, ancak buna rağmen gelirlerinin yeterli olmadığını belirtmektedir.

4.3.6. Sosyal Güvence, Sosyal Yardım Eksiklikleri ve Kimlik Sorunu

Katılımcıların yanıtlarından elde edilen verilere göre, yalnızca 8 kişinin sağlık sigortasının aktif olduğu, 22 kişinin ise sağlık güvencesine sahip olmadığı anlaşıyor. Bu durum, göçmenlerin karşılaştığı ekonomik ve sosyal zorlukları, aynı zamanda çalışma koşullarının zorluğunu ve sosyal güvenlik haklarına erişimdeki eksiklikleri ortaya koymaktadır. Ailelerin bir kısmı, geçimlerini sağlayabilmek için uzun çalışma saatlerine katlanmak zorunda kalmaktadır. Bu da yaşam standartlarını düşürmekte ve katılımcıların

yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, düşük ücretler ve sınırlı sosyal güvenceler, göçmenlerin ekonomik zorluklarla daha fazla yüzleşmelerine neden olmaktadır.

Afganistanlı göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların çözümü için başvurdukları yerler/kurumlar incelendiğinde, en yaygın sorunların kimlik, yol izin belgesi, sağlık sigortası gibi temel hizmetlerle ilgili olduğu görülmektedir. Bu sorunların çözümü için başvuru alan ilk yer genellikle resmi kurumlar, özellikle de Göç İdaresi olmaktadır. Göçmenler, kimlik belgeleri ve yol izin belgesi gibi resmi işlemlerini halletmek için Göç İdaresi'ne başvurduklarını belirtmektedir. Ayrıca sağlık sigortası gibi sosyal güvenlik sorunları da sağlık kuruluşları veya sosyal güvenlik kurumlarına yönlendirilerek çözülmeye çalışılmaktadır. Bu durum, Afganistanlı göçmenlerin yasal ve sosyal uyum süreçlerinde karşılaştıkları zorlukların, resmi kurumlar aracılığıyla çözülmeye çalışıldığını göstermektedir.

Yukarıda bahsedilen durumlar göz önünde bulundurulduğunda, Afganistanlı mültecileri en çok zorlayan iki ana konu öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, mülteci kimliklerinin sınırlamaları ve özellikle izin belgesi ile ilgili yaşadıkları zorluklardır. İkinci olarak ise, sağlık hizmetleri konusunda yaşadıkları güçlükler, hastane ve ilaç gibi temel sağlık ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve bu hizmetlerden faydalanabilmek için ücret ödemek zorunda kaldıklarını ifade etmektedirler. Görüşmecilerin “Herhangi bir destek alıyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlarda şu şekilde açıklamalarda bulunmuşlardır: *“Hiçbir yerden yardım almıyorum, geçimimi kendim çalışarak sağlıyorum” (E7). “Hiçbir destek alamıyoruz. Kocamı ayakta görür görmez hiçbir dernek yardım etmiyor, hâlbuki kocam haftada 3 gün işe gidiyor ve 4 gün bel ağrısı nedeniyle evde yatıyor” (E4). “Bir dernek tarafından her ay bir kere gıda yardımı yapılıyor. Başka bir destek almıyorum, ancak daha fazla mesai yaparak masrafları karşılamaya çalışıyorum” (E17).*

Ayrıca, ekonomik zorlukların yanı sıra sağlık sorunları ve tedaviye erişimde yaşadıkları sıkıntılar da ciddi bir problem olarak öne çıkmaktadır. Birçok katılımcı, sosyal destek ve yardım alma konusunda yetersizlik yaşadıklarını, yalnızca bir dernekten sınırlı

gıda yardımı alabildiklerini belirtmişlerdir. Bu durum, göçmenlerin ekonomik ve sosyal entegrasyon süreçlerinde karşılaştıkları zorlukları gözler önüne sermektedir. Ayrıca, sağlık sigortası ve diğer sosyal güvencelere erişim eksiklikleri, göçmenlerin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, gelir yetersizliği nedeniyle borçlanma ve düşük gelirli işlerde çalışmak zorunda kalmaları, göçmenlerin Türkiye'deki yaşam koşullarını daha da zorlaştırmaktadır. Ev kiralарının yüksekliği de bu zorlukları pekiştiren bir başka önemli faktördür. Görüşmeciler, bu zorlu koşullara rağmen hayatta kalmak ve ailelerini geçindirebilmek için büyük bir mücadele verdiklerini ve bu süreçte dışarıdan yardım almadıklarını vurgulamaktadırlar. Afganistanlı göçmenler, uluslararası koruma kapsamında oldukları ve üçüncü bir ülkeye taşınma beklentisiyle burada kalıcı olmadıkları veya ikamet izin statüsünde oldukları için kendilerine yönelik yardım sağlanmamaktadır. Önceden bazı dernekler tarafından yardımda bulunulmuş olsa da, günümüzde bu yardımların oldukça azaldığı anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan Afganistanlı göçmenler “Afganistan’da yaşayan akrabalarınıza maddi yardımda buluna biliyor musunuz?” sorusuna “Hayır” cevabını vermiştir. Bu cevap, göçmenlerin ekonomik zorluklarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Afganistanlı göçmenlerin çoğu, yaşamlarını sürdürebilmek için büyük bir çaba sarf ediyor ve maddi açıdan zor durumda kalıyor. Kendi temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekerken, akrabalarına maddi yardımda bulunma imkânları oldukça sınırlıdır.

Yukarıda ifade edildiği gibi, katılımcıların bir kısmı, Afganistan'da geçim sıkıntısı yaşamış ve ekonomik zorluklar nedeniyle sırasıyla Pakistan ve İran'a göç etmiştir. İran'da bir süre yaşadıkdan sonra, düşük ücretler, dışlanma ve polis takibi gibi sorunlarla karşılaşmışlardır. Türkiye'deki işçi ücretlerinin daha yüksek olduğunu ve insanların İran'a kıyasla daha iyi davrandığını duyan Afganistanlı göçmenler, Türkiye'ye göç etmeye karar vermiştir. Ailelerine daha iyi yaşam koşulları sağlayabileceklerini düşünerek Türkiye'ye gelen katılımcıların birçoğu, burada da geçim sıkıntısı yaşadıklarını belirtmiştir. Katılımcılardan aktarılan durumlardan yola çıkıldığında, ücret farklılıkları ve ekonomik fırsatlar gibi faktörlerin, neoklasik göç teorisinin temel ilkeleriyle ilişkili olduğu

söylenbilir. Neoklasik göç teorisi, bireylerin daha iyi ekonomik fırsatlar ve daha yüksek gelir elde etme amacıyla göç ettiklerini savunur (Massey, aktaran Develi, 2017, s. 1346). Bu bağlamda, katılımcıların daha yüksek işçi ücretleri ve yaşam standartları beklentisiyle Türkiye'ye göç etmeleri, neoklasik göç teorisinin öngördüğü ekonomik sebeplerle uyumlu bir durumu ortaya koymaktadır.

4.3.7. İş Bulma İmkânları ve Güvenlik

Türkiye'de, Afgan göçmenlerin iş bulma imkânları Afganistan'a kıyasla daha geniştir. Ancak, çoğunluğu çalışma izni eksiklikleri ve vasıfsız işlerdeki düşük maaşlarla karşılaşmaktadır. Afganistanlı göçmen katılımcılar “Afganistan’daki yaşam koşullarınızı mevcut durumlarla karşılaştırdığımızda yaşam koşullarındaki değişimler nelerdir? Aile ekonomisinde iyileşme var mı? Erkekler ve kadınlar iş bulabiliyorlar mı?” sorularına verdikleri yanıtların bir kısmı şu şekildedir: *“Afganistan’da güvenlik sorunları nedeniyle huzurum yoktu, İran’da ise sürekli dışlanma nedeniyle rahat edemedim. Türkiye’de ise yalnızca ekonomik zorluklarla karşılaşıyorum. Her türlü iş bulunabilir ama hak ettiğim maaşı alamıyorum”* (E3). *“Tabii ki, Afganistan ile Türkiye arasındaki yaşam koşulları arasında çok büyük farklar bulunmaktadır. Afganistan’da iş bulmak zorken, burada çalışmak isteyen herkes için iş imkânı mevcuttur. Ayrıca, aile ekonomisinde de bir iyileşme yaşanmıştır”* (E7).

Katılımcılardan aktarılan veriler; Afganistanlı göçmenlerin Türkiye’deki yaşam deneyimlerinin karmaşık ve çok boyutlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bazı katılımcılar, Afganistan’da güvenlik, İran’da ise toplumsal dışlanma nedeniyle zorlandıklarını; Türkiye’de ise görece daha güvenli bir ortam bulmalarına rağmen ekonomik zorluklarla karşılaştıklarını ifade etmiştir. *“Konya’da hayatımız daha iyi geçiyor. Çalışma fırsatları bulunduğu için eşim sürekli iş bulabiliyor ve işsiz kalmıyor. Ekonomimizde belirgin bir iyileşme var”* (K13). *“İş bulma konusunda sıkıntı olmasa da, rahat işlerin bulunması gerçekten zordur. Çalışma iznimiz olmadığı için daha kolay işlerde çalışma fırsatımız*

olmuyor. Ekonomik açıdan büyük bir farklılık yok; çalışıp kazandığımız paralar genellikle günlük masraflara gidiyor, bu yüzden birikim yapabilmemiz mümkün olmuyor” (E12).

Yukarıdaki ifadeler, göçmenlerin kayıt dışı ve güvencesiz iş piyasasında karşılaştığı yapısal sorunları gözler önüne sermektedir. İş bulmak teknik olarak mümkün olsa da, çalışma izni olmaması nedeniyle göçmenlerin daha insani koşullarda ve istikrarlı işlerde çalışmaları oldukça sınırlıdır. Bu durum, geçimlerini sağlamakla birlikte uzun vadeli ekonomik güvence ve birikim imkânlarını ortadan kaldırmaktadır. Katılımcının ifadesi, göçmenlerin Türkiye’de “yaşamak için çalışmak” zorunda kaldıklarını, ancak gelecek inşa edemediklerini açıkça yansıtmaktadır. *“Ekonomik açıdan çok büyük bir fark yok, ancak olumlu değişimler de vardır. Örneğin; ailem güvende yaşıyor, refah durumumuz iyileşti ve geleceğe dair umudumuz arttı. Çalışmak isteyen iş bulunuyor. Hem kadınlar hem de erkekler için iş imkânları mevcut” (E15).*

Katılımcıların verdikleri yanıtlar, Afganistanlı göçmenlerin göç ettikleri Türkiye’deki yaşam koşullarına dair çeşitli perspektifler ve zorluklar sunduğunu gösteriyor. Katılımcıların verdiği cevaplar, hem ekonomik hem de sosyal açıdan iyileşmelerin yaşandığını ancak hala büyük zorluklarla karşılaştıklarını ortaya koyuyor. Katılımcıların biçoğu, Afganistan’daki yaşam koşullarının, Türkiye’deki yaşam koşullarıyla asla kıyaslanamayacağı kanaatindeler, ancak; ekonomik açıdan hala eksikliklerinin olduğunu dile getirmektedirler. Afganistan’da güvenlik sorunları, göçmenlerin en önemli kaygılarından biridir. Katılımcıların, Türkiye’de güvenli hissettiklerini belirtmeleri, ülkelerindeki güvensizlik ortamından büyük bir fark olarak öne çıkmaktadır. Yukarıda bahsedilen verilere göre, bir diğer husus iş bulma imkânlarıdır. Afganistan’a kıyasla Türkiye’deki iş bulma imkânlarının daha geniş olduğu belirtilmektedir. Katılımcıların bir kısmı, Türkiye’de hem kadınlar hem de erkekler için iş imkânlarının mevcut olduğunu ifade etmektedir. Bu durum, kadınların ekonomik bağımsızlıklarına daha fazla erişebileceği ve sosyal entegrasyonlarının güçlenebileceği anlamına gelmektedir. Ancak katılımcılar, hak ettikleri maaşı alamadıklarını ve genellikle zor koşullarda çalışmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Çalışma izinlerinin olmaması, düşük ücretli işlerde kalmalarına neden

olmaktadır. Yine de, Türkiye’de iş bulma şansı olsa da, gelirlerin günlük ihtiyaçları karşılamaya yetmediği vurgulanmaktadır. Katılımcılar, genel olarak aile ekonomilerinde bir iyileşme yaşandığını ifade etmektedirler. Göç etmeden önce yaşamlarının oldukça zorlayıcı olduğunu belirten katılımcılar, Türkiye’ye geldiklerinde gıda tüketimi, konaklama ve ulaşım gibi temel ihtiyaçlarda iyileşmeler kaydettiklerini söylemişlerdir. Bununla birlikte, katılımcılar bu iyileşmenin yeterli olmadığını ve yaşam standartlarının tam anlamıyla istenilen seviyeye ulaşmadığını belirtmişlerdir. Bu durum, göçmenlerin yaşam kalitesinde bir artış gözlemlense de ekonomik iyileşmenin tam olarak yeterli olmadığını göstermektedir.

4.4. Toplumsal Uyum ve Sosyal Entegrasyon Süreçleri

4.4.1. Entegrasyon Süreci

Göçmen bireylerin ev sahibi toplumda entegrasyonu, göç çalışmaları alanındaki araştırmacılar için en önemli konulardan biridir. Entegrasyon, bireyin kabul edildiği toplumun sosyal yaşamına tamamen katılımı ve bu yaşamda aktif bir şekilde yer alması anlamına gelir. Bartram ve diğerleri (2017, s. 181), entegrasyonu, göçmenlere sosyal üyelik kazandıran ve onların hedef ülkedeki temel kurumlara katılma yeteneklerini geliştiren bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu sürecin önemli bir boyutu sosyal entegrasyon olup, bu kavram, göçmenlerin ev sahibi toplumun temel kurumlarına, ilişkilerine ve toplumsal yapısına dahil edilmesi ve kabul edilmesi olarak tanımlanabilir (Bosswick & Heckmann, aktaran Coşkun & Ateş, 2023, s. 1337). Entegrasyon, toplumsal ilişkiler ve aynı zamanda sosyal ve etnik bölünmelerin karşısı olarak işlev görür. Ancak sosyal entegrasyon, göçmenlerin bu alanda belirli başarılar elde etmeleri ve toplumun bunları tanıyıp, bireyleri içtenlikle kabul etmesi durumunda mümkün olur.

Ortak dil, entegrasyon sürecinin başarısı için önemli bir unsurdur. Göçmen, hedef toplumun dilini öğrenmeli, toplumun yasalarını, değerlerini ve birlikte yaşam kurallarını kabul etmelidir. Bu sürecin bir parçası olarak dil kurslarına katılmak önemlidir. Ayrıca,

mesleki beceriler kazanmak ya da iş bulmak için çaba göstermelidir. Dil öğrenmenin yanı sıra, işyerindeki entegrasyon da göçmenin tatmin edici ve bağımsız bir yaşam sürmesi için temel bir faktördür. Çalışmak, göçmene sosyal entegrasyon için önemli bir fırsat sunar. Ancak entegrasyon, sadece iş hayatıyla sınırlı kalmaz; bunun yanında başka önemli boyutları da vardır. Göçmen, yaşadığı toplumun kültürüne açık olmalı, meraklı olmalı ve kendini sürekli olarak geliştirmelidir. Bir göçmen, diğer vatandaşlar gibi haklara ve sorumluluklara sahiptir ve bunları yerine getirerek sosyal entegrasyon sürecine aktif olarak katılmalıdır.

Afganistanlı göçmen katılımcılar “Konya’da entegrasyon faaliyetlerine katıldınız mı? Türkçeyi öğrenebildiniz mi? Yeni bir dil öğrenmek sizin için ne kadar önemlidir?” sorulara verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir: *“Hayır faaliyetlere katılmadım. Türkçeyi biraz öğrendim ama yeterli değildir. Kolay iletişim kurmak, kolay iş bulmak, herşeyi kolayca çözmek için dil öğrenmek çok önemlidir” (E3). “Evet, kültürel ve sosyal etkinliklere katılıyorum. Türkçeyi öğrendim ve çok iyi konuşuyorum. Dil öğrenmek benim için çok önemlidir, bir dili bilen bir iki dili bilen iki insan sayılır” (E7).*

Bu ifadeler, dil öğreniminin ve sosyal-kültürel etkinliklere katılımın göçmenlerin entegrasyon sürecinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Katılımcıların bir kısmı dil öğrenmenin iş bulma ve iletişimde kolaylık sağladığını vurgularken, bazıları yaş, sağlık veya motivasyon eksikliği gibi nedenlerle bu sürece yeterince dâhil olamadıklarını ifade etmiştir. *“Hayır, şahsen kendim yaşım gereği çok fazla evden çıkmıyorum. Oğlum ve kızım hertürlü etkinliklere katılıyorlar. Hayır, Türkçeyi öğrenemedim. Dil öğrenmek çok iyi bir şey ama ben artık öğrenme gücüm bitmiştir” (E14). “Evlatlarım birçok faaliyete katılmıştır. Okullarını burada bitirmişler ve kurslara gidiyorlar. Evet, Türkçe biliyoruz, Özbek olduğumuz için Türkçe öğrenmek bizim için kolaydır” (K12).*

Yukarıda belirttiğimiz gibi, katılımcıların verdiği yanıtlara göre, göçmenlerin bir kısmı sosyal ve kültürel etkinliklere katılma konusunda istekli olduklarını ifade ederken, bir kısmı ise çeşitli engeller nedeniyle bu etkinliklere katılamadıklarını belirtmiştir. Örneğin,

bazı katılımcılar çocuk bakımından dolayı, bazıları ise uzun saatler işte oldukları için sosyal etkinliklere katılamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, entegrasyon sürecindeki en büyük engellerden biridir. Ailevi yükümlülükler ve günlük yaşamın yoğunluğu, göçmenlerin toplumsal hayata aktif katılımını zorlaştıran önemli faktörler arasında yer almaktadır. Bazı katılımcılar ise çocuklarının etkinliklere katıldığını ve bu süreçte entegrasyon sağladıklarını belirtmiştir. Bu durum, sadece göçmenlerin değil, aynı zamanda çocuklarının da yerel toplumla kaynaşarak entegrasyon sürecine katkı sağladığını gösterir ve önemli bir avantajdır.

4.4.2. Dil Öğrenme ve Yeni Bir Yaşam Tarzına Uyum Zorlukları

Afganistanlı katılımcıların biçoğu, Türkçeyi öğrenmenin önemli olduğunu vurgulamıştır. Ancak, dil öğrenme sürecinin hızının kişisel duruma, yaşa ve mevcut zaman kısıtlamalarına bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Örneğin, bazı katılımcılar dil öğrenme konusunda istekli olduklarını ancak yeterince ilerleyemediklerini belirtmişlerdir. Diğer katılımcılar ise Türkçeyi öğrenmenin yaşamlarını kolaylaştıracağına inanarak bu süreci daha ciddiye almışlardır. Yaş ve iş durumu gibi kişisel faktörler, dil öğrenme sürecini etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Bazı katılımcılar, dil öğrenme sürecinin göçmenlerin entegrasyonu için kritik bir aşama olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, dil öğrenme ve entegrasyon faaliyetlerine katılmada yaşanan zorluklar, kişisel yaşam koşulları ve dışsal faktörlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Uyum sürecinde, özellikle ailevi sorumluluklar, iş durumu ve yaş faktörleri, göçmenlerin toplumsal yaşamla entegrasyonunu etkileyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

Katılımcılara, “Yeni bir yaşam tarzına adapte olmakta en büyük zorluklar nelerdir?” sorusu sorulduğunda, verdikleri yanıtlardan bazıları şu şekildedir: *“Buraya geldiğimizde çok zorlandık; dil bilmemek ve kültür ile gelenekleri anlamamak gerçekten zorluydu. En çok zorlandığım şey dil oldu. Dil bilmediğim için işe alınmıyordum ve hastalandığımda hastaneden randevu almak bile çok güç oluyordu” (E6). “Benim için yeni bir yaşam tarzına adapte olmakta en büyük zorluklar, dil bariyerleri, kültür ve gelenekler farklılığı ve*

alışkanlıkları terk etmek oldu” (K2). “Dil sorunu, kültür öğrenme, sosyal baskı ve psikolojik sorunlar yeni bir yaşam tarzına adapte olmak sürecin bir parçasıdır” (E17). “Yeni bir yaşam tarzına alışmak ilk başta biraz zor oldu ama yavaş yavaş alışıyoruz. Dil öğrenmek, iş bulmak ve insanlarla iletişim kurmak en büyük zorluklardandır” (E4).

Katılımcıların verdiği yanıtlara bakıldığında, göçmenlerin yeni bir yaşam tarzına adapte olmanın zorluklarıyla ilgili ortak birkaç tema öne çıkmaktadır. En belirgin zorluk, dil bariyeridir. Katılımcılar dil bilmemek nedeniyle iş bulmada ve günlük yaşamda ciddi sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmektedirler. Bu, özellikle hastane randevusu almak gibi basit işler için bile önemli bir engel teşkil etmektedir. Dilin, sosyal entegrasyonun ve günlük hayatta daha aktif bir yaşam sürmenin anahtarı olduğu vurgulanmaktadır. Bir diğer zorluk, farklı kültür ve geleneklere uyum sağlamaktır. Katılımcılar, kültürel ve geleneksel farkların bir engel oluşturduğunu belirtmişlerdir. Alışkanlıkların terk edilmesi ve yeni toplumun kurallarına uyum sağlanması, göçmenlerin psikolojik olarak zorlanmalarına neden olabilmektedir. Katılımcılar, kültürel farklılıkların ve alışkanlıklarını kaybetmenin duygusal zorluklar yaratabileceğini ifade etmektedirler. Psikolojik sorunlar ve sosyal baskılar da önemli zorluklar arasında yer alıyor. Yeni bir toplumda yaşamının getirdiği belirsizlik, kimlik kaybı ve toplumsal baskıların göçmenler üzerinde olumsuz etkiler yarattığı görülmektedir. Yine de, katılımcılar zamanla adapte olmaya başladıklarını ve sürecin zorluklarına rağmen ilerlemeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Genel olarak, göçmenlerin entegrasyon sürecindeki zorluklar, dil, kültür, alışkanlıklar ve psikolojik baskılarla ilgilidir. Ancak katılımcılar, bu zorlukların üstesinden gelmek için çaba sarf etmekte olduklarını ve zamanla uyum sağlamaya başladıklarını ifade etmektedirler.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, “göçmen olarak bulunduğunuz toplumda kendinizi ifade etmek ve duygularınızı aktarmakta zorlanıyor musunuz?” sorunun yanıtına evet kelimesini kullanmıştır. Bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlardan bazıları şu şekildedir: *“İlk geldiğimde böyle sorunları çok yaşadım. Kendimi anlatamıyordum, derdimi anlatamıyordum ve duygularımı aktaramıyordum” (E6). “Evet, kendimi ifade etmekte zorlanıyorum. Çünkü yeni bir toplumda yaşıyorum ve anadilimden farklı bir dilde*

konuşuluyor” (E7). “Türkçeyi iyi öğrenemediğim için birçok yerde kendimi ifade edemiyorum duygularımı aktaramıyorum” (E17). “Evet, Türkçeyi doğru düzgün bilmediğim için kendimi ifade etmekte zorlanıyorum” (K6).

Katılımcıların verdiği yanıtlar incelendiğinde, dil bariyerinin ve kültürel farklılıkların göçmenlerin kendilerini ifade etmeleri konusunda ciddi zorluklara yol açtığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar, Türkçe’yi yeterince öğrenemedikleri için duygularını ve düşüncelerini doğru bir şekilde aktarabilme noktasında büyük sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, sadece günlük iletişimde değil, aynı zamanda göçmenlerin toplum içinde kendilerini tanıtmaya, toplumsal ilişkiler kurma ve sosyal entegrasyon süreçlerinde de engeller yaratmaktadır.

4.4.3. Kültürel Uyum ve Kimlik Dengelemesi

Göçmenlerin karşılaştığı en önemli sorun, bir taraftan kişisel görüşlerini, duygularını ve inançlarını korumak istemeleri, diğer taraftan ise kendilerini kabul eden toplumun kültür ve inançlarıyla yüzleşmek zorunda kalmalarıdır. Çoğu durumda, göçmen kişi, yabancı bir ülkeye ilk adımını attığında, toplumun egemen norm ve bakış açılarını kolayca kabul etmez ve kendi milliyetini, kültürünü, geleneklerini ve kişisel görüşlerini koruma konusunda ısrar eder. Aslında, yeni ülkenin ilk cazibesi, göçmen için ilk haftalar veya aylarda sona erer; geriye kalan ise göçmenin etnik, ulusal, dini ve kültürel kimliği ile kendisini kabul eden toplumun inançları ve kültürü arasındaki çatışmadır. Afganistan, geleneklerin güçlü bir şekilde hâkim olduğu bir ülkedir. Afganistan ve Türkiye kültürleri arasında bazı benzerlikler bulunsa da, çok büyük farklar da mevcuttur. Bu kültürel farklılıklar, Afganistanlı göçmenlerin entegrasyon sürecini zorlaştırmakta ve yavaşlatmaktadır. Bu konu ile bağlantılı olan “Göçmen olarak bulunduğunuz toplumda, kendi kültürünüzden uzaklaşma ve yeni bir kültüre uyum sağlama arasındaki dengeyi nasıl kurabilirsiniz?” sorusuna katılımcıların verdiği yanıtlar şu şekildedir: *“Kendi kültürümüzden ne kadar uzaklaşırsak, o kadar yeni kültüre yakınlaştığımızı gösterir; ancak yeni bir kültüre alışırken kendi kültürümüzü unutmamamız gerektiğini unutmamalıyız”*

(K6). *“Kültürel etkinliklere ve kurslara katılarak, buradaki kültürü öğrenmeye çalışıyorum ve aynı zamanda kendi kültürümüzü de unutmamak için çaba gösteriyorum” (K11).*

Katılımcıların yanıtlarında, kültürel entegrasyon sürecine dair derin bir anlayış ve hassasiyet görülmektedir. Göçmenlerin yeni bir toplumda yaşarken, hem kendi kültürlerini koruma hem de yeni kültüre uyum sağlama arasında denge kurmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Özellikle kültürel etkinliklere katılma ve kurslara gitme gibi adımlar, göçmenlerin sosyal entegrasyonunu artırmaya yönelik aktif çabalar olarak öne çıkmaktadır. *“Yeni kültürü öğrenmemiz şarttır çünkü bu toplumda yaşıyoruz, çalışıyoruz ve günlük yaşamımızı burada sürdürüyoruz. Ancak, kendi kültürümüzü de elimizden geldiğince unutmamaya çalışarak, her iki kültürü de bir arada yaşatmamız gerekmektedir” (E14).* *“Ben ve ailem bu konuda çok hassasız. Kendi kültürümüzü koruyarak, yeni kültürü öğrenmeye ve anlamaya çalışıyoruz. Bazen, iki kültürün ortak noktalarını birleştirerek davranışlarımızı şekillendiriyoruz” (E6).*

Katılımcılar, yeni kültürü öğrenmenin önemini vurgulamakla birlikte, kendi kültürlerinden ne kadar uzaklaşmaları gerektiği konusunda da bir denge arayışında olduklarını belirtmişlerdir. Kendi kültürlerinin korunması gerektiği düşüncesi, yeni kültürle birleştirilerek, iki kültürün birleşiminden beslenen bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu yaklaşım, sadece bir kültürün değil, iki kültürün birleşerek zenginleştiği bir entegrasyon sürecinin, göçmenlerin toplumsal hayatta aktif olmasını sağlayacağına dair bir bakış açısını ortaya koymaktadır.

4.4.4. Nesiller Arası Kültürel Farklılıklar

Afganistanlı aileler kültürler arası bu dengeyi kurmakta zorluklarla karşıkarşıya kaldıklarını ifade etmektedirler. Örneğin 10 yıl önce Türkiye’ye gelen okuryazar olmayan evli 4 çocuk babası 35 yaşındaki Afganistanlı erkek katılımcı bu konuda bazen çocuklarıyla sorun yaşadığını anlatmıştır: *“Yeni kültüre uyum sağlama ve kendi kültürümüzden uzaklaşma konusunda zaman zaman çocuklarımla zorluklar yaşıyorum. Evde ben ve eşim*

daha çok Afganistan kültürüne göre hareket ediyoruz, ancak çocuklar Türkiye'de büyüdüleri için yeni toplumun kültürüne uyum sağlıyorlar. Bu durum, sanki iki kültür arasında bir çatışma yaşadığımız hissini yaratıyor. Bu nedenle, kültürler arasındaki uzaklaşma ve uyum süreci arasında denge kurmak oldukça zor oluyor” (E3).

Katılımcının yukarıdaki verdiği yanıtı bakıldığında, göçmen ailelerin karşılaştığı kültürel uyum sorunlarını ve özellikle aile içindeki nesiller arası farklılıkları vurgulamaktadır. Katılımcı, çocuklarıyla kültürel uyum konusunda zorluklar yaşadığını belirtirken, kendi ve eşinin Afganistan kültürüne daha yakın kalmalarına karşın, çocuklarının Türkiye'de büyüdüleri için Türk kültürüne uyum sağladığını ifade etmektedir. Bu durum, göçmen aileler arasında nesiller arası kültürel farkların ve çatışmaların nasıl ortaya çıkabileceğine dair önemli bir örnek sunmaktadır. Çocuklar, genellikle evdeki kültürle toplumun sunduğu kültür arasında bir geçiş noktası oluşturur. Aileler, çocuklarının yeni kültüre uyum sağlamalarını isterken, kendi geleneksel kültürlerini koruma isteğiyle bir denge kurmaya çalışır. Bu durum, özellikle evdeki değerler ve sosyal normlar ile okulda ve toplumda karşılaşılan değerler arasındaki farklardan kaynaklanan çatışmalarla daha da karmaşık hale gelebilir. Üç yıl önce Konya'ya gelen, evli 27 yaşında olan Afganistanlı bir mülteci, bu iki kültür arasındaki farkları şu şekilde anlatmıştır: *“Ben Hazara kökenliyim, eşim ise Peştun kökenlidir. Eşimle evlenmeden önce birbirimizi seviyorduk, ancak eşimin ailesi, kökenlerimiz ve mezhebimiz farklı olduğu için evlenmemize izin vermedi. Bunun üzerine ben, sevdiğimi kaçırarak evlendim. Sonrasında ailelerimiz arasında husumet oluştu ve o günden sonra kaçak durumda yaşamaya başladık. Bizi bulurlarsa öldürebilirler. Bizim hayatımız, o yanlış kültür ve gelenekler yüzünden tehlikeye girdi. Artık kendi kültürümüzün yanlışlıklarını korumak istemiyoruz; doğrudan yeni toplumun kültürünü öğrenmeye çalışıyoruz ve gelecekte çocuklarımıza da bu kültürü öğretmeyi planlıyoruz...” (E16).*

Bu katılımcının verdiği yanıtlardan, göçün yalnızca coğrafi değil, aynı zamanda derin kültürel ve kişisel bir değişim süreci olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcı, kökenlerinden ve evliliğinden kaynaklanan zorlukları ve geleneksel toplum baskılarını aşarak yeni bir yaşam kurma çabasında olduğunu ifade etmektedir. Eşinin ailesiyle yaşanan kültürel ve

mezhebi farklılıklar nedeniyle ortaya çıkan çatışmalar, hem bireysel hem de ailesel düzeyde büyük bir zorluk yaratmış ve hayatlarını tehlikeye atmıştır. Bu durumda, katılımcı geçmişteki kültürel geleneklerin ve toplumsal baskıların onlara hayatı zorlaştırdığını ve bunlardan artık uzaklaşmak istediklerini belirtiyor. Göç ettikleri yeni toplumda, hem kendilerinin hem de çocuklarının geleceği için daha güvenli ve kabul gören bir kültür öğrenme arzusunu dile getiriyorlar. Bu, onların toplumda kabul edilme ve daha sağlıklı bir yaşam sürme isteğiyle de bağlantılıdır. Göçmen olarak yeni kültüre uyum sağlamak, ancak geçmişin geleneksel baskılarından uzaklaşmak isteyen bir göçmenin içsel bir çelişkiyi çözme çabası olarak yorumlanabilir.

Katılımcının yanıtı, toplumsal baskılar, kültürel değerler, ailevi sorumluluklar ve kişisel özgürlük arasındaki zorlukları ortaya koyarak, göç sürecinin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda psikolojik ve kültürel açıdan da ne denli derin bir değişim getirdiğini gösteriyor. Bu tür durumlar, entegrasyon sürecinin çok boyutlu bir süreç olduğunu ve yalnızca dil öğrenme ya da iş bulma gibi pratik sorunları aşmanın ötesinde, bireylerin kültürel kimliklerini yeniden şekillendirmeleri gerektiğini de vurgulamaktadır.

4.4.5. Yeni Toplumda İletişim ve Engeller

Göçmenlerin iletişimdeki en büyük engeli dil bariyeri oluşturmaktadır. Dil bilmemek, günlük yaşamda ve iş bulmada ciddi zorluklara yol açmaktadır. Ayrıca kültürel farklılıklar da iletişimde engeller yaratmaktadır. “Göç sürecinde yeni bir toplumdaki insanlarla iletişim kurarken karşılaştığınız en büyük engel nedir?” sorusu sorulduğunda, katılımcı göçmenlerin verdikleri bazı yanıtlar şu şekildedir: *“Yeni toplumdaki insanların dilini bilmemek, en büyük engeldir. İkinci olarak, insanların gelenekleri ve kültürlerinin farklı olması da iletişimde engel teşkil eder”* (K6). *“İletişim kurarken en büyük engel dil bariyeridir. Kültürel farklılıklar da bazen iletişimde engel oluşturabiliyor”* (E17).

Görüşmecilerin çoğu, yeni toplumla iletişim kurmada en büyük engelin dil bariyeri olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında, kültürel farklılıklar da iletişim sürecini zaman

zaman zorlaştıran bir diğer önemli etken olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, göçmenlerin sosyal uyum sürecinde hem dil öğreniminin hem de kültürel adaptasyonun ne kadar kritik olduğunu göstermektedir. *“Buradaki insanlarla iletişim kurarken karşılaştığım en büyük engel dil bariyeridir. Başka bir engel ise toplumsal dışlama veya ayrımcılıktır”* (E7). *“İnsanlarla karşılaştığımda en zor anlarım, onların önyargılı davranışları ve ayrımcı tutumlarıdır. Bazen de yalnızlık hissi, sosyal ilişkiler kurmamda zorlanmama neden olan bir engel olabiliyor”* (E1).

Katılımcıların verdiği yanıtlardan, göçmenlerin yeni toplumda karşılaştığı en büyük engelin dil bariyeri olduğu açıkça görülmektedir. Dil bilmemek veya az bilmek, günlük yaşamda temel ihtiyaçları karşılamak, iş bulmak ve toplumsal hayata katılım gibi konularda ciddi zorluklara yol açmaktadır. Dil, bir toplumda kendini ifade etmenin, sosyal ilişkiler kurmanın ve aidiyet duygusu geliştirebilmenin temel aracıdır. İnsanlar, düşüncelerini ifade etmek, kavramları sembolize etmek ve anlamı diğer insanlarla paylaşmak için dili kullanır. Dilin varlığı, insanın sosyal bir varlık olarak iletişim kurma ve başkalarını anlama ihtiyacının temelini oluşturur (Karabulut & Uygun, 2024, s. 940). Dil engeli, iletişimde yanlış anlamalar ve bireyler arasında anlaşmazlıklara neden olabilir.

Diğer bir engel ise toplumsal dışlama ve ayrımcılık gibi sosyal faktörlerdir. Katılımcılar, bazen toplumda önyargılı davranışlar ve ayrımcı tutumlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, göçmenlerin toplumda kendilerini kabul ettirme sürecini zorlaştırabilir ve onlarda yalnızlık hissi yaratabilir. Ayrımcılık, göçmenlerin sosyal entegrasyonunu engelleyen önemli bir faktördür ve göçmenlerin toplumsal ilişkilerini kısıtlayabilir. Son olarak, kültürel farklılıkların da iletişimde engel oluşturduğuna dikkat çekilmiştir. Her toplumun kendine has kültürel normları, gelenekleri ve alışkanlıkları vardır. Bu farklılıklar, bir göçmenin yeni toplumla uyum sağlamasını zorlaştırabilir. Göçmenler, kendi kültürlerinden farklı bir toplumda yaşamaya başladıklarında, kültürel farklılıkların etkisiyle bazen iletişimde zorluklar yaşayabilirler.

4.4.6. Entegrasyon Sürecinde Destek İhtiyacı

Katılımcıların verdiği yanıtlara bakıldığında, uyum sağlama sürecinde en çok ihtiyaç duydukları desteklerin dil öğrenme, kültür öğrenme, sosyal destek, alışma süreci ve psikolojik destek gibi farklı alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, göçmenlerin başarılı bir entegrasyon süreci geçirebilmeleri için çok yönlü bir desteğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Afganistanlı göçmen katılımcılara yeni bir toplumda uyum sağlama sürecinizde en çok ihtiyaç duydukları desteklerin neler olduğu sorulduğunda, verdikleri yanıtların bazıları şu şekildedir: *“Yeni geldiğimde, dil eğitimi konusunda büyük bir ihtiyacım vardı. Ayrıca, kültür öğrenme, etkinliklere katılma ve sosyal destekler de ikinci derecede ihtiyaç duyduğum alanlardı” (E5). “Uyum sağlama sürecinde en çok ihtiyaç duyduğumuz destekler, dil öğrenme desteği, sosyal destek, kültür öğrenme ve alışma desteği ile psikolojik destektir” (K6). “İlk geldiğimde en büyük ihtiyaçlarımdan biri, yeni kültürü iyi anlama ve öğrenme ihtiyacıydı. Ayrıca, yeni toplumun dilini iyi öğrenme ihtiyacı da önemli bir gerekliliktir” (K12).*

Dil öğrenme desteği, iletişim kurma ve iş bulma gibi temel yaşam ihtiyaçları açısından büyük önem taşımaktadır. Kültür öğrenme ve alışma desteği ise göçmenlerin yeni toplumda daha rahat uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, sosyal destek ve psikolojik destek, göçmenlerin yalnızlık, aidiyet hissi gibi duygusal zorluklarla başa çıkmalarına ve daha sağlıklı bir entegrasyon süreci geçirmelerine olanak tanımaktadır. Bu yanıtlar, entegrasyon sürecinin farklı boyutları olduğunu ve bu sürecin başarılı bir şekilde gerçekleşebilmesi için çeşitli desteklerin önemli olduğunu vurgulamaktadır.

4.4.7. Yerel Halk ile İlişkilerde Olumlu ve Olumsuz Deneyimler

Entegrasyon sürecinde çok üstünde durulan konulardan biri de yerel halkla göçmenlerin sosyal birlikteliğidir. Yeni gelen bireylerin ev sahibi toplum tarafından kabul edilmesi, farklı kimliklere sahip olmaları nedeniyle kolayca gerçekleşemez. Afganistanlı göçmenler, ev sahibi toplumda kabul edilme sürecinde sürekli olarak farklı engellerle

karşılaşmaktadır. Ev sahibi toplumda bazı bireyler, özellikle sosyal medya platformlarında, toplumdaki maddi baskılar, işsizlik, artan nüfus ve kaynak kullanımındaki zorlukları, bazen doğrudan ya da dolaylı olarak göçmenlerin varlığıyla ilişkilendirmektedir. Bu tür tepkiler ve davranışlar, mültecilerin uyum sağlama sürecini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu konuyla bağlantılı olarak, “Konya’da yaşadığımız süreçte yerel halkın sizlere yönelik bakışı ve davranışı nasıl? Başka bir deyişle, yerel halkla olan sosyal birliktelik nasıl?” sorusuna katılımcıların verdiği yanıtların bir kısmı şu şekildedir: *“Konya halkı genel olarak çok iyi davranıyor ve biz oldukça memnunuz. Çocuklarımız rahatlıkla okula gidip geliyor, kimse onlara olumsuz bir şekilde yaklaşmıyor. Ancak İran’da böyle insani bir davranışı çok nadir gördük. İran’da toplum içinde rahat bir yaşam süremiyorduk. Türkiye halkının davranışları, İran’a kıyasla çok daha iyidir”* (E4). *“Özel olarak bir sıkıntı yaşamıyorum, ancak genel olarak yabancılara karşı bazı olumsuz düşünceler mevcut. Özellikle son yıllarda, yabancuları istemediklerini dile getirenler artmıştır. Bu isteklerini bazen davranışlarıyla da gösterebiliyorlar”* (E2). *“Genelde kötü davranışlar yoktur, ancak bazıları göçmenlere karşı önyargılarını gizleyemiyor. Bu tür sorunlarla en çok dolmuş ve otobüslerde karşılaşıyorum. Bazen sesli bir şekilde yabancı istemediklerini dile getiriyorlar. Bu durum beni çok kötü hissettiriyor; kimseye rahatsızlık vermemeye çalışırken böyle bir davranışa maruz kalmak oldukça zor”* (E1).

Afganistanlı göçmen katılımcılardan aktarılan verilere bakıldığında, göçmenlerin yerel halkla ilişkilerinde bazı olumlu ve olumsuz deneyimler yaşadığı görülmektedir. Genellikle, katılımcılar yerel halkın davranışlarının iyi olduğunu ve Türkiye’deki yaşamdan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Çocukların rahatça okula gidebilmesi, genel olarak toplumda olumsuz bir tutumla karşılaşmamaları olumlu bir işarettir. Bu, yerel halkın çoğunluğunun göçmenlere karşı dostça bir yaklaşım sergilediğini gösteriyor. Ancak, bazı katılımcılar, özellikle son yıllarda göçmenlere karşı daha olumsuz tutumların arttığını ifade etmektedir. Yabancılara karşı duyulan önyargı ve dışlayıcı tutumlar, bazı katılımcılar için önemli bir engel oluşturmuş. Özellikle dolmuş ve otobüs gibi kamusal alanlarda, katılımcılar sesli şekilde yabancı istemediklerini belirten bazı bireylerle karşılaşmışlar. Bu tür olumsuz tepkiler, katılımcıların kendilerini rahatsız ve dışlanmış hissetmelerine neden

olmuştur. Katılımcıların İran'dan Türkiye'ye gelerek yaşadıkları deneyimleri karşılaştırması, Türk halkının genel olarak daha misafirperver ve hoşgörülü olduğunu belirtiyor. Ancak yine de, yerel halkın göçmenlere karşı zaman zaman duyduğu önyargılar ve bu önyargıların açıkça dile getirilmesi, entegrasyon sürecinde zorluklar yaratmaktadır. Bu durum, toplumda daha fazla farkındalık yaratılması gerektiğini ve göçmenlerin entegrasyon sürecine dair daha geniş çaplı desteklerin önemini vurgulamaktadır. Özetle, katılımcılar yerel halkın büyük bir kısmından olumlu tepkiler alsa da, azınlık gruplarının önyargılı ve dışlayıcı tutumları, sosyal uyum sürecinde karşılaştıkları önemli engellerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Afganistanlı göçmenlere, Konya'da kendi kültürlerini uygularken aldıkları olumlu ve olumsuz tepkiler sorulduğunda, katılımcıların birçoğu olumsuz tepkiler aldıklarını ifade etmiştir. Örneğin, Afganistan geleneksel kıyafetlerini Konya'da giydiklerinde, farklı yüz ifadeleriyle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılara, “Konya’da yabancı veya Afganistan uyruklu olduğunuz için dışlandınız mı ya da kötü muamele gördüğünüz oldu mu?” sorusu araştırmanın son sorusu olarak yöneltildiğinde, verdikleri yanıtlardan bazıları şu şekildedir: *“Hayır, dışlanmadım ve kötü muamele görmedim” (E17). “Bazen dışlanma olayı oluyor. Kötü muamele gördüğüm zaman, gerçekten vatansız olduğumu hissedirim” (K4). “Bazen dışlama oluyor. Göçmen veya Afganistanlı olduğumu konuşma tarzımdan anlayınca hemen yüz ifadesi ve davranışı değişiyor. Ama yerel halkın birçoğu iş ve iletişim konusunda Afganistanlıları Süriyelilere tercih ediyor” (E6).*

Katılımcılardan elde edilen verilere göre, katılımcıların yaşadığı deneyimler, göçmenlerin toplumdaki kabulü ve karşılaştıkları olumsuzlukları yansıtıyor. Katılımcı, doğrudan kötü muameleye maruz kalmadığını belirtse de, bazen dışlanma durumuyla karşılaştığını ifade etmektedir. Özellikle, yabancı olduğu anlaşıldığında insanların tavırlarının değişmesi, göçmenlerin kimliklerinden dolayı toplumsal ilişkilerde zorluklar yaşadığını ortaya koyuyor. Ancak katılımcı, kişisel olarak kötü muamele görmemiş olmasına rağmen, bu tür dışlanma durumlarının kendisinde vatansızlık hissi uyandırdığına dikkat çekiyor. Ayrıca, Konya'da yaşanan bir suç olayı sonrasında, toplumda

Afganistanlılara yönelik oluşan önyargıya değiniliyor. Suçun birkaç Afganistan uyruklu kişi tarafından işlendiği ortaya çıktığında, tüm Afganistanlılara yönelik olumsuz tutumların arttığı belirtiliyor. Katılımcı, bu tür bir davranışın yanlış olduğuna ve bireysel suçların tüm bir topluluğa mal edilmesinin haksızlık olduğuna vurgu yapıyor. Bu, toplumsal bağlamda etnik gruplara yönelik genelleme ve etiketleme sorununu ortaya koyuyor. Sonuç olarak, katılımcının verdiği yanıtlardan, göçmenlerin topluma entegrasyon süreçlerinde bireysel suçlar yüzünden tüm bir topluluğa yönelik oluşan olumsuz bakış açılarının entegrasyonu zorlaştırdığı ve buna karşı duyulan hassasiyetin önemli olduğu anlaşılmaktadır.

5.BÖLÜM

SONUÇ

1. Değerlendirme ve Sonuç

“Konya’da İkamet Eden Afganistan Uyruklu Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri” başlıklı tezimde yer alan bu araştırma, Afganistanlı göçmenlerin Türkiye’ye göç süreçlerini, yaşam koşullarını, iş hayatlarını, aile içi ilişkilerini ve toplumsal uyum süreçlerini derinlemesine incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın bulguları, göçmenlerin Türkiye’ye geliş sebeplerinin genellikle ekonomik zorluklar, güvenlik kaygıları ve işsizlik gibi faktörlere dayandığını göstermektedir. Afganistan’daki savaşlar ve istikrarsızlık nedeniyle göç eden bireylerin, daha güvenli bir yaşam arayışıyla Türkiye’ye yöneldiği ve bu süreçte sosyal ağlar aracılığıyla konaklama ve iş olanakları hakkında bilgi edindikleri anlaşılmaktadır. Konya gibi şehirlerde yerleşen göçmenler, genellikle bu ağlar sayesinde yeni bir yaşam kurma imkânı bulmuşlardır. Göç sürecinde sosyal ağlar, bilgi akışı ve göç rotalarının belirlenmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Göçmenlerin Türkiye’ye gelişleri çoğunlukla İran ve Pakistan üzerinden gerçekleşmiş; bu süreçte birçok aile fiziksel, psikolojik ve maddi açıdan ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmıştır.

Kadın göçmenlerin yaşadıkları deneyimler ise toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin göç sürecine yansıyan etkilerini gözler önüne sermektedir. Konaklama koşullarının yetersizliği, mahremiyetin ihlali ve kadına yönelik tehditler, kadınların göç sürecinde daha kırılgan bir grup olarak öne çıkmasına neden olmaktadır. Türkiye’nin göçmenler açısından tercih edilmesinde ise siyasi istikrar, iş imkânları, kültürel yakınlık ve Avrupa’ya geçişte bir ara durak olması etkili olmuştur. Ancak Türkiye, birçok göçmen için nihai bir varış ülkesi değil, geçici bir transit ülke olarak görülmekte; katılımcıların çoğunluğu Avrupa ülkelerine göç etme arzusunu açıkça ifade etmektedir.

Göçmenlerin yasal statüleri incelendiğinde, büyük çoğunluğunun mülteci veya uluslararası koruma başvurusu sahibi olduğu görülmektedir. Ancak, geçim sıkıntıları,

hukuki süreçlerdeki belirsizlikler ve temel hizmetlere erişimde yaşanan güçlükler, bu bireylerin Türkiye'deki yaşamlarını sürdürülebilir olmaktan uzaklaştırmaktadır.

Göçmenlerin iş hayatı, büyük ölçüde düşük ücretli, uzun çalışma saatlerine dayalı ve sağlık güvencesinden yoksun bir yapıya sahiptir. Çoğu göçmen, ekonomik zorlukları aşabilmek için zorlu koşullarda çalışmakta ve bu durum, hem fiziksel hem de psikolojik açıdan büyük bir yük oluşturmaktadır. Erkek göçmenler, iş hayatında daha aktif rol alırken, kadın göçmenler genellikle ev hanımlığı ile sınırlı kalmakta ve dil öğrenme süreçlerinde erkeklere kıyasla daha fazla zorluk yaşamaktadır. Bu da kadınların toplumsal yaşama entegrasyonunu zorlaştırmaktadır.

Yapılan araştırma sonucunda, Konya'da yaşayan Afganistanlı göçmen ailelerin sosyal yapısı, aile içi ilişkileri ve toplumsal rollerine ilişkin önemli bulgulara ulaşılmıştır. Bu kapsamda şu temel bulgulara rastlanılmıştır: Erken evlilikler, özellikle kadın katılımcılar arasında oldukça yaygındır. Kadın katılımcıların çoğu 18 yaşından önce evlenmiştir. Bu durum, kadınların eğitim hayatının kesintiye uğramasına ve geleneksel ev hanımı rollerine sıkışmalarına yol açmaktadır. Çocuk sayısının fazlalığı, göçmen ailelerin hâlâ geniş aile yapısını sürdürdüğünü göstermektedir. Katılımcıların çoğunluğu 4 veya daha fazla çocuk sahibidir. Bu durum, aile içi ekonomik yükü artırmakta ve bazı çocukların eğitime erişimini zorlaştırmaktadır. Göçün aile içi ilişkiler üzerindeki etkileri çift yönlüdür. Bazı katılımcılar göç sonrası aile içi dayanışmanın arttığını ve ilişkilerin güçlendiğini belirtirken, bazıları ise göç sürecinin stres, ayrılık ve belirsizlik gibi nedenlerle aile bağlarını zayıflattığını ifade etmiştir. Kadın-erkek rolleri ve eşitliği konusunda katılımcılar arasında farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bazı ailelerde roller daha eşitlikçi ve modern bir şekilde paylaşılırken, pek çok katılımcı hâlâ geleneksel ataerkil düzenin sürdüğünü belirtmiştir. Ancak göç sonrası bazı erkek bireylerin tutumlarında olumlu değişimlerin olduğu görülmüştür. Kültürel değerlerin aktarımı hususunda katılımcılar ikiye ayrılmıştır. Bir grup, kendi kültürünü koruma ve aktarma yönünde çaba gösterirken; diğer grup, yeni toplumun değerlerini de çocuklarına öğretmeye çalışmaktadır. Kadın hakları konusundaki olumsuz geleneksel deneyimlerini gerekçe göstererek, yeni kültürü benimsemeyi savunan

katılımcılar da dikkat çekicidir. Genel olarak, göçün Afganistanlı göçmen ailelerin yapısal, ekonomik, toplumsal ve psikolojik boyutlarını önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Bu etki, hem aile içi ilişkileri yeniden şekillendirmekte hem de bireylerin topluma uyum sürecinde önemli bir rol oynamaktadır.

Afganistanlı Göçmenlerin Aile yapıları, çocuk sayısının yüksek olduğu ve eğitimle ilgili ciddi engellerin bulunduğu bir tabloyu ortaya koymaktadır. Erken yaşta evlilikler, ekonomik koşullar ve eğitimdeki aksaklıklar, ailelerin genel refahını zorlaştırmakta ve çocukların geleceğini olumsuz etkilemektedir. Özellikle ailedeki çocuk sayısının fazla olması, ekonomik yükü artırmakta ve bu durum, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçların karşılanmasını güçleştirmektedir.

Bu araştırma, Afganistanlı göçmenlerin Türkiye'deki iş yaşamları, mesleki uyumlulukları, ekonomik koşulları ve toplumsal entegrasyon süreçlerine dair derinlemesine bir bakış sunmaktadır. Görüşmelere dayanan veriler, göçmenlerin Türkiye'ye gelirken taşıdıkları ekonomik beklentiler ile karşılaştıkları gerçeklik arasında önemli bir fark olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan birçok göçmen, göç öncesi sahip oldukları mesleklerini Türkiye'de devam ettiremediklerini, çalışma izinlerinin olmayışı, yerel düzenlemeler ve teknik/mekanik farklılıklar gibi nedenlerle vasıfsız işlerde çalışmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Bu durum, mesleki uyumsuzluk sorununu açıkça gözler önüne sermektedir. Özellikle çalışma saatlerinin uzunluğu (haftalık 60–84 saat arasında), düşük ücretler ve sosyal güvence eksiklikleri, göçmenlerin yaşam kalitesini olumsuz etkileyen temel faktörler arasında yer almaktadır. Araştırma bulgularına göre, katılımcıların büyük çoğunluğu sağlık sigortasından yoksun ve resmi sosyal destek mekanizmalarından yeterince faydalanamamaktadır. Bu durum, göçmenlerin sosyal koruma sistemine entegrasyonu konusunda ciddi yapısal eksiklikler olduğunu göstermektedir.

Kadın göçmenlerin durumu ise göçle birlikte kısmen değişmiştir. Bazı kadınlar, Türkiye'de daha fazla hareket özgürlüğü kazandıklarını ve bireysel karar alma süreçlerinde daha aktif olduklarını belirtmişlerdir. Ancak ekonomik bağımsızlık konusunda halen ciddi

sınırlamalar mevcuttur ve kadınların büyük bir kısmı ev içi sorumluluklarla sınırlı kalmaktadır.

Ekonomik zorluklar yalnızca bireysel değil, ailevi düzeyde de hissedilmektedir. Katılımcıların çoğu, aile geçimini sağlamak için uzun saatler çalıştıklarını, ancak elde ettikleri gelirin yalnızca temel ihtiyaçları karşılamaya yettiğini ifade etmektedir. Ayrıca çocukların da tarla veya diğer geçici işlerde çalışmak zorunda kalması, çocuk emeği gibi ciddi hak ihlallerini gündeme getirmektedir.

Tüm bu veriler ışığında, Afganistanlı göçmenlerin Türkiye'deki yaşamlarının görece daha güvenli ve istikrarlı olmakla birlikte, ekonomik ve sosyal açıdan kırılgan olduğu söylenebilir. Türkiye'de iş bulma olanakları Afganistan'a kıyasla daha fazla olsa da, bu işler genellikle güvencesiz, düşük ücretli ve ağır çalışma koşullarına sahip iş kollarıdır. Bu da göçmenlerin uzun vadeli refah beklentilerini sınırlamakta, birikim yapma imkânlarını ortadan kaldırmaktadır.

Afganistanlı göçmenlerin Konya'daki entegrasyon süreçlerine dair yapılan değerlendirmeler, göçmenlerin sosyal uyumda birçok zorlukla karşılaştığını ancak aynı zamanda çözüm odaklı çabalar gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı, Türkçeyi öğrenmenin ve sosyal-kültürel etkinliklere katılmanın entegrasyon süreci açısından son derece önemli olduğunu vurgulamış; dil bilmemek ise günlük yaşamdan işe kadar birçok alanda engel oluşturmuştur. Yaş, sağlık durumu ve ailevi yükümlülükler gibi bireysel faktörler bu süreci yavaşlatırken, çocuklar üzerinden entegrasyonun daha kolay gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Yeni bir yaşam tarzına uyum sağlamada özellikle dil bariyeri, kültürel farklılıklar, psikolojik baskılar ve sosyal dışlanma gibi sorunlar öne çıkmaktadır. Katılımcılar, duygularını ifade etmekte zorluk çektiklerini dile getirmiş, bu durumun hem toplumsal bağ kurmalarını hem de aidiyet hissi geliştirmelerini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

Göçmenler bir yandan kendi kültürel değerlerini korumaya çalışırken, diğer yandan Türkiye'deki toplumsal yaşamı öğrenme ve ona uyum sağlama çabasıdadır. Katılımcılar, iki kültür arasında bir denge kurmaya çalıştıklarını ve bu süreçte hem kendi kimliklerini korumaya hem de yeni kültürü anlamaya önem verdiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle çocuklarla ebeveynler arasında kültürel çatışmalar yaşanmakta; çocuklar Türkiye'de büyüdükları için yerel kültüre daha kolay adapte olurken, ebeveynler kendi kültürel değerlerini daha fazla koruma eğilimindedir. Bazı katılımcılar, geleneksel baskılar nedeniyle yaşadıkları travmatik deneyimler karşısında artık yeni bir kültür benimseme yönünde bilinçli tercihlerde bulunduklarını ifade etmiştir. Bu da göçün sadece fiziksel değil, aynı zamanda derin bir kültürel ve kimliksel dönüşüm süreci olduğunu göstermektedir.

İletişim sürecinde yaşanan en büyük engellerin başında yine de dil bariyeri gelirken, katılımcılar kültürel farklılıkların ve toplumsal önyargıların da etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bazı göçmenler, toplumsal dışlanma ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını, özellikle kamusal alanlarda olumsuz davranışlarla karşılaştıklarını aktarmıştır. Bu tür deneyimler, göçmenlerin topluma güven duymasını ve sosyal entegrasyon sürecine aktif katılımını olumsuz etkileyebilmektedir. Katılımcılar entegrasyon sürecinde en çok dil öğrenme, kültürle tanışma, sosyal destek ve psikolojik danışmanlık gibi konularda desteğe ihtiyaç duyduklarını dile getirmiştir. Yerel halkla yaşanan ilişkilerde ise genellikle olumlu deneyimler yaşansa da, bazı bireylerin ayrımcı tutumları göçmenler üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Özellikle kimlikten kaynaklı dışlanma ve bireysel suçların tüm topluluğa mal edilmesi, göçmenlerde vatansızlık hissi ve güvensizlik duygusu yaratmaktadır. Tüm bu bulgular, entegrasyonun sadece bireysel çaba değil, aynı zamanda toplumsal kabul ve kurumsal destek gerektiren çok boyutlu bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Afganistanlı göçmenlerin Türkiye'ye geliş süreci ve yaşadıkları zorluklar, hem ekonomik hem de toplumsal düzeyde önemli engeller oluşturmaktadır. Bu zorlukların aşılabilmesi için devletlerin ve sivil toplum kuruluşlarının daha kapsamlı, sürdürülebilir politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Göçmenlerin yaşam koşullarını iyileştirmek, onları

topluma entegre etmek ve aile içi refahı artırmak amacıyla alınacak önlemler, toplumsal uyumun güçlenmesine katkı sağlayabilir ve uzun vadeli bir entegrasyon süreci için zemin hazırlayabilir.

Sonuç olarak, bu çalışma, zorunlu göçün sadece siyasi ya da ekonomik değil; aynı zamanda kültürel, toplumsal ve bireysel faktörlerle şekillenen çok boyutlu bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Göçmenlerin deneyimleri, göç politikalarının insan haklarını önceleyen bir yaklaşımla ele alınmasının önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2019). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Afganistan Ülkesi Özellikleri. (2015). www.ozelliklerinedir.com. 2015 tarihinde özelliklerinedir: [https://www.ozelliklerinedir.com/afganistan-ulkesi-ozellikleri/adresinden alındı](https://www.ozelliklerinedir.com/afganistan-ulkesi-ozellikleri/adresinden%20alindi)
- Aktaş, M. T. (2015). Göç olgusu Ekonomik Kalkınmada İtici Güç Olabilir Mi? *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 37-48.
- Akyıldız, İ. E. (2016). Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi. *B.U.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35(2), 127-176. Akyıldız, İ. (2016). Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi. *B.U.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 35(2), 127-176. adresinden alınmıştır
- Arınç, K., & Zaman, M. (2018). Tarihi İpekyolu'ndan Erzurum'a Yaya Mülteci Akını ve Ortaya Çıkan Sorunlar. *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, (s. 680).
- Avcı, C. (2022). *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. ansiklopedi.tubitak.gov.tr: <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/hicret> adresinden alınmıştır
- Avcıoğlu, G. Ş. (2014). Immanuel Wallerstein'in Dünya Sistemi, Jeopolitik ve Jeokültür Kuramı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*(31), 97-110.
- Aydemir , S., & Şahin , M. C. (2017). Tek Tanrılı Dinlerde Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Göç Teorileri Açısından Bir Analiz. *Journal of İslamic Research*, 28(3), 359-371.
- Aydın, N. (2018). Nitel Araştırma Yöntemleri. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 2(2).
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Bartram, D., Poros, M., & Monforte, P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. (I. Ağabeyoğlu, Çev.) Ankara: Hece Yayınları.

- Bayraklı, C. (2007). Dış Göçün Sosyo-Ekonomik etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi*. Aydın.
- BBC. (tarih yok). *Afganistan yeni siyasi sistemi*. 01 03, 2007 tarihinde [www.bbc.com: http://www.bbc.com/persian/afghanistan/story_democracy.shtml](http://www.bbc.com/persian/afghanistan/story_democracy.shtml) adresinden alındı
- BBC. (tarih yok). *BBC Raportajı*. 11 23, 2020 tarihinde [www.bbc.com: https://www.bbc.com/persian/afghanistan-55023507](https://www.bbc.com/persian/afghanistan-55023507) adresinden alındı
- BBC. (tarih yok). *BBC Türkçe*. 09 19, 2024 tarihinde [www.bbc.com: https://www.bbc.com/turkce/articles/c79nzjy0gdxo](https://www.bbc.com/turkce/articles/c79nzjy0gdxo) adresinden alındı
- BBC Persian. (2015). *Göçmen, Mülteci, Sığınmacı*. 08 29, 2015 tarihinde [www.bbc.com: https://www.bbc.com/persian/world/2015/08/150829_116_migrants_description_words](https://www.bbc.com/persian/world/2015/08/150829_116_migrants_description_words) adresinden alındı
- Begzad, R. (2014). 11 Eylül Sonrası Afganistan'da Demokratikleşme ve Taliban Örgütü. *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- Bilgi. (2010). *Afganistan*. www.turkcebilgi.com: <https://www.turkcebilgi.com/afganistan> adresinden alınmıştır
- Bilgi Bankası. (2021). *İnsan Hakları Hukuku Bilgi Bankası*. 09 28, 2021 tarihinde İstanbul Bilgi Üniversitesi: <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/131-tum-gocmen-iscilerin-ve-aile-fertlerinin-haklarinn-korunmasna-dair-uluslararası-sozlesme/>. adresinden alındı
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK/UNHCR). (tarih yok). *Global Trends: Forced Displacement in 2018*. www.unhcr.org: <https://www.unhcr.org/globaltrends2018/#> adresinden alınmıştır
- BMMYK/UNHCR. (tarih yok). *Globe Trends in 2020, UNHCR*. 06 18, 2021 tarihinde <https://www.unhcr.org/60b638e37/unhcr-global-trends-2020> adresinden alındı
- Çağlar, T. (2018, Haziran). Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8).
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(17), 67-91.

- Çağrı, E. (2004). ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri. *uluslar arası İlişkiler Akademik Dergisi*, 1(3).
- Coşkun , A., & Ateş, H. (2023). Türkiye'de Göçmen Entegrasyonu: Zorlaştırıcılar, Kolaylaştırıcılar ve Öneriler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 1332-1357.
- Deutsche Welle Dari. (tarih yok). *Deutsche Welle Dari*. 11 8, 2015 tarihinde [www.dw.com](http://www.dw.com/fa-af/a-18835083): <http://www.dw.com/fa-af/a-18835083> adresinden alındı
- Develi, E. (tarih yok). 21. Yüzyılın Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(Göç Özel Sayısı (22)), 1343-1353.
- Doğan , M. (2019). Temel Eğitim Kurumlarındaki Afganistan uyruklu Öğrencilerin Sosyol Entegrasyonunda Okulun Yeri: Karaman Örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*. Karaman.
- Doğanay, H., Şahin, İ. F., & Özdemir, U. (2011). Feminist Coğrafya ve Kadın Göçmenleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*(17), 7-17.
- Doğuhan , M. Y. (tarih yok). *Demokrasi Nedir*. 03 30, 2014 tarihinde www.dmy.info: <http://www.dmy.info/demokrasi-nedir/> adresinden alındı
- Dünya Bankası Raporu. (2016). *Dünya Bankası Raporu*. (D. Bankası, Düzenleyen) www.documents.worldbank.org: www.documents.worldbank.org/.../100638-v1-DARI-WP-P1451 adresinden alınmıştır
- Eryılmaz, S. (2020). Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Kadın Sağlığı. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 5-13.
- Fişek, N. (1972). *Ana-Çocuk Sağlığı, Nüfus Sorunları ve Aile Planlaması*, Prof. Dr. Nusrat Fişek'in Kitaplaşmamış Yazıları 2. www.ttb.org.tr: https://www.ttb.org.tr/n_fisek/kitap_2/13.html adresinden alınmıştır
- Gazetevatan. (2014). www.gazetevatan.com: www.gazetevatan.com/afghanistanbuyuk-zenginlik-icinde-buyukyoksulluk adresinden alınmıştır
- Göç İstatistik Raporu. (2017). *Türk Kızılayı, Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü*. www.kizilay.org.tr: https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/25061207_38492657_2017-yili-goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf adresinden alınmıştır

- Güllüpınar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4).
- Hurriyet. (2005). *Afganistan'da Yoksulluk Kargaşa Getirebilir*. 02 22, 2005 tarihinde hurriyet.com.tr: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bm-afganistanda-yoksulluk-kargasa-getirebilir-38699351> adresinden alındı
- Hurriyet. (2014). *1 trilyon dolarlık Afganistan*. 03 12, 2014 tarihinde hurriyet.com.tr: <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/1-trilyon-dolarlik-afganistan-25985240> adresinden alındı
- İçli, G. (2012). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- İnaç, H., & Aktaş, F. (2013). 11 Eylül 2001 Terör saldırılarının Amerikan Güvenlik Bürokrasisine Etkileri. *Akademik Bakış Dergisi*(34).
- İnliceliler , N. D. (2019). 1923 Yılından Bugüne Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları ve Sosyal-Ekonomik Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul .
- İrfani, M. (2018). *Afgan göçü, Nedenleri ve Etkileri*. 12 2018, 31 tarihinde dailyafghanistan.com: http://opinion_detail.php?post_id=146208 adresinden alındı
- Karabulut, M., & Leyla, U. (2024). İletişim Sürecinde Dil engelleri. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(Özel sayı 14), 937-948.
- Karabulut, M., & Uygun , L. (2024). İletişim Sürecinde Dil engelleri. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(Özel sayı 14), 937-948.
- Khaama. (2013). *Dünyanın en güvensiz ülkeleri*. www.khaama.com: <https://www.khaama.com/persian/archives/6146> adresinden alınmıştır
- Khaama. (2013). *Dünyanın en güvensiz ülkeleri*. 06 14, 2013 tarihinde www.khaama.com: <https://www.khaama.com/persian/archives/6146> adresinden alındı
- Khalidi , N. A. (2017). *Afganistan nüfusunun etnik yapısı*. www.academia.edu: <https://www.academia.edu/29495342> adresinden alınmıştır
- Konyadayatirim. (2010). *Konyadayatirim*. Konyadayatirim.gov.tr: <http://konyadayatirim.gov.tr/> adresinden alınmıştır
- Memişoğlu, F., & Yiğit, C. (2019). Uluslararası Göç ve Kalkınma: Teori ve Güncel Meseleler. *Yıldız Social Science Review*, 5(1).

- Muhammadi, M. (2021). *İran'daki göçle ilgili teorik yaklaşımların örnekleri*. vista.ir: <https://vista.ir/w/a/21/59qjd>. adresinden alınmıştır
- Mukaddes, A. A., & Şerifi, Z. (2019). 18-30 Yaş Arası Gençleri Uluslararası Göçe Motive Edici Faktörler: Şiraz ve Ersincan Şehirleri Örneği. *İran Sosyoloji Dergisi*, 10(1), 162-190 .
- Musavi, M. (2017). *BBC*. www.bbc.com/persian: <https://www.bbc.com/persian/blog-viewpoints-39204263> adresinden alınmıştır
- Nas, F. (2017). *Ortadoğu'da göç dinamikleri: Mardin'den Beyrut'a bir göç araştırması*. Gece Kitaplığı Yayınları.
- NDI. (2014). *Afganistan'da 2014 Seçimi*. www.ndi.org: <https://www.ndi.org/sites/default/files/AFG-2014-Election-Update%20-March-14-NDI-EOM-Dari.pdf> adresinden alınmıştır
- Obayd, A., & Karataş, A. (2021). Afganistan'da Göç Hareketliliğinin Nedeni ve Sonuçları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi*(50), 75-91.
- Obayd, N. (2017). 11 Eylül Saldırısı Sonrası Afganistan'daki Ekonomik Kalkınma Dönüşümü. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(9), 131-158.
- Oral, B., & Çetinkaya, F. (2017). *Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları*. (T. K.-S. Topics, Düzenleyen) www.researchgate.net: https://www.researchgate.net/publication/335716297_Sosyolojik_Bir_Olgu_Olarak_Goc_Tanimi_Nedenleri_ve_Goc_Kuramlari adresinden alınmıştır
- Örnek, S. (2012). Onbir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu. *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*(1), 107-134.
- Özcan, D. E. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 183-215.
- Özpek, B. B. (2012). En Uzun On Yıl: 11Eylül Sonrası Ortadoğu. *Ortadoğu Etütleri*, 3(2), 183-216.
- Perruchoud, R., & Redpath, J. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü (IOM)*. publications.iom.int. adresinden alınmıştır

- Perruchoud, R., & Redpath, J. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü (IOM)*. publications.iom.int: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden alınmıştır
- Rasuli, K. (2008). 1991 Yılından Günümüze Kadar Afganistan ve Türkiye İlişkileri. *Yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi*. Ankara.
- Saccadi, A. K. (2011). *Afganistan Siyaset Sosyolojisi*. (M.-e. T. Khatamünnabiyyin, Düzenleyen) noorlib.ir. adresinden alınmıştır
- Sağbaş, S. M. (2009). Beyin Göçünün Ekonomik ve Sosyal Etkileri: Türkiye Örneği. *Yükseklisans Tezi, Marmara Üniversitesi*.
- Şahin, A. U. (2018). Kitleli Zorunlu Göçlerin Afetselliği: Suriyeli Göçü Perspektifinden Göç Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar. *Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Bursa.
- Şahin, D. (2016). Taliban'ın Ortaya Çıkışı ve ABD'nin Örgütün Gelişim Sürecindeki Etkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(1), 226-245.
- Sametoğlu, F. (2007). *Savaş Sonrası Bugünkü Afganistan'da Sağlık Hizmetlerinin Durumu*. 11 16, 2007 tarihinde <https://groups.google.com/g/guneyturkistan/c/Ajcw7II6sA> adresinden alındı
- Şanlıöz, S. A. (2016). Dış Göç Olgusunun Düzensiz Göç Gerçeği: Karşılaşılan Etkilere Ekonomik ve Sosyolojik Çözüm Önerileri. *Sosyoekonomi*, 24(30), 139-145.
- Sayı, A. (2010,). Dünya Sistemleri Teorisinin Eleştirisi ve Değerlendirilmesi. *Siyasi Çalışmalar Dergisi*, 2(5).
- Seren, M. (2017). *Afganistan'da güç savaşlarında yeni dönem*. 01 31, 2017 tarihinde www.aa.com.tr: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/afganistanda-guc-savaslarinda-yeni-donem/738489> adresinden alındı
- Şeyhanlioğlu, H. (2008). Yüzyıldan Günümüze Kadar Afganistan'ın Jeostratejik Önemi. *Avrasya Etüdleri*, 34(2), 22-43.
- SIGAR. (2012). *(Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction) Raporu*.
- Şimşek , H., & Yıldırım , A. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Şimşek, A. R. (2021). *Tarihten Günümüze Afganistan Göçleri ve Türk Asıllı Göçmenler*. 08 16, 2021 tarihinde ANKASAM: <https://www.ankasam.org/tarihten-gunumuze-afganistan-gocleri-ve-turk-asilli-gocmenler/> adresinden alındı
- Sözcü Gazetesi*. (2019). www.sozcu.com.tr: <https://www.sozcu.com.tr/mit-ve-emniyetten-avrupanin-en-buyuk-gocmen-cetesine-darbe-wp4973412> adresinden alınmıştır
- Succadi, A. K. (2011). *Camia Şinasi Siyasi Afganistan(Afganistan Siyaset Sosyolojisi)*. (M.-e. T. Khatamünnabiyyin, Düzenleyen) noorlib.ir. adresinden alınmıştır
- T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2017). *Türkiye Göç Raporu 2016*. T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları Yayın no 40.
- T.C. Kabil Büyükelçilği Ticaret Müşavirliği. (2017). *Afganistan Ülke Raporu*. Kabil: T.C. Kabil Büyükelçilği Ticaret Müşavirliği.
- Taştan, Z., & Koçlar, B. (2019). *Vanda Göç Hareketleri*. İstanbul: Heperlink Eğitim İletişim Yayıncılık.
- TDK. (2019). *Türk Dil Kurumu*. tdk.gov.tr: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır
- TDK. (2019). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. sozluk.gov.tr: <http://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır
- Tezel, A. (2017). *Toplum Aile Yapısı ve Özellikleri*. acikders.ankara.edu.tr: https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/7782/mod_resource/content/0/5.Hafta-A%C4%B0LE%20YAPISI%20%C3%96ZELL%C4%B0KLER%C4%B0.pdf adresinden alınmıştır
- TÜBA. (2013). *Türkçe Bilim Terimler Sözlüğü*. terim.tuba.gov.tr: <http://terim.tuba.gov.tr/> adresinden alınmıştır
- Turani, A. J. (2016). Amanullah Han Dönemi Türk-Afgan İlişkileri (1919-1929). *Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kırıkkale.
- Turğut , F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum*, 1(1), 93-117.
- (2016-2024). *Türkiye Göç Raporları*. Konya: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.
- Unat, Y. (2004). *İslam'da ve Türklerde "Zaman ve Takvim"*. Accelerating the world,s research, Academia.edu: https://www.academia.edu/6321684/Zaman_ve_Takvim adresinden alınmıştır

- UNOCHA. (2014). *Humanitarian Response plan*. www.unocha.org: www.unocha.org/afghanistan. adresinden alınmıştır
- Ünsal, H. (2022). Göç ve Aile: Göçün Aile Üzerindeki Etkileri. *Uluslararası Psiko-Sosyal Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 84-93.
- Uslu Ak, B. (2021). Göç Kavramı ve Kuramları . *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 1749-1758.
- Wallerstein, İ. (2011). *Dünya Sistemleri Analizi*. (E. Abadoğlu, & N. Ersoy, Çev.) İstanbul: BGST Yayınları .
- Wikipedia. (2024). *Afganistan'da Kadın Hakları*. <https://fa.wikipedia.org/wiki> adresinden alınmıştır
- Wikipedia. (2024). *Afganistan'da Kadın Hakları*. [fa.wikipedia.org: https://fa.wikipedia.org/wiki](https://fa.wikipedia.org/wiki) adresinden alınmıştır
- Wosuki, M., & Hujjeti, M. (2012). Uluslararası Göçmenler, Menşe Ülkelerin Kalkınmasında Katkıda Bulunanlar: Lar Örneği. *Journal of Iranian Developmen Studies*, 4(2), 23-39.
- Yazıcıoğlu , Y., & Karabulut, M. (2021). *Türkiye Afgan Göçünün Hedef Ülkesi mi Olacak?* 07 17, 2021 tarihinde VOA: <https://web.archive.org/web/20210717223705/https://www.amerikaninsesi.com/a/ta-leban-egemenligi-turkiye-yi-hedef-ulke-mi-yapacak/5969560.html>, adresinden alındı
- Yenişafak. (2017). *5. madde ve NATO'nun Türkiye'ye sorumluluğu*. Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/hayat/5-madde-ve-natonun-turkiyeye-sorumlulugu-2612722> adresinden alınmıştır
- Yıldırım , S. G. (2018). Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.
- Yılmaz, A. (2008). Göç Sürecinde Kadın: Aile İçi Konumu Üzerine Bir Araştırma. *Yükseklisans Tezi*. Karaman.
- YUKK. (2013). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. *Resmi gazete, Kanun No. 6458*.

Zaimoğlu, M. F. (2024). *2023'te Uluslararası Göç ve Türkiye'ye Yansımaları*.
yillik.kizilayakademi.org.tr: <https://yillik.kizilayakademi.org.tr/2023te-uluslararasi-goc-ve-turkiyeye-yansimalari/> adresinden alınmıştır

EKLER

EK -1 ETİK KURUL KARARI

**SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
BİLİMSEL ETİK DEĞERLENDİRME KURULU
TOPLANTI VE KARAR TUTANAĞI**

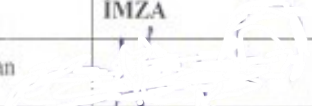
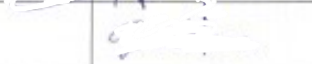
TOPLANTI TARİHİ: 21.05.2024

TOPLANTI GÜNDEMİ: Rahmatullah RASULY'nin 11.05.2024 tarihli dilekçesine istinaden Etik Kurul Kararı İstenmesi yazısı.

KARAR 2024/097: Rahmatullah RASULY'nin "Konya'da İkamet Eden Afgan Uyruklu Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri " başlıklı çalışmaları araştırma ve yayın etiği açısından UYGUNDUR.

Toplantıya katılanların oy birliği ile kabul edilmiştir.

Gereke: Başvuru esnasında belirtilen koşullara uymak, araştırmaya etik kurul kararından sonra başlamak ve çalışma prosedüründe bir değişiklik olması durumunda kurulumuza beyan etmek kaydıyla etik açıdan uygundur.

KURUL ÜYELERİ		İMZA
Doç.Dr. Hüseyin ÇİL	Başkan	
Dr.Öğr.Üyesi Gökhan Alper ATAŞER	Üye	

EK- 2 BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu çalışmada, göçün, Selçuklu, Karatay ve Meram ilçelerinde ikamet eden Afganistanlı göçmenlerin ve özellikle ailelerinin sağlık, ekonomik, kültürel ve aile içi ilişkileri üzerindeki etkileri dikkate alınarak incelenmesi amaçlanmaktadır ve bu amaca yönelik birtakım sorular içermektedir. **Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına göredir.** Çalışma sırasında uygulanacak testler ve yanıtlamanız gereken sorular, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek nitelikte değildir. Araştırmaya katılmayı reddedebilir veya başladıktan sonra devam etmek istemediğinize karar verip yarıda bırakabilirsiniz. Bu hakkınızı kullanmanız durumunda, hiçbir olumsuz tutumla ya da sonuçla karşılaşmayacaksınız. Elde edilen bilgiler yalnızca araştırmacı tarafından değerlendirildikten sonra bilimsel maksatlı kullanılacaktır. Çalışmadan elde edilen veriler/bilgiler tez çalışmasının, içinde yapıldığı zaman süreyle saklanacaktır. Bu süreçte veriler/bilgiler uygun güvenlik önlemleri eşliğinde korunacak ve verilerin işlevi tamamlandığında veya tez çalışması sona erdikten sonra güvenli bir şekilde imha edilecektir.

Mülakatı, yönergelerle uyarak sırayla ve sayfa atlamadan yapmanız çok önemlidir. Çalışmanın veri toplama aşamasının sonunda, bu çalışmayla ilgili sorularınız cevaplanacaktır.

Verdiğiniz bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır. Lütfen adınızı kitapçığın hiçbir yerine yazmayınız. Soruların yanıtlanması yaklaşık 30 dakika zaman alacaktır. Bu soruları cevaplamanın bilinen hiçbir riski bulunmamaktadır. Bu araştırma Rahmatullah Rasuly tarafından gerçekleştirilmektedir. Çalışma ve sonuçları hakkındaki ayrıntılı sorularınız için rahmat.rasuly@gmail.com adresine e-posta gönderebilirsiniz.

ONAM FORMU

Çalışma ile ilgili bilgiler bana sözlü olarak aktarıldı. Çalışma ile ilgili tüm sorularıma yeterli cevaplar aldım. Çalışmaya kendi rızamla gönüllü olarak katılmayı ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

İmza

EK- 3 MÜLAKAT FORMU

A) Sosyo-demografik sorular

1	Yaşınız?	
2	Cinsiyetiniz?	
3	Medeni durum, evli mi / bekar mı?/ Tek eşli mi çok eşli mi?	
4	Öğrenim / Eğitim seviyeniz nedir?	
5	Kaç çocuğunuz var?	
6	Evde mi yaşıyorsunuz yoksa yurt, pansiyon gibi resmi kurumların sağladığı barınma imkânlarını mı kullanıyorsunuz?	
7	Aylık gelirin ne kadardır?	
8	Dininiz nedir ve hangi mezhebe mensupsunuz?	

B) Göç süreci ile ilgili sorular

1	Ülkenizi neden terk ettiniz?	
2	Konya’da hangi statüye sahipsiniz? Göçmen olarak nasıl tanımlanıyorsunuz? (İkamet izni, Sığınmacı,	

	Mülteci, Geçici Koruma).	
3	Göç deneyimleriniz nelerdir? (Göç etmeye ne zaman ve nasıl karar verdiniz ve Türkiye sınırına nasıl geldiniz)? Göç sürecinde yaşanan zorluklar nelerdi (güvenlik sorunu, sağlık ve gıda sorunu vb.).	
4	Türkiye sınırına gelindikten sonra ilk nerede, ne kadar mola verildi ve kaldığınız yerde nasıl ve kimler tarafından destek sağlandı? (Temel ihtiyaçlar, barınma yeri, sivil toplum kurum ve kuruluşlar vs.).	
5	Ülkelerarasında göç için Türkiye'yi tercih etme sebebiniz nedir?	
6	Türkiye'nin 81 ilinin arasından neden Konya'yı tercih ettiniz? (Akraba, dost, tanıdık, ilgili kurum).	

7	Konya’da yerleşke olarak neden merkez ilçeleri tercih ettiniz? (akraba, dost, tanıdık, iş imkânı, eğitim vb.).	
8	Konya’ya giriş tarihi? İlk iletişim kurdukları kişiler kimler?	
9	Yerleştiğiniz şehirde sağlık hizmetleri alabiliyor musunuz?	
10	Afganistan’la bağlantılarınız devam ediyor mu?	
11	Afganistan’daki akraba/ dostlarınız arasında göç etmek isteyen var mı? Varsa hedef ülke olarak Türkiye’yi tavsiye eder misiniz?	
12	Konya’ya yerleştikten sonra aile üyelerinizi getirtebildiniz/davet edebildiniz mi?	
13	Konya’daki Afganistanlılar ile görüşüyor musunuz?	
14	Ülkenize geri dönmeyi düşünüyor musunuz?	
15	Üçüncü bir ülkeye gitmeyi düşünüyor musunuz? Cevap	

	evetse	
16	Neden üçüncü bir ülkeye gitmeyi düşünüyorsunuz?	

C) Aile hayatıyla ilgili sorular

1	Kaç yaşında evlendiniz?	
2	Çocuk sayısı kaç ve çocuklar nerede doğdu?	
3	Aileniz kaç kişiden oluşuyor?	
4	Türkiye'deki evinizin sakinlerini kimler oluşturmaktadır? Onlarla akrabalık ilişkiniz nedir?	
5	Ailenizde kaç kişi okula/ üniversiteye gidiyor?	
6	Kadınlar ve erkeklerin evdeki rolleri nelerdir?	
7	Göçün aile içi ilişkilerinize etkisi nelerdir?	
8	Ailenizde kadın-erkek eşitliğine saygı duyuluyor mu? Aile içi karar alma yetkisi kimlerdedir?	

9	Bir göçmen ailesi olarak, çocuklarınıza hangi kültürel değerleri ve gelenekleri aktarmayı önemsiyorsunuz?	
---	---	--

D) İş ve çalışma ile ilgili sorular

1	Göçe karar verilmeden önceki meslek ve günlük yaşantıları?	
2	Göçten sonra ne iş yapılıyor ve günlük yaşantıları?	
3	Ailenizde kaç kişi çalışıyor?	
4	Haftada kaç saat çalışıyorsunuz?	
5	Sağlık sigortanız var mı?	
6	Karşılaştıkları sorunlar ve çözümü? Sorunların çözümü için ilk başvuru yer/kurum?	
7	Her hangi bir destek alıyor musunuz? Evetse, hangi kurum/kuruluşlardan maddi veya manevi destek alıyorsunuz?	

8	Gelirleriniz temel ihtiyaçlarınızı karşılıyor mu? Aile refah durumunuz?	
9	Afganistan'daki yaşam koşullarınızı mevcut durumlarla karşılaştırdığımızda yaşam koşullarındaki değişimler nelerdir? (Aile ekonomisinde iyileşme var mı? Erkekler ve kadınlar iş bulabiliyorlar mı?)	
10	Afganistan'da yaşayan akrabalarınıza maddi yardımda bulunabiliyor musunuz?	
11	Geleceğiniz hakkında ne düşünüyorsunuz? Beklentileriniz nelerdir?	

E) Uyum sağlama ile ilgili sorular

1	Konya'da entegrasyon faaliyetlerine katıldınız mı? (sosyal ve kültürel etkinlikler, kurslar, okul vb.).	
---	---	--

2	Türkçeyi öğrenebildiniz mi? Türkçe konuşabiliyor musunuz?	
3	Yeni bir dil öğrenmek sizin için ne kadar önemlidir?	
4	Yeni bir yaşam tarzına adapte olmakta en büyük zorluklar nelerdir?	
5	Göçmen olarak bulunduğunuz toplumda kendinizi ifade etmek ve duygularınızı aktarmakta zorlanıyor musunuz?	
6	Göçmen olarak bulunduğunuz toplumda, kendi kültürünüzden uzaklaşma ve yeni bir kültüre uyum sağlama arasındaki dengeyi nasıl kurabilirsiniz?	
7	Göç sürecinde yeni bir toplumdaki insanlarla iletişim kurarken karşılaştığınız en büyük engel nedir?	

8	Yeni bir toplumda uyum sağlama sürecinizde en çok ihtiyaç duyduğunuz destekler nelerdir?	
9	Konya’da yaşadığınız süreçte yerel halkın sizlere yönelik bakışı ve davranışı nasıl? Başka bir deyişle yerel halkla olan sosyal birliktelik nasıl?	
10	Konya’da kendi kültürlerini uygulamada olumlu ve olumsuz tepkiler nelerdir?	
11	Konya’da yabancı veya Afganistan uyruklu olduğunuz için dışlandınız mı veya kötü muamele gördüğünüz oldu mu? Evetse nasıl oldu ve ne hissettiniz?	

EK -4 MÜLAKAT FORMU (FARŞA ÇEVİRİSİ)

الف: سوالات جمعیت شناختی یا اجتماعی- دموگرافیکی

1	چند ساله هستید؟	
2	جنسیت؟	
3	حالت مدنی؟ مجرد/ متاهل/ یک همسری و یا چند همسری؟	
4	سویه تعلیمی/ تحصیلی؟	
5	چند فرزند دارید؟	
6	محل زندگی تان؟ خانه، لیلیه، کمپ مهاجرین و یا جای دیگر؟	
7	ماهانه چقدر درآمد دارید؟	
8	دین و مذهب؟	

ب: سوالات مربوط به فرایند مهاجرت

1	دلیل ترک کشور؟	
2	در قونیه از کدام جایگاه اجتماعی برخوردار هستید؟ در کدام کتگوری مهاجرت قرار دارید؟ صاحب کارت اقامه/ پناهنده/ پناهجو؟	

3	تجربه های مهاجرت به ترکیه؟ چه زمانی و چگونه تصمیم به مهاجرت گرفتید و چگونه وارد مرز ترکیه شدید؟
4	وقتی وارد مرز ترکیه شدید اولین بار در کجا و برای چه مدتی توقف(استراحت) نمودید؟ در جایی که توقف نمودید برای شما از طرف کی ها و چگونه همکاری صورت گرفت؟ (احتیاجات اولیه، مکان برای بودوباش... از طرف سازمان، موسسات خیریه، حکومت...؟).
5	از میان این همه کشور ها دلیل اینکه ترکیه را برای مهاجرت انتخاب کردید چیست؟
6	از میان 81 ولایت جمهوری ترکیه به چه دلیلی ولایت قونیه را انتخاب کردید؟ (دوست، اقارب، شناخت، تعلیم و تحصیل...)
7	سبب اینکه در مرکز قونیه مسکن گزین شده اید چیست؟ (دوست، اقارب، شناخت، امکانات تحصیلی، امکانات کاری...)
8	چه زمانی وارد قونیه شدید و اولین بار با چه کسانی ارتباط برقرار کردید؟
9	در جایی که مسکن گزین شده اید آیا دسترسی به خدمات صحتی دارید؟
10	تماس ها و ارتباط های تان با افغانستان ادامه دارد؟
11	در افغانستان از میان دوستان و اقارب تان کسانی هستند که میل به مهاجرت داشته باشند؟ اگر هستند، برای شان جمهوری ترکیه را منحصث کشور مقصد توصیه

	میکنید؟	
12	بعد از اینکه به قونیه مهاجر شدید، آیا توانستید اعضای خانواده خود را به اینجا دعوت کنید و یا انتقال دهید؟	
13	با افغان های مقیم قونیه در ارتباط هستید؟	
14	آیا فکر بازگشت به وطن را دارید؟	
15	آیا فکر رفتن به یک کشور سومی را دارید؟ اگر جواب بلی باشد.	
16	دلایل اینکه فکر رفتن به کشور سومی را دارید چیست؟	

ج: سولات مربوط به زندگی خانوادگی

1	در چه سنی ازدواج کردید؟	
2	صاحب چند فرزند هستید و فرزندان تان متولد کجا هستند؟	
3	خانواده شما از چند نفر تشکیل گردیده است؟	
4	افرادی که در چهاردیوار خانه شما زندگی میکنند با شما چه نسبتی دارند؟	
5	از خانواده شما چند نفر به مکتب و یا دانشگاه میروند؟	
6	نقش زنان و مردان در خانواده چیست؟	
7	تأثیرات مهاجرت بر روابط داخلی خانواده ها؟	

8	آیا در خانواده شما به مساوات حقوق زن و مرد احترام قایل هستند؟ حق تصمیم گیری در داخل خانه از آن کیست؟
9	منحیث یک خانواده مهاجر، برای اطفال خود کدام ارزشهای فرهنگی، رسوم و عنعنات را انتقال خواهید داد؟

د: سوالات مربوط به فعالیت های کاری

1	قبل از مهاجرت مصروف چه شغلی بودید و فعالیت های روزمره شما چه بود؟
2	بعد از مهاجرت مصروف چه شغلی هستید و فعالیت های روزمره شما چیست؟
3	در خانواده شما چند نفر مشغول کار هستند؟
4	در هفته چند ساعت کار میکنید؟
5	آیا بیمه صحتی دارید؟
6	در فرایند مهاجرت با چه مشکلاتی مواجه شدید؟ برای رفع مشکل اولین بار با کی ها و کدام نهاد کمک رسان در تماس شدید؟
7	آیا برای شما کدام نوع همکاری صورت گرفته است؟ اگر جواب تان بلی باشد، چه نوع همکاری؟ مادی/ معنوی؟ از طرف کی ها و یا کدام موسسه و یا نهاد؟
8	آیا درآمد شما احتیاجات اساسی شما را مرفوع میسازد؟ وضعیت رفاه خانواده؟
9	وقتی شرایط زندگی فعلی خود را با وضعیت زندگی تان در افغانستان مقایسه

	کنید چه تغییراتی در شرایط زندگی شما رخ داده است؟ (آیا پیشرفتی در اقتصاد خانواده وجود دارد؟ آیا مردان و زنان خانواده میتوانند برای خود کار پیدا کنند؟)	
10	آیا برای اقارب خود که در افغانستان زندگی میکنند میتوانید همکاری مادی انجام دهید؟	
11	در مورد آینده خود چه فکر میکنید؟ انتظارات و توقعات تان چیست؟	

ه: سوالات مربوط به ادغام و سازگاری با جامعه

1	در شهری که زندگی میکنید آیا به فعالیت های مربوط به ادغام به جامعه شرکت کرده اید؟ (فعالیت ها و برنامه های اجتماعی و فرهنگی، کورس های آموزشی، مکتب، دانشگاه و غیره.)	
2	آیا زبان ترکی آموختید؟ آیا میتوانید ترکی صحبت کنید؟	
3	آموختن یک زبان جدید برای شما چه اهمیتی دارد؟	
4	در جریان اینکه به یک سبک جدیدی از زندگی عادت پیدا کنید به چه مشکلات روبرو میشوید؟	
5	در جامعه که منحصی مهاجر زندگی میکنید، در انتقال دادن و بیان احساسات خود سختی میکشید؟	
6	در جامعه که فعلا زندگی دارید، توازن بین فاصله گرفتن از فرهنگ خود و ادغام به	

	یک فرهنگ جدید را چگونه برقرار میکنید؟	
7	در فرایند هماجرت، حین برقراری ارتباط یا تماس با انسانهای یک جامعه جدید چه موانعی سر راه شما وجود دارد؟	
8	در فرایند ادغام یا سازگاری با یک جامعه نوبه چه همکاری های اشد نیاز وجود دارد؟	
9	در جریان زندگی تان در جامعه قونیه طرز دید مردم محل و رفتار شان در مقابل شما چگونه است؟ به عبارت دیگر، انسجام اجتماعی با مردم محلی چگونه است؟	
10	در قونیه وقتی شما فرهنگ خود را به نمایش میگذارید و یا مطابق به فرهنگ وطنی خود رفتار میکنید چه عکس العمل های مثبت و یا منفی وجود دارد؟	
11	در جامعه قونیه بخاطر بیگانه بودن تان و یا بخاطر این که شهروند افغانستان هستید مورد تبعیض و یا رفتار بد قرار گرفتید؟ اگر جواب تان بلی باشد، چگونه اتفاق افتاد و چه احساسی داشتید؟	